



รายงานฉบับสมบูรณ์

การจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้
(ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช)

Home Stay Management in 5 Southern Provinces
(Trang, Satun, Phattalung, Songkhla, Nakornsrihammarat)

โดย เทพกร ณ สงขลา และคณะ

เมษายน 2552

รายงานฉบับสมบูรณ์

การจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้ (ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช)

Home Stay Management in 5 Southern Provinces
(Trang, Satun, Phattalung, Songkhla, Nakornsrihammarat)

คณะผู้วิจัย

สังกัด

เทพกร ณ สงขลา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ประภาพร แสงทอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

จันติมา จันท์เอียด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ภัทริยา สังข์น้อย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

สายสวาท ณะภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

ชุดโครงการ การพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนของ 5
จังหวัดภาคใต้: สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช ตรัง และสตูล

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้ (ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช) ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้ชุดโครงการ “การพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนของ 5 จังหวัดภาคใต้ : สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช ตรัง สตูล” โดยสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย เป็นหน่วยงานหลักในการกำกับดูแลชุดโครงการดังกล่าว

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้อำนวยการ/ผู้ประสานงานสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ที่คอยติดตามให้คำแนะนำการทำวิจัยครั้งนี้ และในส่วนของกระบวนการวิจัยเชิงพื้นที่ คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณผู้นำชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก จังหวัดสตูล ผู้นำชุมชนหยงสตาร์ จังหวัดตรัง ผู้นำชุมชนงหวา จังหวัดพัทลุง และผู้นำชุมชนวังศิลารักษ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ให้ความร่วมมือในกระบวนการทำวิจัยครั้งนี้ จนเกิดผลสัมฤทธิ์ (outcome) ต่อชุมชนตามที่โครงการวิจัย ฯ คาดหวัง กล่าวคือ การวิจัยครั้งนี้เป็นเครื่องมือสำคัญให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและมีความพึงพอใจในความต่างของวัฒนธรรม และชุมชนได้ค้นหาอัตลักษณ์มานำเสนอแก่นักท่องเที่ยวจนชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและภูมิใจร่วมกัน

เทพกร ณ สงขลา
ประภาพร แสงทอง
จันทิมา จันทรเอียด
ภทริยา สังข์น้อย
สายสวาท ธนะภูมิ

3 เมษายน 2552

บทสรุปผู้บริหาร

การวิจัยเรื่อง “การจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้ : ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช” เพื่อศึกษาว่า (1) มีเงื่อนไขภายในชุมชนเรื่องใดบ้างที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง (2) อะไรคือเอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และชุมชนรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวด้วยกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างไร และ (3) ชุมชนใช้บทเรียน ประสบการณ์การจัดการโฮมสเตย์ เป็นข้อเสนอแนะอย่างไรบ้างในการส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ สารสำคัญของรายงานการวิจัยมีดังนี้

ภาพรวมของการวิจัย อันได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของโครงการ คำถามการวิจัย (research question) นิยามศัพท์เฉพาะ ขอบเขตของการวิจัย ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (output) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (outcomes) และแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ซึ่งให้เห็นที่มาของการวิจัยว่าเกิดจากการตื่นตัวของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) โดยมีโฮมสเตย์เป็นกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งรูปแบบของที่พักจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละชุมชน และมีหลายพื้นที่ที่รูปแบบการจัดการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานโฮมสเตย์ตามที่หน่วยงานภาครัฐกำหนด จนกลายเป็นอุปสรรคหนึ่งในการส่งเสริมโฮมสเตย์ แต่ทั้งนี้ในทางปฏิบัติมีข้อสังเกตว่า มีกรณีศึกษาหลายชุมชนที่มีกิจกรรมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินงานอย่างเข้มแข็งและเกิดผลลัพธ์ตามแนวคิดโฮมสเตย์ กล่าวคือ ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในชุมชนเป็นศูนย์กลางให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ซึ่งหากทำความเข้าใจกิจกรรมที่พักหรือโฮมสเตย์ของชุมชนที่มีหลากหลายรูปแบบ ก็จะเกิดประโยชน์ในการเสนอแนะการพัฒนาโฮมสเตย์ที่มีลักษณะเฉพาะที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน

การเสนอวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งให้เห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์นอกจากก่อให้เกิดการสร้างรายได้แล้ว ยังเป็นกิจกรรมที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิตของชุมชน อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมโฮมสเตย์ยังประสบปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ (1) ตัวชี้วัดมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยหลายตัวชี้วัดยังไม่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความหลากหลาย (2) เมื่อการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองและไม่รู้คุณค่า (3) ชุมชนคิดแต่เพียงรายได้เป็นตัวเงินมิได้ตระหนักผลกระทบที่มีต่อชุมชนและสภาพแวดล้อม (4) ชุมชนขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้า

รับการประเมินศักยภาพตามมาตรฐานการจัดการโฮมสเตย์ไทย และ (5) ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการศึกษากาจากภาพเล็กไปหาภาพใหญ่ โดยคัดเลือกพื้นที่เพื่อเป็นกรณีศึกษา จังหวัดละ 1 ชุมชนเพื่อศึกษาเชิงลึก และใช้ผลการศึกษาดังกล่าวอธิบายและเสนอแนะการดำเนินงานกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ สำหรับหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชน เลือกชุมชนให้มีความแตกต่างกันด้านต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรม(ศาสนา) ลักษณะที่พัก การบริหารที่พัก และเอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว นอกจากนั้น เป็นชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเข้มแข็ง กล่าวคือ เป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่มีแนวคิดร่วมกันให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยสามารถเลือกชุมชนได้เพียง 4 ชุมชน ได้แก่ (1) โฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก อ. ละงู จ. สตูล (2) โฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ ต. ท่าข้าม อ. ปะเหลียน จ. ตรัง (3) โฮมสเตย์วังศิลาวัณย์ ต. ร่อนพิบูล อ. ร่อนพิบูล จ. นครศรีธรรมราช และ (4) โฮมสเตย์ กงหรา อ.กงหรา จ. พัทลุง ส่วนโฮมสเตย์ในพื้นที่จังหวัดสงขลา ยังไม่พบชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะเงื่อนไขข้างต้น ส่วนการรวบรวมข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งรายบุคคลและกลุ่ม เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ร่วมกับการสังเกต กลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลครอบคลุมตั้งแต่ผู้นำชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาและอภิปรายผล สรุปสาระสำคัญดังนี้

(1) กิจกรรมโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยขายคาเดียวกับคนในชุมชนนั้น ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้มีน้อยมาก หากเทียบกับรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย

(2) ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดกิจกรรมโฮมสเตย์และปัจจัยด้านเครือข่ายที่เป็นความเข้มแข็งของการจัดการในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษา มีทั้งความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ได้แก่

1) ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก มีประสบการณ์ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย และปัญหาทางสังคมที่หลักศาสนาเริ่มลดความสำคัญลง ปัญหาเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้ชุมชนหาทางป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน ต่อมาชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนให้ชุมชนศึกษาปัญหาของตนเอง และกระบวนการศึกษาดังกล่าวช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความเข้าใจตรงกันว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน 2) ชุมชนบ้านหยงสตาร์ มีประสบการณ์ในเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อรักษาป่าชายเลน การดำเนินงานดังกล่าวของชุมชนประสบความสำเร็จ จนกลายเป็นสถานที่ดูงาน ประกอบกับ มี

หน่วยงานด้านการฟื้นฟูผู้ประสบภัยพิบัติสึนามิ ได้เลือกชุมชนแห่งนี้เป็นโครงการนำร่อง ส่งผลให้ชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนอื่น ๆ 3) ชุมชนวังศิลารักษ์ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่กลางป่าเขา ปัญหาที่สำคัญคือการบุกรุกทำลายป่า เป็นปัจจัยที่เริ่มต้นให้เกิดแนวคิดการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือรักษาป่า เครือข่ายที่ให้การสนับสนุนได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นต้น และ 4) ชุมชนกงหรา กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้เกิดจากนโยบายของจังหวัดพัทลุงสนับสนุนที่ให้มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในส่วนของตำบลกงหรา ชาวบ้านได้เห็นถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวว่าเต็มไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้น โดยมีกิจกรรมสำคัญคือการเดินป่า และรวมถึงการให้บริการที่พักในชุมชนในลักษณะโฮมสเตย์ สำหรับเครือข่ายที่ให้การสนับสนุน เช่น กลุ่มสวนผลไม้ กลุ่มอาหารสมุนไพร กลุ่มแปรรูปอาหาร และสำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด เป็นต้น

(3) ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้ 1) ด้านที่พัก ลักษณะที่พักมีทั้งรูปแบบที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับชาวบ้าน โดยมีคณะกรรมการทำหน้าที่จัดสรรนักท่องเที่ยวให้ไปพักที่บ้านของสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ และรูปแบบที่ชุมชนจัดสร้างที่พักไว้เฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มแกนนำและชาวบ้านมาร่วมกันบริหารจัดการ 2) ด้านการรักษาความปลอดภัย นักท่องเที่ยว พบว่า ทุกชุมชนเป็นชุมชนที่มีบรรยากาศความปลอดภัยอยู่แล้วก่อนที่จะมีโฮมสเตย์ 3) ด้านการบริหารจัดการ และการบริการโฮมสเตย์ พบว่า ชุมชนที่ศึกษามีลักษณะดังกล่าวคล้ายกัน ยกเว้นกรณีชุมชนวังศิลารักษ์ยังมีระบบการจัดการในบางด้านที่ยังไม่สมบูรณ์แบบเนื่องจากยังเป็นช่วงของการเริ่มดำเนินการ 4) ด้านการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์ พบว่า บางชุมชนมีเป้าหมายอย่างชัดเจนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยไม่เน้นให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ ดังนั้น จึงไม่เน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อเป้าหมายทางธุรกิจ บางชุมชนมิได้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ลักษณะของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครือข่ายที่เข้ามาศึกษาดูงาน

(4) คำถามการวิจัยข้อที่ 1 “เงื่อนไขภายในชุมชนเรื่องใดบ้างที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง” ได้แก่ 1) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่คนในชุมชนต้องเผชิญร่วมกันเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดแนวคิดการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนที่มีลักษณะเช่นนี้ ได้แก่ ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก ชุมชนศิลารักษ์ และชุมชนหยงสตาร์ ยกเว้นชุมชนกงหราที่การท่องเที่ยวเกิดจากการมีความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว 2) ชุมชนที่เข้มแข็งที่แกนนำมีประสบการณ์การทำวิจัย เป็นพื้นฐานสำคัญให้คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือนำไปสู่การป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อม 3) ปัจจัยด้านศาสนา ผู้นำชุมชน

นำหลักทางศาสนามาเป็นเครื่องมือในการดึงความร่วมมือจากคนในชุมชน ซึ่งจะได้เห็นได้ชัดกรณีชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก 4) ปัจจัยด้านระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนที่ชาวบ้านมีความเป็นเครือญาติกันอย่างแน่นแฟ้น แก่นนำชุมชนจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคนในชุมชน ปัจจัยดังกล่าวนี้จะเห็นได้ชัดในกรณีชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูกและชุมชนหยงสตาร์

(5) คำถามการวิจัยข้อที่ 2 “เอกลักษณ์ของชุมชนที่ตั้งดูและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และการรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวด้วยกิจกรรมโฮมสเตย์” เอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาใช้เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับบริบททางทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตด้านอาชีพ ได้แก่ 1) กรณีโฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก ดำเนินชีวิตแบบวิถีมุสลิม ที่เรียบง่าย จริงใจ มีความอยู่ดีมีสุขตามหลักศาสนา ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความสงบ ปลอดภัย ส่วนปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ บรรยากาศที่พักที่เงียบสงบ และสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวเกาะต่าง ๆ ของทะเลสตูล 2) กรณีโฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ วัฒนธรรมที่ชุมชนมีความภาคภูมิใจที่สำคัญ คือ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนที่เคยมีความรุ่งเรืองทางการค้ามาตั้งแต่อดีต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นร่องรอยหลักฐานเหล่านี้ได้ในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นยังมีจุดขายด้านทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่อุดมสมบูรณ์ และจุดขายด้านวิถีชีวิต ที่เด่น คือ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจ โดยเฉพาะในเรื่องความปลอดภัยที่ทุกคนในชุมชนช่วยกันดูแลนักท่องเที่ยว 3) กรณีโฮมสเตย์วังศิลาวัณย์ จุดขายการท่องเที่ยวจะเป็นเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) กรณีโฮมสเตย์กงหรา เอกลักษณ์ของชุมชนที่จะมาเป็นจุดขายจะเน้นเรื่องทรัพยากรป่าไม้ น้ำตก และถ้ำ และกิจกรรมทางการเกษตร(สวนผลไม้ ผักพื้นเมือง) มิได้เน้นขายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังเช่น ชุมชนบ่อเจ็ดลูก และชุมชนหยงสตาร์

(6) คำถามการวิจัยข้อที่ 3 “ชุมชนใช้บทเรียน ประสบการณ์การจัดการโฮมสเตย์ เป็นข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง” ชุมชนที่ศึกษามีบทเรียนทั้งที่คล้ายคลึงกันและต่างกัน ซึ่งนำมาเป็นข้อเสนอแนะให้แก่ชุมชนอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ ประเด็นที่เห็นว่ามี ความสำคัญหรือเห็นตรงกัน ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชน เช่น การไปศึกษาดูงาน การนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน การให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของชุมชน การชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการป้องกันรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน และโดยเฉพาะชุมชนที่กำลังเริ่มดำเนินงานกิจกรรมโฮมสเตย์ต้องมีความเข้าใจเป็นอย่างดีว่ากิจกรรมโฮมสเตย์มิใช่เป็นเรื่องของรายได้หลัก แต่เป็นเครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนและกิจกรรมที่พักนี้เป็นตัวขับเคลื่อนให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสไปสัมผัสกับกิจกรรมรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น

(7) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) การที่ชุมชนมีปัญหารักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมถูกบุกรุกทำลาย และชุมชนมีประสบการณ์ในการอนุรักษ์ร่วมกัน เป็นปัจจัยผลักดันให้ชุมชนใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ของตนเองทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชน เช่น การไปศึกษาดูงาน การนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน และการให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของชุมชน 3) การชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นเครื่องมือในการป้องกันรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนได้อย่างไร มิใช่เป็นเรื่องของรายได้หลัก

(8) เอกลักษณ์การจัดการโฮมสเตย์ของภาคใต้ที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ ได้แก่ 1) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน กรณีภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ และทะเล ในขณะที่ การนำเสนอกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในประเพณีของท้องถิ่นมีน้อยเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ 2) ด้านสภาพแวดล้อมในชุมชน กรณีภาคใต้ เน้นความสวยงามทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และเงียบสงบ และมักจะเป็นกิจกรรมในลักษณะการศึกษาดูงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการดำเนินงานกลุ่มอาชีพ ส่วนจุดเด่นด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมมีน้อยกว่าภาคอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเนื่องจากชุมชนภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม มากกว่าภาคอื่น ๆ ขณะที่กรณีภาคอื่น ๆ เน้นทั้งบรรยากาศทางธรรมชาติ และสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การประกอบอาชีพ สภาพบ้านเรือนแบบดั้งเดิมที่มีกลิ่นไอของวัฒนธรรม 3) ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม กรณีภาคใต้ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จึงมีการนำทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีความเป็นลักษณะเฉพาะมาขายนักท่องเที่ยว เช่น ชุมชนที่ติดกับทะเลก็จะเน้นของฝากประเภททรัพยากรสัตว์น้ำ ทั้งสดและแปรรูป ส่วนชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าก็จะนำผลิตภัณฑ์จากปามานำเสนอ เช่น สะตอ และผลไม้นานาชนิด

ข้อเสนอแนะการส่งเสริมโฮมสเตย์ที่เหมาะสมกับ 5 จังหวัดภาคใต้

(1) ปัจจุบัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความตื่นตัวในเรื่อง การนำชาวบ้านไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนต่าง ๆ ดังนั้นชุมชนที่ต้องการมีกิจกรรมโฮมสเตย์ควรให้ความสำคัญต่อกลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทศึกษาดูงาน ซึ่ง เอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยวไม่ควรเน้นเฉพาะจุดขายแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและประเพณี วัฒนธรรม เพียงอย่างเดียว ควรพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการศึกษาดูงาน เช่น เวทีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มแกนนำ และการสาธิตกิจกรรมต่าง ๆ

(2) ปัจจุบัน ชุมชนต่าง ๆ ที่มีความตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน จะมีความตื่นตัวเรื่องโฮมสเตย์ด้วย เนื่องจากปัจจัยด้านที่พักเป็นสิ่งสำคัญในการต้อนรับผู้มาเยือน การริเริ่มโฮมสเตย์ในชุมชนควรสร้างความเข้าใจแนวคิดของโฮมสเตย์ให้คนในชุมชนเข้าใจตรงกันเสียก่อน เพราะความร่วมมือของคนทั้งชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดเพื่อให้ในชุมชนเกิดบรรยากาศของความปลอดภัยและน้ำใจของผู้คนที่มีต่อนักท่องเที่ยว

(3) ในชุมชนที่ศึกษา พบว่า ครัวเรือนที่คณะกรรมการชุมชนคัดเลือกเป็นโฮมสเตย์ คือ บ้านที่มีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และความเป็นส่วนตัว โดยเฉพาะห้องนอน ห้องน้ำที่แยกเป็นสัดส่วนระหว่างเจ้าของบ้านกับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการคัดสรรดังกล่าว นักท่องเที่ยวยังมีความกังวลในเรื่องความสะดวก และความเป็นส่วนตัว ดังนั้น รูปแบบโฮมสเตย์ที่เหมาะสม ชุมชนควรสร้างที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่แยกออกมาจากตัวบ้าน หรือเป็นที่พักส่วนกลางที่คณะกรรมการร่วมกันบริหารจัดการ ทั้งนี้ที่พักที่จัดสร้างไม่จำเป็นต้องเน้นสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก แต่ให้เน้นความเรียบง่าย ใกล้เคียงกับวิถีชีวิตของชุมชน ใกล้ชิดกับธรรมชาติ เงียบสงบ และปลอดภัย

(4) การท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการอยู่นั้น อาจกระทบต่อวิถีชีวิตปกติของชุมชน เนื่องจากต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับลักษณะของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มที่เข้าพักอาศัยในชุมชน โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตประจำวันที่หันไปมุ่งเน้นสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น การส่งเสริมโฮมสเตย์ควรให้คนในชุมชนเข้าใจร่วมกันเสียก่อนว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรู้จักรักษาหวงแหนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เมื่อชุมชนเข้าใจตรงกัน ชุมชนจะกำหนดกติกาต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อปกป้องผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังเช่นกรณีโฮมสเตย์ชุมชนมุสลิมบ้านบ่อเจ็ดลูก จังหวัดสตูล ที่ห้ามนักท่องเที่ยวนำสุราเข้ามาในชุมชน แทนที่จะเน้นการเอาใจนักท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ในแง่ธุรกิจ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(1) สำหรับชุมชนที่มีกิจกรรมท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และดำเนินการมาหลายปีแล้ว ควรมีการศึกษาผลกระทบด้านลบ เพื่อประเมินการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างครอบคลุม

(2) เกล็ดลักษณะที่เป็นจุดขายการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เช่น บางชุมชนเหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร บางชุมชนเหมาะจะเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะการศึกษาดูงาน บางชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือเชิงประวัติศาสตร์ บางชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง

ผจญภัย เป็นต้น ดังนั้น ควรมีการศึกษาว่าภายใต้ความแตกต่างของกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว รูปแบบโฮมสเตย์ที่เหมาะสมควรสำหรับแต่ละชุมชนควรเป็นอย่างไร

(3) ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจ จัดทำฐานข้อมูลที่พักนักท่องเที่ยว เป็นการรวบรวมข้อมูลที่พักนักท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่มีอยู่ทั้งหมด และจำแนกแยกแยะ นำข้อมูลเหล่านี้มาพัฒนาเป็นโจทย์การวิจัยต่อไป

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : ABTC/SSPNT/00002

ชื่อโครงการ : การจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้: ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช

ชื่อนักวิจัย : เทพกร ณ สงขลา, ประภาพร แสงทอง, จันติมา จันทรเฑียร,

ภัทธยา สังข์น้อย และสายสวาท ธนะภูมิ

E-mail Address : n_tepagorn@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ : 1 มกราคม พ.ศ. 2551 – 31 ธันวาคม พ.ศ. 2551

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเงื่อนไขภายในชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และการบทเรียนการจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนเป็นข้อเสนอแนะส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ วิธีดำเนินการวิจัย คัดเลือกพื้นที่เพื่อเป็นกรณีศึกษา จังหวัดละ 1 ชุมชน เพื่อศึกษาเชิงลึก และใช้ผลการศึกษาดังกล่าวอธิบายและเสนอแนะการดำเนินงานกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ ชุมชนที่เลือกศึกษาให้มีความแตกต่างกันด้านต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรม(ศาสนา) ลักษณะที่พัก การบริหารที่พัก และเอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว ผลการศึกษา พบว่า (1) รูปแบบโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยชายคาเดียวกับเจ้าของบ้านยังมีไม่มากนักหากเทียบกับรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคอื่น ๆ (2) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกทำลายปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการผลักดันให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว (3) ปัจจัยความเข้มแข็งของการจัดการ ได้แก่ เป็นชุมชนที่เคร่งศาสนา และมีระบบความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน (4) เอกลักษณะที่เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ มากกว่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (5) ชุมชนเสนอแนะให้สร้างความเข้าใจต่อชุมชนว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเป็นเพียงรายได้เสริมมิใช่รายได้หลักสำหรับข้อเสนอแนะการส่งเสริมโฮมสเตย์ ชุมชนควรเป็นแหล่งศึกษาดูงานโดยให้มีโฮมสเตย์รองรับกิจกรรมเหล่านี้

คำหลัก: การจัดการโฮมสเตย์

ABSTRACT

Project Code : ABTC/SSPNT/00002

Project Title : Home Stay Management in Southern Provinces: Trang, Satun, Phattalung, Songkhla, Nakornsrihammarat.

Investigators : Na Songkhla T, Sangtong P, Junaied J, Sungnoi P and Tanapum S.

E-mail Address : n_teppagorn@hotmail.com

Project Duration : January 1, 2008 – December 31, 2008

The purposes of this research are: to examine community context factors that can be supported the success of home stay management, to investigate communities' unique that used as an incentive in tourism activities, and to study the recommendations of home stay promotion in other areas which are conducted from communities' experiences. Research method was conducted through indebt interview. One community was selected from each province and these selected communities are differed in religion, home stay management, and communities' unique. The result of the study could be summarized as: (1) In Southern provinces, there are a few of home stay that tourists prefer to overnight with the home owner. (2) The invasion of communities' natural resources is a key factor of the formation of community – based tourism. (3) The factors of home stay management succession are leadership of religion and power from their relationship. (4) Communities in southern, the important tourism resources is the unique of natural resources. (5) A key recommendation from communities is that it should make the consensus among the resident that is home stay management is not only a generating of incomes but also as a tool of natural resources and identity conservation. Activities of tour inspection in community should be promoted in order to support home stay.

Keywords: Home Stay Management

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ญ
สารบัญ	ฎ
สารบัญตาราง	ฏ
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	3
คำถามการวิจัย (Research Question)	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (Output)	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (Outcomes)	5
แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	5
สรุป	6
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	7
ความหมายโฮมสเตย์	13
ความเชื่อมโยงระหว่างโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น	15
ความเป็นมาของโฮมสเตย์ในประเทศไทย	22
นโยบายการส่งเสริมโฮมสเตย์ในประเทศไทย	23
การบริหารจัดการ และเอกลักษณ์ชุมชนที่เป็นจุดขายการท่องเที่ยวโฮมสเตย์	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
สรุป	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)	45
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	45
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	50
การเก็บรวบรวมข้อมูล	50
การวิเคราะห์ข้อมูล	50
บทที่ 4 ผลการศึกษา และการอภิปรายผล	53
ผลการศึกษา	53
ภาพรวมสถานการณ์โฮมสเตย์ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้	53
เครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมโฮมสเตย์	54
ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้	63
คำถามการวิจัยข้อที่ 1	70
คำถามการวิจัยข้อที่ 2	76
คำถามการวิจัยข้อที่ 3	81
สรุปภาพรวมการตอบคำถามการวิจัยทั้งหมด	82
สรุปการตอบคำถามการวิจัย	82
สรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จ	84
เอกลักษณ์ภาคใต้ที่แตกต่างจากภาคอื่น	84
บทที่ 5 บทสรุป	86
บทสรุป	86
ข้อเสนอแนะ	91
สรุป	92
บรรณานุกรม	93
อ้างอิงบุคคล	96
ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย	99
ภาคผนวก ข. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์	107

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก ค. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ ดำเนินการมาและผลลัพธ์ที่ได้รับตามโครงการ	116
ภาคผนวก ง. ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์	119
ภาคผนวก จ. รูปภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย	122
ภาคผนวก ฉ. ระเบียบ/กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับโฮมสเตย์	134
ภาคผนวก ช. ประวัติคณะผู้วิจัย	140

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบความแตกต่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน	18
ตารางที่ 2.2 เปรียบเทียบความแตกต่างการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ฯ	19
ตารางที่ 2.3 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2547	26
ตารางที่ 2.4 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2550	29
ตารางที่ 2.5 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2551	32
ตารางที่ 2.6 สรุปประเด็นการจัดการที่สำคัญของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์	34
ตารางที่ 2.7 สรุปประเด็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์	35
ตารางที่ 3.1 ชุมชนและลักษณะของรูปแบบที่พัก ฯ ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้	46
ตารางที่ 3.2 ชุมชนกรณีศึกษา 5 จังหวัดภาคใต้	49
ตารางที่ 3.3 กรอบการวิเคราะห์ประเด็นการจัดการโฮมสเตย์	51
ตารางที่ 3.4 เอกลักษณ์ชุมชนที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	52
ตารางที่ 4.1 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านที่พัก	63
ตารางที่ 4.2 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านการรักษาความปลอดภัย ฯ	65
ตารางที่ 4.3 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ	67
ตารางที่ 4.4 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์	69
ตารางที่ 4.5 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง กรณีบ้านบ่อเจ็ดลูก	70
ตารางที่ 4.6 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง กรณีบ้านหยงสตาร์	73
ตารางที่ 4.7 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง กรณีวังศิลารักษ์	74
ตารางที่ 4.8 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง กรณีชุมชนงหรา	75
ตารางที่ 4.9 เอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดใจ กรณีชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก	77
ตารางที่ 4.10 เอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดใจ กรณีชุมชนบ้านหยงสตาร์	78
ตารางที่ 4.11 เอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดใจ กรณีชุมชนวังศิลารักษ์	79
ตารางที่ 4.12 เอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดใจ กรณีชุมชนงหรา	79
ตารางที่ 4.13 เอกลักษณ์ของการจัดการโฮมสเตย์ภาคใต้ที่แตกต่างจากภาคอื่น ฯ	85

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 โหมดเดียวกับการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น	21
ภาพที่ 4.1 โครงสร้างการจัดการท่องเที่ยวโดยองค์กรชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก	56
ภาพที่ 4.2 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนหยงสตาร์	58
ภาพที่ 4.3 โครงสร้างเครือข่ายกิจกรรมโหมดเดียวชุมชนวังศิลารักษ์	60
ภาพที่ 4.4 กลุ่มเครือข่ายชมรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอกงหรา	61

บทที่ 1 บทนำ

บทนี้นำเสนอภาพรวมของการวิจัย อันได้แก่ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของโครงการ คำถามการวิจัย (research question) นิยามศัพท์เฉพาะ ขอบเขตของการวิจัย ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (outputs) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (outcomes) และแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1.1 หลักการและเหตุผล

การท่องเที่ยวแบบ “โฮมสเตย์” เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (eco tourism) หรือการท่องเที่ยวชุมชน (Community Based Tourism) กล่าวคือ เป็นกิจกรรมลักษณะที่พหุสัมพันธ์วัฒนธรรมชนบท เป็นการท่องเที่ยวที่ยึดเอารูปแบบที่พหุเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยเป็นการบริหารจัดการโดยชุมชน จุดขายของโฮมสเตย์แต่ละแห่งคือเอกลักษณ์ของชนบทรอบนิคมประเพณีเฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ ที่สะท้อนครองวิถีการดำเนินชีวิตตามชนบทรอบนิคมประเพณี กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นอกจากเป็นกิจกรรมที่สร้างงานให้แก่ชุมชนแล้ว ผู้มาเยือนจะเป็นผู้นำความประทับใจที่ได้รับไปประชาสัมพันธ์ต่อไป

ด้านการส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ได้สร้างตัวชี้วัดคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เพื่อให้การรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์แก่ชุมชนที่มีการจัดการโฮมสเตย์ตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อต้องการให้โฮมสเตย์ของไทยมีเอกลักษณ์ ให้นักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่น ไม่ว่าจะเป็นด้านความสะอาด ความปลอดภัย และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น ปัจจุบัน (พ.ศ. 2551) มีโฮมสเตย์ทั่วประเทศไม่น้อยกว่า 80 แห่ง ที่ผ่านเกณฑ์การประเมินได้รับตราสัญลักษณ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ทั้งนี้ โฮมสเตย์แต่ละที่ต่างก็มีวิธีการบริหารจัดการแตกต่างกันไป แต่ละพื้นที่นำเอกลักษณ์ของชุมชนมาผสมผสานกับการจัดการด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความลงตัวให้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมแล้ว การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก กล่าวคือ ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่สามารถสร้างความลงตัวระหว่างการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2548) นอกจากนี้ จากสภาพที่เป็นอยู่ในขณะนี้ที่สภาพการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ได้เปลี่ยนไป โดยเฉพาะบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปในชุมชนที่ทำโฮมสเตย์ ทำให้หลายชุมชนต้องพัฒนากิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ส่งผลให้

"สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว" มีการปรับมาตรฐานคุณภาพโฮมสเตย์ให้เหมาะสมกับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

สำหรับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดพื้นที่เป้าหมายภาคใต้ (ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช) มีหลายชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยว และมีกิจกรรมที่พิกสำหรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย แต่ยังไม่เรียกว่าโฮมสเตย์ เนื่องจากมีรูปแบบการจัดการที่ต่างไปจากความหมายทั่วไปของโฮมสเตย์ รวมทั้งความหมายของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวตามประกาศสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง "การกำหนดมาตรฐานบริการท่องเที่ยวมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2549" ที่ระบุว่า โฮมสเตย์ไทย หมายถึง "การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่ง ซึ่งนักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้านหลังเดียวกัน....." แต่สำหรับ 5 จังหวัดภาคใต้มีตัวอย่างที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่แตกต่างจากความหมายดังกล่าว เช่น การจัดการของชุมชนบ้านตะโหมด จังหวัดพัทลุง และชุมชนบ้านนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง มีกลุ่มนักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ หน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปพักในหมู่บ้าน เพื่อศึกษาดูงานภายในชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์ของชุมชน และกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทำให้ผู้มาเยือนได้รับความรู้ เกิดความประทับใจวิถีชีวิตชุมชน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและได้รับประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน หรือกรณีแหล่งท่องเที่ยว "เขาขันรีสอร์ท" จังหวัดพัทลุง ซึ่งนักท่องเที่ยวจะพักแรมที่รีสอร์ท ซึ่งมีความเป็นส่วนตัว แต่ในส่วนของการจัดการท่องเที่ยวชาวบ้านจะนำนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงชมการแสดงศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็คือ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความประทับใจ แต่การจัดการที่พิกสำหรับนักท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าวมิได้เรียกว่าโฮมสเตย์ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมิได้พักค้างแรมที่บ้านของชาวบ้าน ในขณะที่กรณีการจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนหมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง และมีกิจกรรมโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพักอาศัยร่วมกับชาวบ้านอย่างแท้จริง จากตัวอย่างกิจกรรมที่พิกนักท่องเที่ยวที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้มีเอกลักษณ์ที่เป็นจุดขายและรูปแบบการจัดการที่แตกต่างกันไป

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการส่งเสริมอย่างกว้างขวาง มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน โดยมีกิจกรรมโฮมสเตย์ที่มีความหมายมากกว่าที่พัก เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ที่ยึดเอารูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลาง และจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวร่วมอยู่ด้วย ทั้งนี้ หน่วยงานที่สนับสนุนการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ที่มีแนวคิดหลักจะใช้เรื่องโฮมสเตย์เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งในบางพื้นที่อาจจะไม่จำเป็นต้องจัดที่พักให้นักท่องเที่ยวอยู่ร่วมค้างแรม

กับชาวบ้าน แต่อาจเป็นการท่องเที่ยวลักษณะการเยี่ยมบ้าน หรือการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน โดยไม่ต้องพักแรมก็ได้ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2548)

ความสำคัญที่กล่าวมาจึงมีความจำเป็นต้องทำการวิจัยเพื่อค้นหาความเข้าใจของชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนของตนเอง และตอบสนองกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนว่าเป็นอย่างไร ทั้งนี้ กรณีการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา 5 จังหวัดภาคใต้ มีหลายชุมชนที่มีกิจกรรมที่พิกสำหรับผู้มาเยือนในลักษณะโฮมสเตย์หรือที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับโฮมสเตย์ เช่น การที่นักท่องเที่ยวเข้าไปพักแรมในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านจัดที่พักไว้ต่างหากสำหรับนักท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในลักษณะดังกล่าวนับว่าเป็นกรณีศึกษาที่มีความสำคัญ ในการจัดการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวให้เป็นศูนย์กลางการนำเอกลักษณ์ของชุมชนมาเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยว และให้การท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางขยายผลการส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในชุมชนอื่น ๆ

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. ศึกษาเงื่อนไขด้านชุมชนที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ในชุมชนเป้าหมาย
2. ศึกษาเอกลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนเป้าหมาย
3. ศึกษาข้อเสนอแนะการส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่เป้าหมายและพื้นที่อื่น ๆ ที่ยังไม่มีกิจกรรมโฮมสเตย์

1.3 คำถามการวิจัย (research question)

1. มีเงื่อนไขภายในชุมชนเรื่องใดบ้างที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง
2. อะไรคือเอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดผู้มาเยือนและชุมชนสร้างและรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวไว้อย่างไร
3. ชุมชนมีประสบการณ์การจัดการโฮมสเตย์ มีข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง ในการส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โฮมสเตย์ หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน รวมถึงการสัมผัสความสวยงามของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยนักท่องเที่ยวจะพักอาศัยในชุมชนและมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวร่วมกับคนในชุมชน ทั้งนี้การพักอาศัยดังกล่าวอาจจะเป็นลักษณะการพักอาศัยร่วมกับเจ้าของบ้าน หรือเป็นที่พักที่ชุมชนเตรียมไว้โดยเฉพาะโดยคนในชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็น การจัดเตรียมที่พัก การต้อนรับ การจัดเตรียมอาหาร และการนำนักท่องเที่ยวไปสัมผัสวิถีชีวิตหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยเป็นการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

2. เงื่อนไขชุมชน หมายถึง บริบทด้านชุมชนในทุกเรื่อง เช่น ประวัติศาสตร์ ศาสนา ผู้นำกลุ่มผลประโยชน์ในชุมชน และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นต้น ที่ส่งผลให้คนในชุมชนร่วมมือกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเข้มแข็ง

3. พื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ หมายถึง จังหวัด ตรัง สตูล สงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช

4. การบริหารจัดการโฮมสเตย์อย่างเข้มแข็ง หมายถึง เป็นการบริหารจัดการที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชน และเข้าใจเป้าหมายของโฮมสเตย์ร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยจะนำคุณลักษณะดังกล่าวใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

5. การจัดการโฮมสเตย์ หมายถึง การดำเนินงานโฮมสเตย์ของชุมชนเกี่ยวกับ (1) การกำหนดรูปแบบที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว (2) การนำเสนอกิจกรรมต่าง ๆ ต่อนักท่องเที่ยว โดยการนำวิถีชีวิตชุมชน อาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเอกลักษณ์ต่าง ๆ มาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว และ (3) การใช้กิจกรรมโฮมสเตย์เป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจและการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของชุมชน

6. เอกลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะด้านต่าง ๆ ของชุมชน ที่มีคุณค่าและสามารถนำมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การประกอบอาชีพ ประเพณี วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาการบริหารจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนโดยเลือกกรณีศึกษาจังหวัดละ 1 ชุมชน โดยเลือกศึกษาชุมชนที่มีการจัดการที่พักนักท่องเที่ยว(โฮมสเตย์) อย่างเข้มแข็ง และมีการดำเนินงานมาช่วงเวลาดังกล่าวอย่างน้อยประมาณ 2 ปี เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวของชุมชนภายใต้คำถามการวิจัย

1.6 ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ (output)

1. ได้รายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบที่พึงแต่ละชุมชนและเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง
2. ได้ทราบถึงเอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดผู้มาเยือน การสร้างและการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน
3. ได้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์
4. บทความวิจัยอย่างน้อย 1 บทความ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ (outcomes)

1. กระบวนการศึกษาจะช่วยย้ำเตือนชุมชนให้เข้าใจการใช้กิจกรรมโฮมสเตย์เป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรม หรือทุนทางสังคมของชุมชน
2. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องวัฒนธรรมระหว่างชุมชนกับผู้มาเยือน ทำให้ผู้มาเยือนเข้าใจและพอใจความต่างของวัฒนธรรม
3. เป็นการสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. กระบวนการวิจัยเป็นการกระตุ้นชุมชนให้นำทรัพยากรด้านวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงการท่องเที่ยว

1.8 แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

นำเสนอผลการวิจัยแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ การจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคชุมชนเพื่อนำเสนอผลการศึกษา ให้ทุกฝ่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกำหนดแผนงานโครงการ ที่เป็นรูปธรรม

1.9 สรุป

บทที่ 1 นำเสนอให้เห็นว่าการจัดการที่พักของชุมชนในลักษณะโฮมสเตย์ มีลักษณะแตกต่างกันไป ซึ่งบางครั้งคนทั่วไปเข้าใจว่ามีโฮมสเตย์ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงสาระสำคัญของกิจกรรมเหล่านี้พบว่า มีเป้าหมายในลักษณะคล้ายกับโฮมสเตย์ กล่าวคือ เป็น

ศูนย์กลางที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน และช่วยให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและช่วยกันรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง

การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกศึกษาชุมชนที่มีการดำเนินงานที่พักนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการดำเนินงาน โดยเลือกจังหวัดละ 1 ชุมชน เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษาในการถอดบทเรียนการดำเนินงานของชุมชนภายใต้คำถามการวิจัย และคาดหวังว่าผลการศึกษานี้จะเป็นแนวทางการสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ภายใต้บริบททรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน และเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเข้าใจความสำคัญของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในฐานะเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชน

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2 นำเสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ความหมายของโฮมสเตย์ ความเชื่อมโยงระหว่างโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ความเป็นมาของโฮมสเตย์ในประเทศไทย การบริหารจัดการโฮมสเตย์ นโยบายการส่งเสริมโฮมสเตย์ในประเทศไทย การบริหารจัดการ และเอกลักษณ์ชุมชนที่เป็นจุดขายการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเคราะห์วรรณกรรมเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้

2.1 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โฮมสเตย์เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีแนวโน้มให้เกิดผลลัพธ์ต่าง ๆ ภายใต้แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ดังต่อไปนี้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2551)

ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากกระแสการท่องเที่ยวที่กำลังมาแรงขึ้น ความหมายเชิงปฏิบัติการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ ทั้งนี้ความหมายเชิงปฏิบัติการดังกล่าวเป็นข้อสรุปที่เกิดจากการดำเนินงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชน และเพื่อชุมชน อันเป็นความพยายามของชุมชนเองที่จะสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว (tourism identity) ให้กับพื้นที่ทางสังคมของชุมชนที่ถูกท่องเที่ยว

ปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระแสการพัฒนายั่งยืนของโลก เมื่อครั้งมีการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก หรือ "Earth Summit" เมื่อปี 2535 ที่ เมืองริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ ประกอบด้วย (1) กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ (2) กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษารเรียนรู้ และ (3) กระแสความต้องการพัฒนาคน จากกระแสการพัฒนาดังกล่าวมีผลต่อการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวและระบบการจัดการท่องเที่ยวในการหาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและทดแทนการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม (Conventional Tourism) แบบเดิม ๆ ที่เคยปฏิบัติกันมา ดังนั้นแนวคิดในการนำเสนอการท่องเที่ยวอันเป็นทางเลือกใหม่นี้จึงมีชื่อเรียกอย่างหลากหลายเช่น Green Tourism, Bio Tourism, Sustainable Tourism, Conservation Tourism, Responsible Tourism และการจัดการท่องเที่ยวที่นิยมและแพร่หลายที่สุดในเวลานี้และมีนัยยะเชิงความหมายที่เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และบางครั้งอาจเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (Community – Based Ecotourism)

นอกจากนั้น ท่ามกลางกระแสท้องถิ่นนิยม ที่มุ่งเน้นให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 46 และมาตรา 56 ที่ได้กล่าวถึงการให้สิทธิชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นได้พึ่งตนเองและการตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นตาม มาตรา 78 รวมทั้งกระแสการเรียกร้องของชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ดังนั้น จึงเกิดเครือข่ายการเรียนรู้และงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของตนเองตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญและกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกดังกล่าว

การส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง ในขณะที่เดียวกันก็เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจชุมชนของคนในท้องถิ่นอีกด้านหนึ่งด้วย ปัจจุบันการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหาร

จัดการ(Community-Based Tourism หรือ Host Management) ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเป็นเครือข่ายมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม หากมองในด้านของการตลาดแล้วปรากฏว่าตลาดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นกลุ่มเฉพาะ และบ่อยครั้งคำว่า "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" (Community-Based Tourism) หรือ "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" (Ecotourism) หรือ "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์" (Conservation Tourism) และการเรียกชื่ออื่นในลักษณะคล้ายกัน ได้ถูกนำมาใช้เป็นเพียงสื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมภาพพจน์ของการท่องเที่ยว แต่ในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของคนในท้องถิ่น ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงองค์ความรู้ทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมทั้งกระบวนการบริหารจัดการ พบว่าหน่วยงานภาครัฐ เอกชน รวมทั้งผู้ประกอบการที่ให้การสนับสนุนและใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าว กลับยังมีความไม่ชัดเจนในด้านแนวความคิดและหลักการ วิธีการ และกระบวนการ รวมทั้งการบริหารจัดการฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวและการกระจายผลประโยชน์ให้ชุมชนท้องถิ่น

จากปัญหาดังกล่าว หน่วยงานหนึ่งที่เข้ามามีบทบาท คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ได้สนับสนุนให้เกิดการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างทางเลือกให้กับระบบการท่องเที่ยวใหม่ที่แตกต่างจากเดิม โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของ"การท่องเที่ยวโดยชุมชน" โดยมุ่งพัฒนาให้ "คนในชุมชน" เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวและไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ได้เน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ โดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยให้มีความสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมรวมทั้งการเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต ทั้งนี้งานวิจัยและพัฒนาที่ดำเนินงานมาตลอด 3-4 ปีที่ผ่านมาเป็นการวางรากฐานความรู้และประสบการณ์ที่หน่วยงานด้านนโยบายการท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเชื่อมโยงและนำไปสู่การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวของประเทศได้เป็นอย่างดี

ความคาดหวังของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การสนับสนุนให้ชุมชนดำเนินการวิจัยด้านการท่องเที่ยว สามารถสรุปประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

(1) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นนี้ เป็นการเน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงตั้งอยู่บนฐานคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม รวมทั้งอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ของชุมชนอันมีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายให้คนในชุมชนรู้จักการสร้างสำนึกท้องถิ่นเร่งเร้าความภาคภูมิใจในความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน รวมทั้งสามารถให้คำอธิบายกับคนนอกชุมชนหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ว่ามีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร ตลอดจนการสื่อให้เห็นพัฒนาการของวัฒนธรรม จารีตประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การเคารพต่อความเชื่อ ศักดิ์ศรีและสิทธิในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

(2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการโดยชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นนี้ เน้นการจัดการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบที่จะช่วยกันลดผลกระทบต่องานสิ่งแวดล้อมและสังคม ทั้งนี้มุ่งให้มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การจัดการสมรรถนะของการรองรับในระบบนิเวศ รวมทั้งการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกัน ภายใต้หลักการที่ว่าคนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษานั้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยกันประชาสัมพันธ์และเสนอแนวคิดในการเคลื่อนไหวให้นักท่องเที่ยวได้เป็นผู้เข้าร่วมกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและกระจายผลประโยชน์ที่เกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวกับความต้องการพัฒนาของชุมชน

(3) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยว การพิจารณาการใช้ประโยชน์ประเด็นนี้ เป็นการเน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีกิจกรรมการให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันหลากหลาย ตลอดจนความเป็นชาติพันธุ์ อันเป็นการช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ และสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการ ทั้งนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจนำไปสู่การสร้างกระบวนการทางสังคมที่ชุมชนท้องถิ่นมี

ความพยายามในการปรับตัว ภายใต้บริบทของสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิตในภาคเกษตรกรรมกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้การเอารัดเอาเปรียบของบริษัทนำเที่ยวจากภายนอก อย่างไรก็ตาม ในส่วนของกิจกรรมการสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนั้น สกว.สำนักงานภาคและกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา ได้ร่วมกันสร้างเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้ได้พิจารณาเห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคตนั้น ไม่อาจจำกัดตัวเองอยู่แต่เพียงชุมชน หมู่บ้าน แห่งใดแห่งหนึ่งอย่างโดด ๆ ได้ แต่พยายามให้มีการรวมตัวกันของชุมชนท่องเที่ยวหลาย ๆ แห่ง และสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรหรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อให้การบริการและมุ่งให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น

(4) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการตัวเอง การพิจารณาการใช้ประโยชน์จากการวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านนี้ เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และหมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน โดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติชุมชนท้องถิ่นเองก็สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนามาตรฐานและคุณภาพของการท่องเที่ยวของตนเองได้ โดยเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้า จนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่น

(5) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในบริบทนี้ เป็นความพยายามจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติอย่างยั่งยืน ดังนั้นการสนับสนุนโครงการวิจัยแบบนี้ เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน ถือได้ว่าเป็น "เครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น" ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยยังให้ความสำคัญต่อความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องมองให้เห็นถึงบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและสภาพแวดล้อมธรรมชาติซึ่งสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายนอกในระดับภาคและระดับมหภาคที่สามารถเชื่อมโยงปรากฏการณ์ในท้องถิ่นกับเงื่อนไขภายนอก

(6) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะของการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในบริบทนี้เป็นการย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาของสังคมของชุมชน ซึ่งอาจพบว่าชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤต ในด้านของความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและความยากจน ดังนั้นการพิจารณาประเด็นนี้ จึงเป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเป็นคำตอบส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยพิจารณาการท่องเที่ยวในฐานะของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนชุมชน การพัฒนาอาชีพและฝีมือแรงงาน หัตถกรรมพื้นบ้าน เกษตรปลอดภัยจากสารพิษ รวมทั้งการพลิกฟื้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการเชื่อมต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างหลากหลาย

(7) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาพความเป็นจริงของการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวก็คือการที่ภาคเอกชนบางแห่งบางจังหวัดได้มีบทบาทเข้ามาผูกขาดธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว และบางครั้งด้วยความไม่เข้าใจในเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวดังกล่าวได้สร้างผลกระทบต่อการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการท่องเที่ยวของตน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเข้ามากำหนดบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เข้ามามีส่วนสำคัญร่วมกับภาคประชาชน ในการจัดการและหารูปแบบของการท่องเที่ยวในบริบทของชุมชนท้องถิ่น อันจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในระดับล่าง รวมทั้งระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างมากขึ้น

โดยสรุป สาระสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เป็นการบริหารจัดการโดยชุมชน ให้ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่ (1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน จะเน้นเกี่ยวกับให้ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (2) ด้านองค์กรชุมชน การจัดการท่องเที่ยวช่วยให้มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน ชุมชนมีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลาย และชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมใน

กระบวนการพัฒนา (3) ด้านการจัดการ การท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ชุมชนสามารถกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนของชุมชนเอง (4) ด้านการเรียนรู้ การท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน และสร้างสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

2.2 ความหมายโฮมสเตย์

โฮมสเตย์เป็นรูปแบบหนึ่งของที่พัก มีผู้ที่มีความรู้ให้คำแปลเป็นไทยว่า "บ้านพักชนบท หรือบ้านพักชุมชน" เป็นการนำแบบอย่างมาจากต่างประเทศ แต่ต่างประเทศเรียกว่า Farmstay คือการได้พักร่วมกับเจ้าของบ้าน และได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เหมือนการใช้ชีวิตเช่นคนในพื้นที่ เช่น การทำเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น โดยผู้เข้าพักจะมีฐานะเป็นแขก หรือผู้มาเยือน (Guests or Visitors) ไม่ใช่นักท่องเที่ยว อีกทั้งผู้เข้าพักต้องเป็นฝ่ายปรับตัวให้เข้ากับชุมชน และรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนนั้น โดยชุมชนจะไม่ปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เชกเช่นการทำธุรกิจที่พักโดยทั่วไป (guidescenter, 2551)

ในประเทศไทยนั้น คำว่า "โฮมสเตย์" ในความหมายของหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งในลักษณะที่พักสัมผัสชนบท ที่ช่วยให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนการมีแนวคิดให้โฮมสเตย์เป็นเครื่องมือของชุมชนในการสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2551)

ทั้งนี้ หากพิจารณาในแง่ของรูปแบบที่พักและวัตถุประสงค์ของโฮมสเตย์ โฮมสเตย์อาจมีความหมายแตกต่างกันไป ได้แก่

1. นักรบ ระวังการณ์ และคณะ (2551) ได้ให้ความหมายไว้ว่า " โฮมสเตย์ คือ บ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน และมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม "

2. เว็บไซต์ Greenzonethailand (2551) ให้ความหมาย การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ หรือ ฟาร์มสเตย์ (Homestay & Farmstay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

3. เว็บไซต์ Merriam-Webster (2551) ให้ความหมายโฮมสเตย์ว่า “การพักอาศัยในขณะการเดินทาง โดยเฉพาะผู้มาเยือนที่เป็นนักศึกษาต่างชาติที่พักอาศัยกับครอบครัวของคนในท้องถิ่น”

4. เว็บไซต์ Encarta (2551) ให้ความหมายโฮมสเตย์ว่า “การอยู่ร่วมกับครอบครัวชาวต่างชาติ โดยส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนนักศึกษาไปอยู่ร่วมกับชาวต่างประเทศ”

5. เว็บไซต์ Lexic (2551) ให้ความหมายโฮมสเตย์ว่า “ช่วงเวลาที่ยูมาเยือนในต่างประเทศได้พักอาศัยร่วมกับครอบครัวของคนในท้องถิ่น”

6. เว็บไซต์ Mrshomestay (2551) ให้ความหมายโฮมสเตย์ว่า “โฮมสเตย์เป็นกิจกรรมในประเทศตะวันตกและส่วนอื่น ๆ ของโลก โดยเฉพาะในประเทศออสเตรเลีย อังกฤษ แคนาดา นิวซีแลนด์ และบางส่วนของอเมริกา โฮมสเตย์มีใช้โรงแรม (hotel) หรือโมเตล (motel) โฮมสเตย์มีใช้ธุรกิจการค้า แต่เป็นที่พักเอกชนที่ผู้มาเยือนได้สนุกสนานและมีความปลอดภัย โดยผู้มาเยือนอาจพักอาศัยเป็นระยะเวลาสั้นเท่าใดก็ได้ ผู้มาเยือนจะได้รับความรู้ ความเพลิดเพลินในวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น”

7. เว็บไซต์ Homestaylocator (2551) ให้ความหมายโฮมสเตย์ว่า “โฮมสเตย์เป็นการจัดการที่อยู่อาศัย โดยเจ้าของบ้านหรือครอบครัวไว้สำหรับผู้มาเยือน รูปแบบของที่พักรวมทั้งอาจเป็นห้อง หรืออพาร์ทเมนต์ หรือห้องชุด หรือโฮมสเตย์อาจเป็นการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และการรับประทานอาหารมื้อต่าง ๆ ร่วมกับเจ้าของบ้าน”

8. เว็บไซต์ Wikipedia (2551) ให้ความหมายโฮมสเตย์ว่า “โฮมสเตย์ โดยทั่วไปในอดีตหมายถึงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาระหว่างประเทศ แต่ปัจจุบันโฮมสเตย์หมายถึงการจัดที่พักชั่วคราวให้แก่ผู้มาเยือนที่ตั้งใจจะมาพัก การพักโฮมสเตย์จะได้เพื่อนใหม่ ความรู้เกี่ยวกับชุมชน และการพัฒนาทักษะทางภาษา”

สรุป ความหมายของโฮมสเตย์จากแหล่งต่าง ๆ ข้างต้น มีจุดเน้นที่คล้ายคลึงกัน คือ การที่นักท่องเที่ยว หรือแขกผู้มาเยือน หรือผู้ที่ชุมชนเชื้อเชิญให้มาเยือน ได้มาพักอาศัยร่วมชายคากับคนในชุมชน โดยมีการจัดเตรียมห้องนอนและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับผู้มาพักอาศัยที่แยกเป็นส่วนระหว่างเจ้าของบ้าน

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ไปส่งเสริมในชุมชนต่าง ๆ รูปแบบของที่พัแบบโฮมสเตย์ย่อมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับบริบทแต่ละชุมชน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาโฮมสเตย์ในมิติที่ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน โดยนักท่องเที่ยวจะพักอาศัยในชุมชนและมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวร่วมกับคนในชุมชน ทั้งนี้การพักอาศัยดังกล่าวอาจจะเป็นลักษณะการพักอาศัยร่วมกับเจ้าของบ้าน หรือเป็นที่

พักที่ชุมชนเตรียมไว้โดยเฉพาะโดยคนในชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็น การจัดเตรียมที่พัก การต้อนรับ การจัดเตรียมอาหาร และการนำนักท่องเที่ยวไปสัมผัสวิถีชีวิตหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยเป็นการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

2.3 ความเชื่อมโยงระหว่างโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่และเกี่ยวข้องกับหลายระดับ ทั้งระดับชาติ ภูมิภาคและระดับโลก กอปรกับมีอัตราการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและไม่หยุดยั้ง ผลกระทบที่ตามมาจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางเศรษฐกิจที่กระจายรายได้ไม่เป็นธรรมระหว่างผู้ประกอบการกับท้องถิ่น ด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ท้องถิ่นได้ลอกเลียนแบบพฤติกรรมบริโภคนิยม และทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มีการใช้น้ำพลังงานที่เกินกว่าที่ท้องถิ่นจะรับรองได้ ตลอดจนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยวที่ท้องถิ่นต้องเข้ามาจัดการ

ปัจจุบัน ปัญหาผลกระทบการท่องเที่ยวเหล่านี้ได้กลายเป็นประเด็นที่มีการศึกษากันมากในหมู่นักวิชาการ ในขณะเดียวกันปัญหายังทวีความชัดเจนขึ้นพร้อม ๆ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งมีแนวโน้มที่จะเติบโตมั่นคงขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน นักวิชาการ และองค์กรระหว่างประเทศหลายแห่งเริ่มเกิดคำถามหลายคำถามขึ้นถึงผลกระทบทางด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม รวมถึงแนวทางที่จะจัดการกับผลกระทบเหล่านี้ได้อย่างไร และการตื่นตัวในเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยวเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวแบบใหม่ ที่เป็นลักษณะของการประนีประนอมให้เกิดความลงตัวระหว่างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์

เกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวแบบใหม่ หลังจากที่เราเห็นว่าการท่องเที่ยวแบบเดิม หรือ "mass tourism" ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มใหญ่เป็นจำนวนมาก และเป็นการท่องเที่ยวที่บรรดาประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายล้วนให้การสนับสนุน ปรากฏว่าได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้นเรื่อย ๆ ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม และสภาพแวดล้อมอย่างยิ่ง และในขณะเดียวกันก็ไม่ได้ก่อให้เกิดรายได้ทางเศรษฐกิจอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยแต่อย่างใด ดังนั้นจึงเริ่มมีการพูดถึงการท่องเที่ยวทางเลือก (alternative tourism) หลากหลายรูปแบบมากขึ้น มีการบัญญัติศัพท์และนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางเลือก ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหากับการท่องเที่ยวแบบเดิม ๆ นั้นเอง (ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2550)

อย่างไรก็ตาม การพยายามที่จะบัญญัติศัพท์ทางการท่องเที่ยวแบบใหม่ได้กลายเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนตามการตีความของแต่ละกลุ่มนักวิชาการและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบใหม่จึงมีหลายคำและความหมายแตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นศัพท์หนึ่งของการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่หรือการท่องเที่ยวทางเลือก สำหรับตัวอย่างของการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ได้แก่

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงาม สุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย

หลังจากความตื่นตัวเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ประเทศไทยมีการวางนโยบายเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และประกาศเป็นนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินการ มีการกล่าวถึง และเกี่ยวข้องกับชุมชน มีอยู่ 4 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวโดยชุมชนและโฮมสเตย์ และอาจกล่าวได้ว่า คำว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” มีความหมายที่กว้างครอบคลุมแนวคิดหรือวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ที่จะกล่าวถึงต่อไป

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกแห่งการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ (1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเป็นธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (2) องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยว ที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต (3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อการบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ความประทับใจเพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และ (4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น

ยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่าง ๆ ของสถานที่ราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตทางการเกษตร ที่ทันสมัย เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และผลิตผลในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่าง ๆ โดยนักท่องเที่ยวได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2551)

4. ที่พักสัมผัสนวัตกรรมชุมชน หรือ โฮมสเตย์ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่ง ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องพักร่วมกับเจ้าของบ้านชายคาเดียวกันและศึกษาธรรมชาติ วัฒนธรรม โดยมีการจัดบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2551)

5. การท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น

จากตัวอย่างความหมายและแนวคิดของรูปแบบการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่นำเสนอข้างต้น คำว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นภาพใหญ่ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนหนึ่ง ๆ อาจมีทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงเกษตร โฮมสเตย์ หรือการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ และอาจจะทำให้เกิดความสับสนว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนที่เราพบเห็นหรือได้มีโอกาสไปสัมผัสนั้น จะเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบใด ในที่นี้จะพิจารณารูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการนำมาใช้บ่อย ๆ 3 รูปแบบ คือ คำว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” และ “โฮมสเตย์” โดยเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนและความต่าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจขอบข่ายด้านต่าง ๆ ของกิจกรรมโฮมสเตย์มากยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2551)

ตาราง 2.1 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยว
โดยชุมชน

ประเด็นพิจารณา	การท่องเที่ยวโดยชุมชน	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
1.วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว	รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม และตอบสนอง ความต้องการของชุมชน	รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ เอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. ความเป็นเจ้าของ	ชุมชนเป็นเจ้าของ	ไม่ได้กำหนดว่าใครเป็นเจ้าของ
3. การจัดการท่องเที่ยว	ชุมชนเป็นเจ้าของ	ไม่ได้กำหนดว่าใครเป็นผู้จัดการ
4. การเชื่อมโยงการท่องเที่ยว	เน้นหนักการพัฒนาแบบองค์ รวม	เน้นหนักการท่องเที่ยวกับ สิ่งแวดล้อม

ตาราง 2.1 จะเห็นได้ถึงความแตกต่างที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เรื่อง “ความเป็นเจ้าของ”

ตาราง 2.2 เปรียบเทียบความแตกต่างของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประเด็นพิจารณา	การท่องเที่ยวโดยชุมชน	โฮมสเตย์
1. ความหมาย	การเรียนรู้ในบริบท “ชุมชน”	การเรียนรู้ในบริบท “บ้าน”
2. ที่พัก	สามารถจัดการที่พักได้หลายรูปแบบ เช่น Home Stay, Camp Site, ชานา, Guesthouse	พักกับชาวบ้าน
3. กระบวนการเรียนรู้	พบปะผู้คนที่หลากหลาย ทั้งเจ้าของบ้าน (Host Family) มัคคุเทศก์ชาวบ้าน และกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ	ขึ้นอยู่กับความกระตือรือร้นของนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน
4. ผลตอบแทนต่อชุมชน	คนหลากหลายฐานะได้รับประโยชน์ในการเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวในหลากหลายบทบาท เช่น เป็นวิทยากร ลูกหาบ บ้านพัก อาหาร มัคคุเทศก์ และรายได้เข้ากองทุนชุมชน	บ้านพักมักจะเป็นบ้านที่ค่อนข้างมีฐานะ ได้ประโยชน์เฉพาะบ้านตนเอง โดยที่ชุมชนอาจไม่ได้ประโยชน์เลย ยกเว้นจะมีกติกาแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งให้กับชุมชน

ตาราง 2.2 การจัดการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ให้น้ำหนักในมิติที่ว่าชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่ในทางปฏิบัติชุมชนอาจมีส่วนร่วมน้อยมาก และประโยชน์ที่ได้รับมักเป็นเรื่องการจ้างแรงงานและโอกาสค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว คือ เจ้าของฟาร์มเกษตรมากกว่าชาวบ้านทั่วไปในชุมชน หรือการพักแบบโฮมสเตย์มองเรื่องที่พักและการบริการเรื่องที่พักและอาหารเป็นหัวใจของการให้บริการ ซึ่งผลประโยชน์อาจตกอยู่กับเจ้าของบ้านหรือเฉพาะบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ ในขณะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญ

ของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน ความเป็นเจ้าของ และการบริการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องที่พัก อาหาร และกิจกรรมท่องเที่ยว เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้น การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นกิจกรรมที่หน่วยงานภาครัฐได้มีโครงการต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นและสนับสนุนชุมชนอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากภายใต้แนวคิดที่ว่า กิจกรรมโฮมสเตย์ที่เกิดขึ้นในชุมชนจะช่วยเชื่อมโยงนักท่องเที่ยวไปสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ในชุมชน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เข้าไปพักโฮมสเตย์ได้มีโอกาสสัมผัสกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ เช่น เดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ส่องสัตว์/ดูนก เทียวถ้ำ/น้ำตก พายเรือ ได้แก่ แคนู คะยัค เรือใบ กระดานโต้ลม ดำน้ำดูปะการัง ได้แก่ น้ำตื้น น้ำลึก ตั่งแคมป์ ล่องแพ ขี่ม้า นั่งช้าง เป็นต้น

2. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ ได้แก่ การชมความงาม ความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ ศึกษาเรียนรู้ ประวัติ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ศึกษาชื่นชม งานศิลปกรรม และวัฒนธรรม ร่วมกิจกรรม เรียนรู้พฤติกรรมของผู้คน การศึกษาเรียนรู้ การผลิตของที่ระลึก และสินค้าพื้นเมือง เป็นต้น

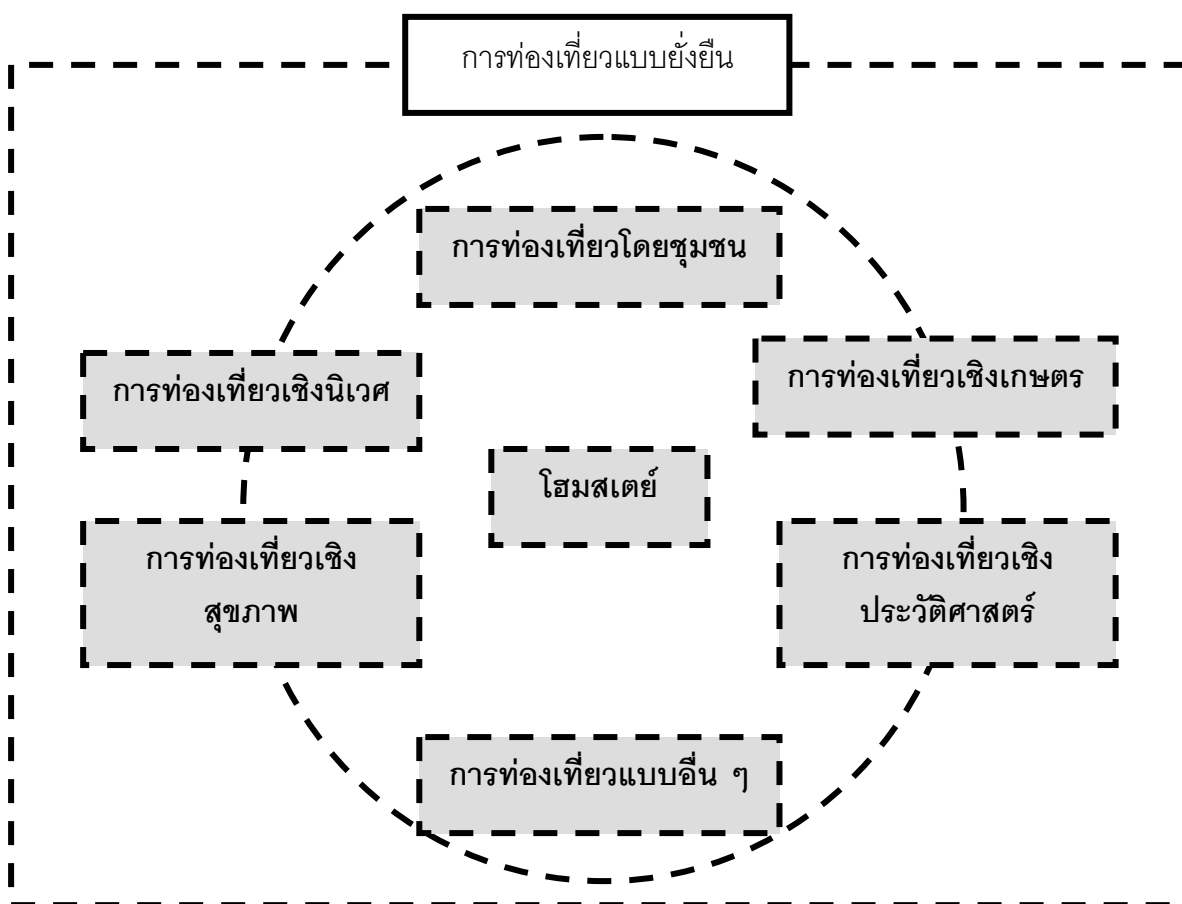
3. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นภูมิปัญญา เช่น การนวดแบบต่าง ๆ การนวดเพื่อผ่อนคลาย การนวดเพื่อรักษาอาการบาดเจ็บ การนวดจับเส้น การนวดน้ำมัน (สปาไทย) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการบำบัดรักษาด้วยสมุนไพร การทำสมาธิ การเดินจงกรม เป็นต้น

4. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ การทำนา การนวดข้าว การดำข้าว การทำสวน ทำไร่ การปลูกผักปลอดสารพิษ การเก็บเกี่ยวพืชผล ที่สะท้อนในเรื่องของความร่วมมือร่วมใจของคนในชนบท เช่น การลงแขก ลงนา เป็นต้น

5. กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิ หรือการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย ได้แก่ การเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย หรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกระเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น และ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา ได้แก่ ตกปลา ตะกร้อ มวยไทย ฯลฯ เป็นต้น

โดยสรุป เกี่ยวกับความสำคัญของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เมื่อมีการส่งเสริมให้ชุมชนต่าง ๆ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวภายใต้เงื่อนไขชุมชน และบริบทด้านสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันไป

แต่ละพื้นที่ บางชุมชนอาจเน้นการท่องเที่ยวรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ขณะที่บางชุมชนอาจจะมีการท่องเที่ยวหลายรูปแบบรวมกัน เช่น มีทั้งแบบเชิงเกษตร และเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น โดยมีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวดังกล่าว กล่าวคือ ในการจัดที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทหรือโฮมสเตย์นั้น มักมีการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นเข้ามาเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านโฮมสเตย์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งสู่ความยั่งยืนของชุมชนแห่งนั้น เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ดำเนินการโดยคนชุมชน หรือที่เรียกว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือกล่าวโดยย่อว่า “โฮมสเตย์เปรียบเสมือนจุดต้อนรับนักท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำเสนอหรือแนะนำกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชน และนำนักท่องเที่ยวไปสัมผัสกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ดังภาพต่อไปนี้



ภาพที่ 2.1 โฮมสเตย์กับการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น

ที่มา : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (มปป.)

จากแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาโฮมสเตย์ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ครั้งนี้ ได้แก่ (1) การวิเคราะห์การดำเนินงานโฮมสเตย์ที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ในชุมชน และเงื่อนไขชุมชน และ (2) ผลลัพธ์ (outcomes) ของการดำเนินงานโฮมสเตย์ที่มีต่อชุมชน ภายใต้แนวคิดของโฮมสเตย์ โดยเฉพาะการให้โฮมสเตย์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน

2.4 ความเป็นมาของโฮมสเตย์ในประเทศไทย

การที่ชุมชนเปิดบ้านต้อนรับผู้มาเยือนได้เกิดขึ้นมานาน แต่รูปแบบและกิจกรรมอาจมีความแตกต่าง หากพิจารณาจากอดีตสู่ปัจจุบัน สามารถสรุปรูปแบบของการพักได้ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2551)

1. ยุคเริ่มต้น (ปี พ.ศ. 2503-2525) การเข้าไปพักในชุมชนกระจายอยู่ในกลุ่มนิสิตนักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทที่มีกิจกรรมต้องเรียนรู้วิถีชีวิต รับทราบปัญหาในชนบทเพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติ และการเข้าไปพักในชุมชนกระจายอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือ ของประเทศไทย นักท่องเที่ยว จะพักตามบ้านชาวเขา โดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับการเดินทางเดินป่า

2. ยุคกลาง (ปี พ.ศ. 2526-2536) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น การพักค้างในรูปแบบ Home Stay ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขา ที่กว้างขวางมากขึ้น ในระยะนี้ มีการท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์ป่าที่มีการจัด Home Stay เริ่มสร้างปัญหาสังคม อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการปล้น ขโมย ปัญหาการฆ่าชิงทรัพย์

3. ยุคตั้งแต่ปี ปี พ.ศ. 2537 - ปัจจุบัน ยุคนี้เป็นการเน้นกระแส การพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบได้ว่า การท่องเที่ยว จะมีแนวโน้มที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในระยะประมาณปี 2537-2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย เริ่มมีการท่องเที่ยวในรูปแบบ Home Stay โดยกลุ่มนำร่องคือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคม ทั้งรุ่นเก่า และ รุ่นใหม่ เท่าที่สืบค้นพบว่า พื้นที่ที่ดำเนินการเรื่อง Home Stay จะเป็นพื้นที่ ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทย เข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จ.พังงา (กลุ่มประมงชายฝั่ง/อวนลาก อวนรุน) หลังจากพื้นที่เกาะยาว จ.พังงา ได้มีพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น อาทิ หมู่บ้านคีรีวง จ.นครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จ.เชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก)บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เขยเฉลิม (เกษตรยั่งยืน) และ ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา ได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจ ผู้ประกอบการ ด้านการท่องเที่ยว โดยนำเสนอรูปแบบ การ

ท่องเที่ยวผสมผสานระหว่าง Adventure Ecotourism และ Home Stay จนกระทั่งรัฐบาลได้ประกาศในปี พ.ศ. 2541-2542 เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบาย สนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยว ในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรม Home Stay เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยปลายโพพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อย หมู่บ้านชาวเขาก็กมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรม Home Stay ด้วยเช่นกัน

2.5 นโยบายการส่งเสริมโฮมสเตย์ในประเทศไทย

การจัดการโฮมสเตย์ เป็นกิจกรรมหนึ่งในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชน โดยมีนโยบายส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาลเป็นเครื่องมือสนับสนุน ที่มุ่งหวังให้โฮมสเตย์นำเอกลักษณ์ของท้องถิ่นมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยว ให้เกิดการรักษาสีเขียวธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชน อันจะเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2551)

ปัจจุบัน หน่วยงานที่รับผิดชอบการส่งเสริมโฮมสเตย์ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ภายใต้นโยบายการพัฒนาโฮมสเตย์มองว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นกิจกรรมหนึ่งในการช่วยพัฒนาชุมชนให้เกิดกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยยังคงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ให้เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังนั้น การดำเนินงานที่ผ่านมา หน่วยงานดังกล่าวมีโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้โครงการหลัก “โครงการที่พัฒนาศักยภาพชุมชนบท” โดยมีกรอบการดำเนินงานเกี่ยวกับ (1) การส่งเสริมให้ชุมชนที่อาศัยในหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP มีการจัดทำโฮมสเตย์ เป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชน จนเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ (2) การส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาโฮมสเตย์ให้มีมาตรฐาน และสามารถนำเสนอเพื่อเข้ากระบวนการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และ (3) การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยในช่วงปีงบประมาณ 2550 ที่ผ่านมา การส่งเสริมโฮมสเตย์ภายใต้แนวนโยบายข้างต้น มีพื้นที่ดำเนินงานครอบคลุมจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่

1. ชุมชนในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมที่เป็นมรดกโลก 3 จังหวัด คือ อโยธยา สุโขทัยและอุดรธานี
2. ชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาโฮมสเตย์ และได้แจ้งความต้องการที่จะพัฒนาโฮมสเตย์จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และระนอง
3. ชุมชนที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาโฮมสเตย์ 47 จังหวัด ทั่วประเทศ โดยแบ่งตามภาค ดังนี้

(3.1) ภาคกลาง 13 จังหวัด คือ กรุงเทพฯ ประจวบ ราชบุรี กาญจนบุรี นครปฐม ฉะเชิงเทรา นนทบุรี สระบุรี ชัยนาท ปทุมธานี เพชรบุรี และลพบุรี

(3.2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 14 จังหวัด คือ กาฬสินธุ์ ยโสธร สกลนคร อำนาจเจริญ ขอนแก่น บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด สุรินทร์ ชัยภูมิ มหาสารคาม หนองคาย นครพนม มุกดาหาร และศรีสะเกษ

(3.3) ภาคเหนือ 8 จังหวัด คือ กำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร อุทัยธานี พะเยา ตาก และพิจิตร

(3.4) ภาคตะวันออก 2 จังหวัด คือ ชลบุรี ตราด

(3.5) ภาคใต้ 10 จังหวัด คือ นราธิวาส ภูเก็ต สตูล ปัตตานี ยะลา ตรัง ระนอง นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา

ทั้งนี้เมื่อมีการนำโครงการต่าง ๆ ภายใต้กรอบการดำเนินงานข้างต้นไปปฏิบัติ คาดหวังให้เกิดผลลัพธ์ (outcome) ต่าง ๆ ได้แก่ (1) โฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินเป็นที่ยอมรับและมีมาตรฐานที่ดีขึ้นกว่าที่ผ่านมาเนื่องจากได้มีการพัฒนาปรับปรุงมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย (2) ขจัดความยากจนระดับชุมชน (3) ชุมชนที่มีการจัดทำโฮมสเตย์มีการพัฒนาในเรื่องการบริหารจัดการและในด้านต่าง ๆ ที่ดีขึ้นและบางแห่งสามารถยกระดับการจัดการเป็นวิสาหกิจชุมชนได้ (4) ชุมชนมีวิถีชีวิตตามแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสร้างพลังงาน สร้างรายได้และกระจายรายได้ให้กับชุมชน ชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือของชุมชนไม่เน้นการบริหารจัดการเชิงธุรกิจเพื่อหวังผลกำไร (5) ชุมชนมีโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน สามารถสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำอีก

การดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม ต่าง ๆ ภายใต้โครงการที่พักรักษาตัวผู้พัฒนาชนบท ในช่วงปีงบประมาณ 2550 ที่ผ่านมา เมื่อมีการประเมินผลโครงการดังกล่าว ซึ่งเป็นข้อมูลจากการติดตาม 75 จังหวัด พบว่า มีอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ในการพัฒนาโฮมสเตย์ในประเทศไทย ได้แก่ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2551)

(1) ตัวชี้วัดของมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยหลายตัวยังไม่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความหลากหลาย

(2) ชุมชนให้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองและไม่รู้คุณค่า

(3) ชุมชนคิดแต่เพียงรายได้เป็นตัวเงิน ไม่ได้คิดถึงผลกระทบต่อชุมชนและสภาพแวดล้อม

(4) ผู้ผลิตชุมชนและท้องถิ่น ขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้ารับการประเมินศักยภาพตามมาตรฐานการจัดการโฮมสเตย์ไทย

(5) ผู้ผลิตชุมชนและท้องถิ่น ขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้ารับการประเมินศักยภาพตาม มาตรฐานการจัดการโฮมสเตย์ไทย

โดยสรุป แม้ว่านโยบายด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยจะให้ความสำคัญต่อการ ส่งเสริมโฮมสเตย์ เพื่อให้เกิดการรักษาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และให้เกิดความ ร่วมมือของคนในชุมชน อันจะเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน แต่ในทางปฏิบัติ ในบางพื้นที่อาจพบว่า ชุมชนยังขาดความร่วมมือ และขาดแนวทางที่เหมาะสมของการบริหารจัดการ ในแต่ละพื้นที่ และโฮมสเตย์อาจนำผลเสียมาสู่ชุมชน

2.6 การบริหารจัดการ และเอกลักษณ์ชุมชนที่เป็นจุดขายการท่องเที่ยวโฮมสเตย์

การศึกษาเพื่อค้นหาเอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เป็นวัตถุประสงค์หนึ่งของการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิด “มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งมีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมพัฒนากิจกรรมโฮมสเตย์ ของประเทศไทย ใช้เป็นแนวทางในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และการเลือกพื้นที่ศึกษา

การส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้เกณฑ์มาตรฐาน โฮมสเตย์ไทย เป็นการรับรองบ้านพักแบบโฮมสเตย์ของชุมชนต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านความสะอาด สุขอนามัย ความปลอดภัย และสภาพแวดล้อมที่เป็น สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม สิ่งดึงดูดใจของชุมชน โดยการ ส่งเสริมดังกล่าว ได้มีการศึกษาเพื่อปรับปรุงพัฒนาตัวชี้วัดมาตรฐานโฮมสเตย์มาเป็นลำดับ ซึ่ง สาระสำคัญของมาตรฐานโฮมสเตย์จะประกอบด้วยประเด็นด้านการบริหารจัดการบ้านพัก และ สภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2551)

(1) เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2547

ปี พ.ศ. 2547 เป็นปีที่เริ่มต้นการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ ภายใต้ชื่อ “มาตรฐานที่พัก สัมผัสชนบท” โดยกำหนดให้ “โฮมสเตย์ไทย” หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่ง ซึ่งนักท่องเที่ยว จะพักรวมกับเจ้าของบ้านหลังเดียวกัน และศึกษาธรรมชาติ วิถีชีวิตไทยหรือวัฒนธรรมไทย โดยมี การจัดการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร และได้จดทะเบียนต่อสำนักงานพัฒนาการ ท่องเที่ยวการยื่นขอจดทะเบียนและการตรวจสอบเบื้องต้น ให้เป็นไปตามที่สำนักงานพัฒนาการ ท่องเที่ยวกำหนด โดยเกณฑ์มาตรฐาน 8 ด้าน 34 ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

ตาราง 2.3 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2547

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
1 ด้านที่พัก	- โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคง - บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวกและแสงสว่างส่องเข้าถึง ไม่มีกลิ่นอับและมีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้ - มีที่นอนที่สบายตามสภาพชุมชนและเครื่องนอนที่สะอาด - มีห้องน้ำและส้วมที่สะอาด - มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้งเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก - มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน
2 ด้านอาหารและโภชนาการ	- มีอาหารปรุงมาอย่างดี - ภาชนะที่ใช้สะอาดและปลอดภัย - ครวอยู่ในสภาพที่สะอาดไม่มีกลิ่น - อุปกรณ์ที่ใช้ในครัวสะอาดถูกสุขลักษณะ - มีน้ำดื่มที่สะอาด - มีร้านอาหารชุมชน
3 ด้านความปลอดภัย	- มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย - มีเครื่องมือและวิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้ายหรือกรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วย - มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น - มีการติดเตือนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนตัวและเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับยาในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีโรคประจำตัว - มีการดูแลและซ่อมแซมสิ่งของต่าง ๆ ในที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ

ตาราง 2.3 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2547 (ต่อ)

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
4 ด้านการจัดการ	- มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านจัดการในรูปของชมรมหรือสหกรณ์ - มีคณะกรรมการบริหารโครงการ - มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ความเชื่อของชุมชน - มีระบบการจองล่วงหน้าและลงทะเบียนเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว - มีรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและบริการต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบชัดเจน - มีข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างละเอียดให้นักท่องเที่ยวเลือก - ชุมชนไม่หวังจะสร้างรายได้จากโฮมสเตย์อย่างเดียวและต้องไม่มีผลกระทบต้ออาชีพดั้งเดิมของชุมชน - มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่น และมีความพร้อมในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ทราบชัดเจน
5 ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว	- มีกิจกรรมท่องเที่ยว - มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน - มีกิจกรรมต้อนรับตามประเพณีของท้องถิ่น - มีกิจกรรมบันเทิง - มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม - มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชุมชน และการถ่ายทอดตำนานหรือประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น
6 ด้านสภาพแวดล้อม	- มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่งหรือหลายประเภท - มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอยู่เสมอ - มีสถานพยาบาล ไปรษณีย์ ธนาคารอยู่ไม่ไกลเกินไป - พื้นที่หลักยังคงสภาพเดิมของชุมชนและยังรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของตน

ตาราง 2.3 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2547 (ต่อ)

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
7 มาตรฐานด้านมูลค่าเพิ่ม	- มีร้านขายของที่ระลึกในชุมชน - มีผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นผลิต - มีโอกาสได้เผยแพร่วัฒนธรรมชุมชน - มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนในด้านการให้บริการที่ประทับใจ
8 ด้านการส่งเสริมการตลาด	- มีคู่มือหรือเอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยวเป็นของตนเอง - มีการเผยแพร่ข้อมูลประชาสัมพันธ์ - มีรายชื่ออยู่ในคู่มือการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

ที่มา : ประกาศสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง กำหนดมาตรฐานบริการท่องเที่ยวมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548

(2) เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2550

เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ประจำปี 2550 ได้ยังคงประกอบด้วยมาตรฐาน 8 ด้าน แต่มีการปรับปรุงเพิ่มเติมตัวชี้วัดเป็น 42 ตัวชี้วัด ดังนี้

ตาราง 2.4 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2550

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
1. ด้านที่พัก	- โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคง - บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และแสงสว่างส่องเข้าถึง ไม่มีกลิ่นอับ และมีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้ - มีที่นอนที่สบาย ตามสภาพชุมชน และเครื่องนอนที่สะอาด - มีห้องอาบน้ำ และส้วมที่สะอาด - มีการเปลี่ยน ผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์ - มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน - มีการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน
2. ด้านอาหารและโภชนาการ	- มีอาหารปรุงมาอย่างดี - ภาชนะที่ใช้สะอาดและปลอดภัย - ครวอยู่ในสภาพที่สะอาดไม่มีกลิ่น - อุปกรณ์ที่ใช้ในครัว สะอาด ถูกสุขลักษณะ - มีน้ำดื่มและน้ำใช้ที่สะอาด - มีร้านอาหารในชุมชน
3.ด้านความปลอดภัย	- มีการจัดเวรยาม ดูแลความปลอดภัย - มีเครื่องมือ และวิธีการสื่อสาร กับ เจ้าหน้าที่ เมื่อเกิดเหตุร้ายหรือกรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วย - มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น - มีการตักเตือนนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สิน และเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับยา ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีโรคประจำตัว - มีการดูแล และซ่อมแซมสิ่งของต่าง ๆ ในที่พัก เพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ

ตาราง 2.4 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2550 (ต่อ)

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
4. ด้านการจัดการ	- มีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน จัดการในรูปของชมรม หรือ สหกรณ์ - มีคณะกรรมการบริหารโครงการ - มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อมิให้เกิด ปัญหา ที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ความเชื่อของ ชุมชน - มีระบบการจองล่วงหน้า และลงทะเบียนเพื่อทราบข้อมูล เกี่ยวกับนักท่องเที่ยว - มีรายละเอียด เกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและบริการต่าง ๆ ให้ นักท่องเที่ยวทราบชัดเจน - มีข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว อย่างละเอียดให้นักท่องเที่ยว เลือก - ชุมชนไม่หวังจะสร้างรายได้จากโฮมสเตย์อย่างเดียว และ ต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของชุมชน
5.ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว	- มีกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ขี่ม้า ปีนเขา ขี่ จักรยาน ฯลฯ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน - มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน ฯลฯ - มีกิจกรรมต้อนรับตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ ฯลฯ - มีกิจกรรมบันเทิง เช่น ดนตรีการเต้นรำ การแสดงพื้นบ้าน ฯลฯ - มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม - มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ระหว่างนักท่องเที่ยวกับ เจ้าของบ้าน

ตาราง 2.4 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2550 (ต่อ)

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
6.ด้านสภาพแวดล้อม	- มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือหลายประเภท - มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และชุมชนอยู่เสมอ - มีสถานพยาบาล ไปรษณีย์ ธนาคารอยู่ไม่ไกลเกินไป - พื้นที่หลักยังคงสภาพเดิมของชุมชน และยังรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของตน
7. ด้านมูลค่าเพิ่ม	- มีร้านขายของที่ระลึกในชุมชน - มีผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านและใช้ วัสดุดิบในท้องถิ่นผลิต - มีโอกาสได้ เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน - มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ในด้านการให้บริการที่ประทับใจ
8.ด้านการส่งเสริมการตลาด	- มีคู่มือ หรือเอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยวเป็นของตนเอง - มีการเผยแพร่ข้อมูลประชาสัมพันธ์ - มีรายชื่ออยู่ในคู่มือการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

ที่มา: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว 2550

(3) เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ. 2551

ในปี 2551 ได้มีการปรับปรุงมาตรฐานและใหม่ โดยมีการกำหนดคุณลักษณะโฮมสเตย์ในประเทศไทยประกอบด้วยมาตรฐาน 10 ด้าน 31 ตัวชี้วัด ทั้งนี้มาตรฐานที่ปรับปรุงใหม่นี้ได้ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมด้านเอกลักษณ์ชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นดังต่อไปนี้

ตาราง 2.5 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ.2551

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
1. ด้านที่พัก	- ลักษณะบ้านพักที่เป็นสัดส่วน - ที่พักที่นอนสะอาด และสบาย - มีห้องอาบน้ำและห้องส้วมที่สะอาดมิดชิด - มีมุมพักผ่อนภายในบ้านหรือชุมชน
2. ด้านอาหาร	- ชนิดของอาหาร และวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร - มีน้ำดื่มที่สะอาด - ภาชนะที่บรรจุอาหารที่สะอาด - ห้องครัว และอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวถูกสุขลักษณะ
3.ด้านความปลอดภัย	- มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น - มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย
4. ด้านอัยยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิก	- การต้อนรับและการสร้างความคุ้นเคย - การสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ในวิถีชีวิตชุมชน
5. ด้านรายการนำเที่ยว	- มีรายการนำเที่ยวที่ชัดเจน ซึ่งต้องผ่านการยอมรับจากชุมชน - มีข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว - เจ้าของบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- มีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน - มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว - มีแผน มีมาตรการการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว - มีกิจกรรมในการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว
7. ด้านวัฒนธรรม	- การดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น - การรักษาวินัยชีวิตชุมชน คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ
8. ด้านการสร้างคุณค่า และมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน	- ผลิตภัณฑ์จากชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึก ของฝาก หรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว - มีผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่า และมูลค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ตาราง 2.5 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ พ.ศ.2551(ต่อ)

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
9. ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์	- มีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน - มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มโฮมสเตย์ - กฎ กติกา การทำงานของคณะกรรมการ - มีการกระจายและผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม - ระบบการจูงล่องหน้า ลงทะเบียน และชำระเงินล่วงหน้า - รายละเอียดค่าธรรมเนียมและบริการต่าง ๆ ที่ชัดเจน และเป็นปัจจุบัน
10. ด้านการประชาสัมพันธ์	- มีเอกสาร สิ่งพิมพ์ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน - มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ที่มา: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว 2551

โดยสรุป จะเห็นได้ว่าแนวคิดการส่งเสริมโฮมสเตย์ภายใต้เกณฑ์มาตรฐานที่น่าเสนอข้างต้น ได้มีการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงมาเป็นลำดับ ซึ่งหลักการของโฮมสเตย์ดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญที่เกิดจากทุกฝ่ายร่วมกันพิจารณา เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน มิให้การพัฒนาโฮมสเตย์หลงทาง กล่าวคือ ต้องไม่ถือเป็นนโยบายว่าจะต้องมีโฮมสเตย์เกิดขึ้นในทุกหมู่บ้าน แต่ต้องคำนึงถึงความพร้อม ความรู้ ความเข้าใจของชุมชนเป็นสำคัญ และชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยเน้นจุดขายที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ และให้เข้าใจตั้งแต่แรกเริ่มว่าการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นเพียงรายได้เสริม และเพื่อเป้าหมายดังที่กล่าวนี้ เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทยที่มีการพัฒนาปรับปรุงเรื่อยมา นอกจากจะยังคงให้ความสำคัญต่อประเด็นด้านการจัดการที่พักแล้ว ยังให้ความสำคัญเพิ่มมากขึ้นต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชนที่ดึงดูดใจหรือสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว ซึ่งพอจะสรุปเพื่อเป็นแนวทางการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และการเลือกพื้นที่ศึกษา สำหรับการวิจัยครั้งนี้ดังต่อไปนี้

ตาราง 2.6 สรุปประเด็นสำคัญด้านการจัดการของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ประเด็น	ลักษณะสำคัญ
1. ด้านที่พัก	- โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคง - มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างเพียงพอ ไม่มีกลิ่นอับ - มีเตียงนอนที่สบาย - มีห้องอาบน้ำและห้องน้ำที่สะดวก - มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้ง - มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตราย
2. ด้านการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยว	- มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย - มีเครื่องมือ และวิธีสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้าย - มีเครื่องมือสื่อสาร ตลอดจนการเคลื่อนย้ายที่เหมาะสมในกรณีที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย - มีการเตือนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สิน
3. ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ	- มีการรวมกลุ่มชาวบ้านจัดการโฮมสเตย์ในรูปแบบชมรม หรือสหกรณ์ หรือกลุ่มชาวบ้าน - มีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารอย่างเป็นรูปธรรม - มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ เพื่อมิให้ขัดต่อวัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อ ของชุมชน - มีระบบการจองบ้านพักล่วงหน้าให้ชุมชนทราบข้อมูลนักท่องเที่ยว เพื่อจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ไว้ต้อนรับ - มีข้อมูลให้นักท่องเที่ยว ทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว - การทำงานโฮมสเตย์ร่วมกันของคนในชุมชน ต้องเข้าใจตรงกันว่า ไม่หวังจะสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิม - มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่น
4. ด้านการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์	- มีคู่มือการท่องเที่ยวของชุมชน - มี Website เผยแพร่ข้อมูล - มีรายชื่อโฮมสเตย์อยู่ในคู่มือการท่องเที่ยวของหน่วยงานรัฐ - มีแผนที่ แสดงเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว

	- มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายให้เลือก
--	---

ตาราง 2.7 สรุปประเด็นด้านเอกลักษณ์ที่สำคัญของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ประเด็น	ลักษณะสำคัญ
1. กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน	- มีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ซึมซับ ปั่นเขา ขี่จักรยาน ฯลฯ - มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน ฯลฯ - มีกิจกรรมต้อนรับตามประเพณีท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ ฯลฯ - มีกิจกรรมบันเทิงแบบพื้นบ้าน เช่น ดนตรี การเต้นรำ การละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ - มีกิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
2. สภาพแวดล้อมในชุมชน	- มีแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าต่าง ๆ - มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก ถ้ำ ฯลฯ - มีกิจกรรมของคนในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - สภาพพื้นที่ บ้านเรือนยังคงสภาพเดิม ที่แสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี
3. ด้านการสร้างความมูลค่าเพิ่ม	- มีของที่ระลึก ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในชุมชนผลิต เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว - มีการนำวัฒนธรรมชุมชนมาเผยแพร่เป็นจุดขายการท่องเที่ยว

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในที่นี้ ผู้วิจัยสนใจงานศึกษาโฮมสเตย์ที่น่าเสนอสิ่งค้นพบเกี่ยวกับ เงื่อนไขชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนบริหารจัดการโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง และเอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และจะสรุปทั้งสองประเด็นดังกล่าวเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่

1. จิรติ จิตติจำเริญพร (2549) ศึกษาเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ในบริบทของนักท่องเที่ยวและชุมชนระยะที่ 1” ได้ทำการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวจำนวน 5 ชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการศึกษาเพื่อหาคำตอบว่า (1) มาตรฐานการท่องเที่ยว

เที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ที่ดำเนินการโดยชุมชนเป็นอย่างไร และ (2) ชุมชนสามารถบริหารจัดการมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ของชุมชนได้อย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า มี 2 ชุมชนที่มีการจัดการโฮมสเตย์อยู่ก่อนแล้ว โดยมีการจัดการรูปแบบที่พัก เอกลักษณะของชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายของโฮมสเตย์ และปัจจัยที่ส่งผลให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ที่สำคัญดังนี้

(1) กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนแห่งนี้ มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าสมุนไพร มีน้ำตก มีการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำตกใช้ในชุมชน ชุมชนภาคเย็นตลอดทั้งปี ชุมชนมีความสามัคคีและอัธยาศัยดี จุดนี้เองชุมชนเห็นว่าควรนำทรัพยากรมาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ จึงเกิดโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และมีบริการพักแบบโฮมสเตย์ (พ. ศ. 2542) โดยให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือทำให้เกิดความสามัคคี ให้ชุมชนเห็นความสำคัญของทรัพยากรและวิถีชีวิตของชุมชน เกิดการพัฒนาตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชน เกิดรายได้เสริม เกิดแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและชุมชนอื่น

การดำเนินงานในระยะแรกมีอุปสรรคที่สำคัญ คือ ชุมชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวหรือการพักแบบโฮมสเตย์ ชุมชนไม่เห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของตนเอง ไม่มีกฎระเบียบหรือมาตรการในการปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่เข้าใจการดูแลผลประโยชน์หรือผลตอบแทนที่ได้รับ

ปัจจุบันหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แม่กำปองเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวและพักแบบโฮมสเตย์ รวมถึงการเข้ามาดูงาน การดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เอกชน และที่สำคัญจากชุมชนที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

(2) กรณีศึกษาบ้านแม่ออนหลวง ดอยอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนแห่งนี้เคยมีบริษัทเอกชนได้เข้ามาจัดตั้งศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2541 แต่การดำเนินงานในขณะนั้นมีความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ระหว่างบริษัทและชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้จึงล้มเลิกไป ต่อมาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แนะนำชาวบ้านแก้ไขปัญหาโดยใช้ขบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมภายใต้ “โครงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่ออนหลวงดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่” ใจทวิวิจัยคือ รูปแบบและกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อชุมชนแห่งนี้ควรเป็นอย่างไร ต่อมาชุมชนเสริมศักยภาพดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชนเผ่า เพื่อบริการความรู้ทางวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของชาวบ้าน และเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน และต่อมาเปิดบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวศึกษาวิถีชีวิตร่วมกับชาวบ้าน มีกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาพักแบบโฮมสเตย์ เช่น ชมพิพิธภัณฑ์หมู่บ้าน ดื่มน้ำกาแฟสูตรกะเหรี่ยง ที่สามารถ

คว่ำและบดเองได้ ชมแปลงพืชผักและไม้เมืองหนาวเช่น ลิลลี่ เยอร์บีร่า สตอเบอร์รี่ เลือกรับซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและผลผลิตทางการเกษตรจากแปลง และเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ นอกจากนี้ชุมชนเองได้ช่วยกันร่างกฎระเบียบบ้านที่ก้าวเป็นลายลักษณ์อักษร และติดประกาศประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบ

2. อาคม อาจแสง (2546) ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์ เพื่อจะสำรวจ ศักยภาพของการพัฒนาที่อยู่อาศัยในรูปแบบโฮมสเตย์ บนเกาะเกร็ดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเพื่อคาดการณ์ถึงปัญหาที่อาจเกิดตามมาจากการพัฒนาที่อยู่อาศัยในรูปแบบโฮมสเตย์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัย บนเกาะเกร็ดมีคุณลักษณะที่จะทำให้เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่การเป็นที่อยู่อาศัยในรูปแบบโฮมสเตย์ 2) มีครัวเรือนบางส่วน (ร้อยละ 23.3) มีศักยภาพสูงในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในรูปแบบโฮมสเตย์ จากเงื่อนไข 2 ประการคือ มีความสนใจที่จะทำโฮมสเตย์ และมีที่อยู่อาศัยที่สามารถจะรองรับการพักค้างคืนของนักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ได้ 3) ครัวเรือนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 97) ยอมรับการเกิดขึ้นของโฮมสเตย์บนเกาะเกร็ด 4) ผู้นำชุมชนโดยส่วนใหญ่ไม่คัดค้านการเกิดขึ้นของโฮมสเตย์บนเกาะเกร็ด 5) เกาะเกร็ดมีลักษณะที่โดดเด่นหลายประการ เช่น วิถีชีวิตที่อาศัยอยู่บริเวณริมน้ำเจ้าพระยา และการเป็นเกาะน้ำจืด ที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ รวมถึงการมีประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญที่เป็นเอกลักษณ์ การผลิตเครื่องปั้นดินเผา 6) ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาที่อยู่อาศัยในรูปแบบโฮมสเตย์ ได้แก่ ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาเครือข่ายการสำรองที่พัก ปัญหาการประสานงานกับบริษัท นำเที่ยวเอกชนและหน่วยงานของรัฐ ปัญหาการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และปัญหาการแย่งลูกค้าและการตัดราคากันเองในหมู่เจ้าของโฮมสเตย์ ปัญหาด้านการคาดหวังที่แตกต่างกันระหว่างแขกผู้มาพักและเจ้าของบ้าน อันได้แก่ คุณภาพการบริการ คุณภาพของอาหาร ความสะอาดและความปลอดภัย ปัญหาผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม และการสูญเสียความเป็นส่วนตัวในครอบครัว และปัญหาอาจเกิดที่เกิดจากการแย่งลูกค้า อันนำไปสู่ความแตกแยกภายในชุมชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ครัวเรือนหรือชุมชนที่คิดจะพัฒนาที่อยู่อาศัยให้เป็นโฮมสเตย์ จะต้องพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสำคัญ

3. วิชชุดา ให้เจริญ (2545) ศึกษาเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชน

เกาะยาวน้อย และการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าวส่งผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนอย่างไรบ้าง

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านตำบลเกาะยาวน้อยเป็นผู้ดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ โดยมีหลักการสำคัญเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนอยู่ 4 ประการ คือ 1) ต้องถือว่าการท่องเที่ยวไม่ควรมุ่งหวังรายได้เป็นหลักแต่ควรเป็นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 2) ควรมีการคัดสรรนักท่องเที่ยวที่เคารพต่อธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน 3) ควรทำให้การประกอบอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเป็นเรื่องเดียวกัน และ 4) ควรมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม โดยมีกระบวนการดำเนินงาน 4 ประการ ได้แก่ 1) การวางแผนงาน 2) การจัดสายการทำงาน 3) การดำเนินงาน และ 4) การควบคุมการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการจัดการดังกล่าว สามารถกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนให้หันมาร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนตามแนวทางของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของเกาะยาวน้อย มีลักษณะตรงกันข้ามกับการท่องเที่ยวแบบทั่วไปที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่คำนึงถึงความเสื่อมโทรมของธรรมชาติซึ่งมีสาเหตุหลักจากการหวังผลทางรายได้เป็นสำคัญ แต่การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของเกาะยาวน้อยเป็นแนวทางที่สวนกระแส คือ การยึดเอาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตชุมชนเป็นหลัก และได้ถือว่าการท่องเที่ยวเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นสำคัญ

4. พระพิพัฒน์โยธะพงศ์ (2547) ศึกษาเรื่อง “การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุสินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิธีการจัดการแหล่งพักอาศัยที่เหมาะสมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษาสภาพทั่วไปในปัจจุบันของแหล่งที่พักอาศัยที่มีวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนที่เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยกำหนดกรอบในการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการ และรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยว รวม 6 ด้าน ได้แก่ การจัดการองค์การ การจัดการด้านกายภาพ การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการเงิน การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้านโคกโก่ง ได้เปิดโฮมสเตย์มาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2541 มีรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีที่พักแบบโฮมสเตย์ มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมใน

การกำหนดแนวทางและการปฏิบัติ สภาพทั่วไปในหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านชนบท ที่มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณี เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทย การจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคก โกงพบว่า (1) มีการจัดการองค์การแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนให้ความร่วมมือ และพอใจในกระบวนการที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แต่มีจุดอ่อน คือ ไม่มีการแบ่งงานให้ผู้รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และการให้คำปรึกษาของที่ปรึกษาไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (2) การจัดการด้านกายภาพพบว่าหมู่บ้านโคก โกง ไม่มีเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพที่ชัดเจนของสถาปัตยกรรมผู้ไทย จึงไม่น่าเสนอ ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านเป็นจุดเด่นในการท่องเที่ยว มีการจัดการเพียงบำรุงรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบของบ้านพักโฮมสเตย์โดยเจ้าของบ้านเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนใหญ่สามารถทำได้เรียบร้อย และนักท่องเที่ยวพอใจ (3) การประชาสัมพันธ์ที่ดำเนินการเองโดยชุมชนในปัจจุบัน ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหลัก ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวน้อย จึงต้องการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจน และเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว (4) ชุมชนมีความต้องการเงินทุนสำหรับบำรุงรักษาบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ และแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จึงควรให้การสนับสนุนเงินกองทุนเพิ่มเติม สำหรับใช้จ่ายในการบำรุงรักษาบ้านพัก และแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว จากเดิมที่มีการจัดการจัดสรรสำหรับกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น (5) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เน้นการนำเสนอ ด้านวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยที่สัมพันธ์กับป่าและภูเขา และควรส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเช่น ในช่วงฤดูเกี่ยวข้าวให้ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยเพื่อเพิ่มจุดเด่นในกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และ (6) ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นอยู่กับจำนวนที่พักที่ชุมชนสามารถจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้ แต่จะต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติ และมีการจัดการขยะและน้ำเสียในหมู่บ้านเพิ่มเติม เพื่อให้รองรับนักท่องเที่ยวได้ตามจำนวนที่พักที่มีอยู่ ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่ควรเร่งดำเนินการ ได้แก่ การจัดให้มีการรวมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง และจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อเพิ่มศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน

5. ธนวลี บุญลือ (2545) ศึกษาเรื่อง “การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทศนคติ และแนวโน้ม พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ของนักท่องเที่ยวชาวไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทศนคติ และแนวโน้มพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ผลการวิจัยพบว่า 1) นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ มี

ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ อยู่ในระดับปานกลาง มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ และมีแนวโน้มพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง 2) นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ จากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจแตกต่างกัน ผู้มีอาชีพต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์จากสื่อเฉพาะกิจแตกต่างกัน แต่เปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน และสื่อบุคคลไม่แตกต่างกัน ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มี เพศ สถานภาพสมรส การศึกษา และรายได้ต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ จากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจไม่แตกต่างกัน 3) การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ จากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ 4) การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ จากสื่อเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ 5) การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ จากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก กับแนวโน้มพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ 6) ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติ และแนวโน้มพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ และ 7) ทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ แนวโน้มพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์

6. ฤทัยรัตน์ ก่อเกียรติสกุลชัย และ อุทิศ ศิริวรรณ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การตลาดด้านการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของ ชุมชนท่าด่านโฮมสเตย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก” การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การตลาดด้านการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ของ ชุมชนท่าด่านโฮมสเตย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ผลการศึกษาที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผลการศึกษาที่ว่า กลยุทธ์การตลาดและด้านผลิตภัณฑ์ของชุมชน คือ การที่ผู้ประกอบการได้มีบ้านพักแบบโฮมสเตย์อยู่ร่วมกับนักท่องเที่ยวที่มีความเป็นกันเองและการกางเต็นท์นอน ความสะอาดสวยงามและความปลอดภัยในที่พัก การมีกิจกรรมท่องเที่ยวและสินค้าที่ระลึกที่หลากหลาย ส่วนความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวพบว่า มีความต้องการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ที่พักร่วมกับเจ้าบ้านที่มีความเป็นกันเองและสะอาดสวยงาม และนักท่องเที่ยวบางส่วนคาดหวังบ้านพักแบบโฮมสเตย์ที่เป็นส่วนตัวไม่พักร่วมกับเจ้าบ้าน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับเงื่อนไขชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนบริหารจัดการโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง และเอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน เพื่อใช้เป็นแนวทางการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเฉพาะในการดำเนินงานการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนในพื้นที่ภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยนั้น มีเงื่อนไขและเอกลักษณ์เรื่องใดบ้างที่เหมือน และประเด็นใดบ้างที่ต่างกัน ดังการสรุปจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ต่อไปนี้

(1) เงื่อนไขชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนบริหารจัดการโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง

กรณีศึกษาโฮมสเตย์ภาคเหนือ เงื่อนไขชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนบริหารจัดการโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง ที่พบจากการศึกษา ได้แก่ (1) พื้นฐานเดิมของชุมชนมีความสามัคคี (2) พื้นฐานของคนในชุมชนเห็นความสำคัญของทรัพยากรและวิถีชีวิตของชุมชน (3) ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เช่น เคยฝึกอบรม ศึกษาดูงาน (4) ชุมชนมีการสร้างกฎระเบียบในเรื่องต่าง ๆ และมีการปฏิบัติตามอย่างเข้มแข็ง (5) ชุมชนร่วมกันดูแลผลประโยชน์ส่วนรวมและมีการจัดสรรให้ทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรม (6) มีการแสวงหาความร่วมมือและได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน และ (7) ชุมชนมีประสบการณ์แก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการวิจัย

กรณีศึกษาโฮมสเตย์ภาคใต้ เงื่อนไขชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนบริหารจัดการโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็งที่พบจากการศึกษา ได้แก่ ชุมชนเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับเป้าหมายการบริหารจัดการโฮมสเตย์ที่ต้องการให้บรรลุผลในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ต้องถือว่าการท่องเที่ยวไม่ควรมุ่งหวังรายได้เป็นหลักแต่ควรเป็นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควรมีการคัดสรรนักท่องเที่ยวที่เคารพต่อธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน ควรทำให้การประกอบอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเป็นเรื่องเดียวกัน และควรมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม

กรณีศึกษาโฮมสเตย์ภาคอีสาน เงื่อนไขชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนบริหารจัดการโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง ที่พบจากการศึกษา ได้แก่ (1) การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และการให้คำปรึกษาของที่ปรึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง (2) ชุมชนมีระบบการประชาสัมพันธ์ที่เป็นของชุมชนเองและใช้เป็นเครื่องมือการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องโฮมสเตย์ให้แก่คนในชุมชน (3) ปัจจัยด้านเงินทุนสำหรับดูแลรักษาบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ (4) ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยว และ (5) ชุมชนมีระบบการบริหารจัดการขยะและน้ำเสียที่รองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว

กรณีศึกษาโฮมสเตย์ภาคกลาง เจื่อนไขชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนบริหารจัดการโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง ที่พบจากการศึกษา ได้แก่ (1) ผู้นำชุมชนยอมรับโฮมสเตย์ และ (2) เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กรุงเทพ ฯ ซึ่งเป็นตลาดนักท่องเที่ยว เช่น มีบริษัทนำเที่ยวเข้ามาประสานงานนำนักท่องเที่ยวเข้าเที่ยวในชุมชน

โดยสรุป เจื่อนไขต่าง ๆ จากงานศึกษาข้างต้น พอจะจัดเป็นกลุ่มได้ดังนี้

1. ลักษณะเฉพาะด้านวัฒนธรรม (ศาสนา จารีตประเพณี)
2. ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน (รายได้ อาชีพ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน)
3. ประสบการณ์ด้านการรวมกลุ่มของคนในชุมชน
4. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
5. ลักษณะที่ตั้งชุมชน
6. ผู้นำชุมชน
7. ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
8. ลักษณะคนในชุมชน (พื้นฐานการศึกษา ความรู้ความเข้าใจ ความตื่นตัว ในเรื่องการท่องเที่ยว การอนุรักษ์)
9. ชุมชนรอบข้าง
10. ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อมในชุมชน

(2) เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน

กรณีศึกษาโฮมสเตย์ภาคเหนือ เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ (1) ชุมชนมีกิจกรรมที่เป็นแหล่งศึกษาดูงาน (2) การจัดตั้งแหล่งรวบรวมวัฒนธรรมเพื่อบริการความรู้ทางวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑ์ชนเผ่า (3) มีศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น กาแฟสูตรกะเหรี่ยง (4) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น ชมแปลงผักเมืองหนาว และ (5) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่น ๆ เช่น การเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ

กรณีศึกษาโฮมสเตย์ภาคใต้ เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม และการให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกติกาชุมชน

กรณีศึกษาโฮมสเตย์ภาคอีสาน เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างสร้าง ความประทับใจให้นักท่องเที่ยว ได้แก่ (1) มีเอกลักษณ์ด้านกายภาพที่เห็นชัดเจน(สถาปัตยกรรมผู้ ไทย) (2) ความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านพัก (3) วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวผู้ ไทยที่สัมพันธ์กับป่าและภูเขา และ (4) นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับวิถีชีวิตชุมชน เช่น ในช่วงฤดู เกี่ยวข้าวให้นักท่องเที่ยวร่วมในกิจกรรมด้วย

กรณีศึกษาโฮมสเตย์ภาคกลาง เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างสร้าง ความประทับใจให้นักท่องเที่ยว ได้แก่ (1) วิถีชีวิตที่อาศัยอยู่ริมน้ำเจ้าพระยา (2) ประเพณีวัฒนธรรม เชื้อสายมอญ (3) หัตถกรรมท้องถิ่น(เครื่องปั้นดินเผา) (4) การพักแบบโฮมสเตย์ที่อยู่ร่วมกับ นักท่องเที่ยวที่มีความเป็นกันเอง (5) ความสะอาดสะดักสบายและปลอดภัยในที่พัก และ (6) การมีกิจกรรมท่องเที่ยวและสินค้าที่ระลึกที่หลากหลาย

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของงานวิจัยด้านความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับรูปแบบที่ พัก พบว่า มีทั้งความต้องการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ที่พักร่วมกับเจ้าบ้านที่มีความเป็นกันเองและ สะดวกสบาย และที่คาดหวังบ้านพักแบบโฮมสเตย์ที่เป็นส่วนตัวไม่พักร่วมกับเจ้าบ้าน

โดยสรุป เอกลักษณะของชุมชนที่เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวจากงานวิจัยข้างต้น จัดเป็นกลุ่ม ได้เป็นดังนี้

1. กิจกรรมเพื่อการศึกษาดูงาน
2. มีแหล่งรวบรวมวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาเรียนรู้
3. มีแหล่งเผยแพร่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน
4. มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เดินป่า ฯลฯ
5. มีเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมที่เห็นชัดเจน เช่น รูปแบบของบ้านเรือน
6. ความสะอาด ความเป็นระเบียบของที่พัก
7. มีวิถีชีวิตที่ผูกโยงกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ชีวิตริมแม่น้ำ

2.8 สรุป

บทที่ 2 นำเสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางเก็บรวบรวม การตอบคำถามการวิจัย และการอภิปรายผลข้อมูลที่ได้จากการศึกษา การศึกษาแนวคิดและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องมีสาระสำคัญดังนี้

(1) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมกิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะ ต่าง ๆ ในชุมชน ที่รวมถึงการจัดการโฮมสเตย์ของชุมชน

- (2) ความหมายของโฮมสเตย์ เน้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่พักร่วมชายคากับชาวบ้าน
- (3) ความเชื่อมโยงระหว่างโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าโฮมสเตย์เปรียบเสมือนตัวกลางที่นำนักท่องเที่ยวไปสัมผัสกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน
- (4) ความเป็นมาของโฮมสเตย์ในประเทศไทยเกิดขึ้นมานานแล้ว โดยในช่วงแรกเริ่มเป็นกิจกรรมหนึ่งของค่ายอาสาของนักศึกษา และกิจกรรมการเดินป่าของนักท่องเที่ยว จนกระทั่งได้รับความนิยมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน
- (5) นโยบายการส่งเสริมโฮมสเตย์ในประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่า นโยบายด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมโฮมสเตย์ เพื่อให้เกิดการรักษาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชน แต่ในทางปฏิบัติในบางพื้นที่อาจพบว่า โฮมสเตย์อาจนำผลเสียมาสู่ชุมชน
- (6) การบริหารจัดการ และเอกลักษณ์ชุมชนที่เป็นจุดขายการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ผู้วิจัยใช้แนวคิด “มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นแนวทางในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และการเลือกพื้นที่ศึกษา และ
- (7) การสังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาโฮมสเตย์ โดยเฉพาะประเด็นเงื่อนไขชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนบริหารจัดการโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง และเอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

บทนี้นำเสนอระเบียบวิธีวิจัยที่นำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย อันได้แก่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(1) ประชากร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ในระดับชุมชน ดังนั้น ประชากรของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะโฮมสเตย์ ซึ่งจากการสำรวจ พบว่า ชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ ที่มีกิจกรรมลักษณะดังกล่าวมีจำนวนไม่มากนัก มีรูปแบบที่พักหลากหลาย และส่วนใหญ่เริ่มดำเนินงานเมื่อประมาณ 1-3 ปี ที่ผ่านมา เท่าที่สำรวจพบ ทั้งจากข้อมูลทุติยภูมิ และการสอบถาม ดังนี้

ตาราง 3.1 ชุมชนและลักษณะของรูปแบบที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้

ชุมชน/ชื่อโฮมสเตย์	รูปแบบที่พัก	การบริหาร	กิจกรรม/จุดขายการท่องเที่ยว
1. ชุมชนบ้านคีรีวง หมู่ที่ 10 ตำบลกำโลน อ.ลานสกา จ. นครศรีธรรมราช	1. มีการจัดกลุ่มสมาชิก ที่มีความพร้อม ด้านที่พักพร้อมขายคากับเจ้าของบ้าน โดยหมุนเวียนกันต้อนรับนักท่องเที่ยว	1. คณะกรรมการชุมชนที่จัดตั้งขึ้น จะคอยควบคุมดูแลสมาชิก (ครัวเรือนที่ให้บริการโฮมสเตย์) กำหนดมาตรฐานการบริการ และจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก	1. ชุมชนให้บริการนักท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะช่วงผลไม้ ออกผลผลิต จะนำนักท่องเที่ยวเดินชมสวนผลไม้ และซื้อผลิตภัณฑ์กลุ่มอาชีพต่าง ๆ นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีกิจกรรมเดินป่าเขาหลวง
2. ชมรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนพรหมโลก 119 หมู่ที่ 1 ต.พรหมโลก อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช	2. รูปแบบโฮมสเตย์ที่พักร่วมขายคากับเจ้าของบ้าน โดยมีบ้านสมาชิก 22 หลัง พักได้หลังละ 4 คน หากนักท่องเที่ยวไปพัก จะใช้วิธีการหมุนเวียนบ้านพัก	2. คณะกรรมการชมชน เป็นผู้ควบคุมดูแล ค่าบริการ และจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยว โดยชุมชนพรหมโลก ใช้วิธีการหมุนเวียน	2. ได้แก่ กิจกรรม การเดินป่า ศึกษาธรรมชาติบริเวณน้ำตกพรหมโลก การศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้าน ดูวิธีการทำสวนผลไม้ปลูกยางพารา ดูวิธีการกรีดยาง และวิธีการแปรรูปผลไม้เช่นทุเรียนกวน
3. คุ่มตาหญ่โฮมสเตย์ 40/12 หมู่ที่ 2 บ้านห้วยพาน ต.กรุงชิง อ.นพิตำ จ.นครศรีฯ	3. รูปแบบที่พักเจ้าของบ้านเตรียมไว้ต่างหาก เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ในลักษณะบ้านแฝด ไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว	3. เป็นเจ้าของคนเดียว กิจกรรมเชิงธุรกิจ มีใช้ลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชน	3. ได้แก่ กิจกรรม สัมผัสธรรมชาติ ชมวิวทิวเขา แคมป์
4. กลุ่มสตรีสหกรณ์ การเกษตรศุภนิมิตชะอวด 100 หมู่ที่ 3 ตำบลเคร็ง อ.ชะอวด จ. นครศรีธรรมราช	4. หากนักท่องเที่ยวไปเป็นกลุ่มประมาณ 10 คน จะมีบ้านพักกลุ่ม หากนักท่องเที่ยวมากกว่า 10 คน จะมีบ้านที่พักร่วมขายคากับเจ้าของบ้าน	4. คณะกรรมการกลุ่ม เป็นผู้ควบคุมดูแล ค่าบริการ และจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านสมาชิกของกลุ่มสตรีสหกรณ์ การเกษตรศุภนิมิตชะอวด ใช้วิธีการหมุนเวียน	4. ได้แก่ กิจกรรม นั่งเรือชมธรรมชาติ ชมนก ดูการทำนาข้าว ไร่สารพิษ ชมศูนย์บ่มเพาะแผนโบราณที่ไทรหว้ามา ดูกระบวนการผลิตสินค้าจากกระจูด
5. ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 252 หมู่ที่ 9 ตำบลถ้ำใหญ่ อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช	5. พักร่วมขายคากับเจ้าของบ้านซึ่งเป็นสมาชิกชมรม จะใช้วิธีการหมุนเวียนบ้านพัก	5. คณะกรรมการกลุ่มของชมรม เป็นผู้ดูแลค่าบริการ และจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านสมาชิกกลุ่ม จะใช้วิธีการหมุนเวียนบ้านพัก	5. ศึกษาธรรมชาติ เดินสำรวจเส้นทางจากน้ำตกปลิวไปยังน้ำตกโยง และวัดถ้ำใหญ่ ซึ่งมีเจดีย์ที่บรรจุพระธาตุของพระสาวก เป็นวัดที่เก่าแก่มียอายุ 400 ปี

ตาราง 3.1 ชุมชนและลักษณะของรูปแบบที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ (ต่อ)

ชุมชน/ชื่อโฮมสเตย์	รูปแบบที่พัก	การบริหาร	กิจกรรม/จุดขายการท่องเที่ยว
6. โฮมสเตย์วังศิลา รักษ์ หมู่ที่ 3 ต. ร่อน พิบูลย์ อ. ร่อนพิบูลย์ จ. นครศรีธรรมราช	6. พักร่วมชายคากับเจ้าของ บ้านซึ่งเป็นสมาชิกชมรม โดยจะใช้วิธีการหมุนเวียน บ้านพัก	6. คณะกรรมการกลุ่มของ ชมรม เป็นผู้ดูแลค่าบริการ และจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก ในบ้านสมาชิกกลุ่ม จะใช้ วิธีการหมุนเวียนบ้านพัก	6. นำนักท่องเที่ยวชมจุดชมวิวบน เขา ดูทะเลหมอก เดินชมสะพานไม้ ดูระบบนิเวศน้ำป่า
7. ทุ่งรีนโฮมสเตย์ หมู่ที่ 1 ต. สาคร อ. ท่าแพ จ. สตูล	7 ชมรมมีบ้านพักรองรับ นักท่องเที่ยวถึง 11 หลัง มี ให้เลือกทั้งบนบก ริมน้ำ และบนกระชัง	7. คณะกรรมการกลุ่มของ ชมรมเป็นผู้ดูแลค่าบริการ และ จัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักตาม ความสนใจของนักท่องเที่ยว ทั้งบนบก ริมน้ำ และบน กระชัง	7. สัมผัสวิถีชีวิตประมงชายฝั่ง ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้าน พบกับ แหล่งอาหารสด สัมผัสป่าโกงกางที่ สมบูรณ์ ศึกษาแหล่งกำเนิดสัตว์น้ำ และสัมผัสกับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาว ทุ่งรีน
8. วังสายทองทัวร์ หมู่ที่ 4 บ้านวังสาย ทอง ต. น้ำผุด อ. ละงู จ. สตูล	8. สมาชิกชมรมเตรียมที่พัก ไว้ต่างหาก เพื่อรองรับ นักท่องเที่ยว	8. คณะกรรมการสมาชิก เป็น ผู้ดูแลค่าบริการและจัดให้ นักท่องเที่ยวเข้าพักตามความ สนใจจะมีทั้งบ้านพัก และเต็นคอยให้บริการ	8. ชมถ้ำภูผาเพชร เป็นถ้ำขนาดใหญ่ และกิจกรรมล่องแก่ง
9. บ้านบ่อเจ็ดลูก หมู่ ที่ 1 ต. ปากน้ำ อ. ละงู จ. สตูล	9. ชมรมจะมีบ้านพักไว้ ต่างหากเพื่อบริการ นักท่องเที่ยวเป็นรูปแบบ รีสอร์ท	9. คณะกรรมการกลุ่มของ ชมรม เป็นผู้ดูแล	9. เที่ยวเกาะหลีเป๊ะ เกาะอาดัง เกาะเหลาเหลียง เกาะเกตุรา ดำน้ำ ดูปะการัง, ล่องแก่งและชมวิถีชีวิต การเป็นอยู่ของประชาชน เช่นการ ทำประมง การเลี้ยงปลาในกระชัง

ตาราง 3.1 ชุมชนและลักษณะของรูปแบบที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ (ต่อ)

ชุมชน/ชื่อโฮมสเตย์	รูปแบบที่พัก	การบริหาร	กิจกรรม/จุดขายการท่องเที่ยว
10. บ้านลิลิตา โฮมสเตย์ หมู่ที่ 2 ต.ทุ่งบุหลัง อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล	10. เป็นธุรกิจเจ้าของคนเดียว มีบ้านพักรูปแบบรีสอร์ททคอยบริการนักท่องเที่ยว	10. เป็นการดูแลค่าบริการโดยเจ้าของกิจการ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกพักที่พักได้ตามความพอใจ โดยมีบ้านพักจำนวน 5 หลัง	10. กิจกรรมเดินป่า ชมทะเลหมอก เขาลูกร่อน เป็นเนินเขา เป็นต้นไม้แคระ ดูจุดชมวิว ชมถ้ำลูกยา ถ้ำชนไก่ หากเป็นฤดูผลไม้ก็จะนำนักท่องเที่ยวรับประทานผลไม้
11.โฮมสเตย์งหรา อ. งหรา จ. พัทลุง	11. ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ เป็นรูปแบบการพักร่วมกับชาวบ้าน	11. โดยสมาชิกในชมรม คอยให้บริการที่พักตามบ้านของสมาชิก มี 17 หลังโดยใช้วิธีการหมุนเวียนกัน	11. ชมธรรมชาติ ดูบัวหลากสี ดูการยกยอปลา ยกกุ้ง ไปเที่ยวสะพานเอกชัย
12. โฮมสเตย์หยงสตาร์ ต.ท่าข้าม อ.ปะเหลียน จ. ตรัง	12.พักร่วมกับชาวบ้าน	12. มีคณะกรรมการชุมชนบริหารจัดการ	12. ประวัติศาสตร์ชุมชน กลุ่มอาชีพ วัฒนธรรมชุมชน
13. กลุ่มเกาะยอโฮมสเตย์ หมู่ 8 ต.เกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา	13. จัดที่พักต่างหากสำหรับนักท่องเที่ยว	13. เป็นกิจการส่วนบุคคล	13. สัมผัสวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน

(2) กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากเล็กไปหาใหญ่ โดยเลือกชุมชนบางแห่งเพื่อการศึกษาเชิงลึก การศึกษาได้เลือกจังหวัดละ 1 ชุมชน ในการเลือกชุมชน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ (1) เป็นชุมชนที่มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม และเป็นการบริหารจัดการโดยชุมชน (2) เลือกชุมชนให้มีความหลากหลายด้านบริบทต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างและความเหมือน และ (3) จากการสำรวจข้อมูลชุมชนที่มีกิจกรรมที่พักนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว พบว่า มีหลายชุมชนที่นักท่องเที่ยวมิได้พักร่วมชายคาบ้านกับเจ้าของบ้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามเงื่อนไขระเบียบการของ “มาตรฐานโฮมสเตย์” ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว แต่การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาให้ครอบคลุมรูปแบบที่พักลักษณะดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบโฮมสเตย์ที่หลากหลายตามความเหมาะสมภายใต้บริบทแต่ละชุมชน

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลที่สำรวจพบ เมื่อทำการคัดเลือกจังหวัดละ 1 ชุมชน จะมีเพียง 4 ชุมชนเท่านั้นที่เหมาะสมตรงกับเกณฑ์ข้างต้น โดยกรณีพื้นที่จังหวัดสงขลา ยังไม่พบชุมชนที่มีกิจกรรมโฮมสเตย์ตามลักษณะข้างต้น ชุมชนที่เลือกเป็นกรณีศึกษา ได้แก่

ตาราง 3.2 ชุมชนกรณีศึกษา 5 จังหวัดภาคใต้

ชุมชน	ลักษณะเด่นของชุมชน
1. โฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก อ. ละงู จ. สตูล	เป็นชุมชนมุสลิม ใช้หลักศาสนาเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
2. โฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ ต. ท่าข้าม อ. ปะเหลียน จ. ตรัง	พื้นฐานของชุมชนเป็นชุมชนเก่าแก่ เป็นเมืองท่าที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ประชาชนมีการศึกษาที่ดี คนในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติสูง มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งด้านประวัติศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ
3. โฮมสเตย์วังศิราภรณ์ ต. ร่อนพิบูล อ. ร่อนพิบูล จ. นครศรีธรรมราช	เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่กลางป่าเขา มีทรัพยากรป่าไม้เป็นจุดขายการท่องเที่ยว
4. โฮมสเตย์กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง	เป็นชุมชนแนวเทือกเขาบรรทัด ที่มีจุดขายด้านทรัพยากรธรรมชาติ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นลักษณะกลุ่มคำถามที่ภายใต้ประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับ (1) ความเป็นมาของโฮมสเตย์ในชุมชนที่ศึกษา (2) สภาพทั่วไปของชุมชนที่เน้นเงื่อนไขชุมชนที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินงาน (3) ทักษะของคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงต่อกิจกรรมโฮมสเตย์ (4) ผลลัพธ์ด้านต่าง ๆ ของโฮมสเตย์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน เช่น ความร่วมมือของคนในชุมชนที่เพิ่มมากขึ้น การรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (5) การบริหารจัดการ เช่น รูปแบบการจัดองค์กร รูปแบบการให้บริการ การติดต่อ การจองที่พัก การจัดที่นอน หมอน มุ้ง เป็นต้น (6) การเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน (7) ความเชื่อมโยงของโฮมสเตย์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน (8) เอกลักษณะชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยว (9) รูปแบบการบริหารจัดการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชน (10) ข้อเสนอแนะของชุมชนในการส่งเสริมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ (10) ประเด็นอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การตอบคำถามการวิจัย

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อกำหนดชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาได้แล้ว การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จะประกอบด้วยหลากหลายสถานการณ์ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ (1) การสอบถามพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำกลุ่มโฮมสเตย์หรือผู้นำชุมชนอื่น ๆ (2) การเข้าไปพักในชุมชนของคณะผู้วิจัยในฐานะนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการศึกษาโดยการสังเกต และพูดคุยกับเจ้าของบ้านแบบไม่เป็นทางการ และ (3) การนัดแนะให้กลุ่มแกนนำในด้านการท่องเที่ยวของชุมชนมาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดกับผู้วิจัย

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้ เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพหลากหลายมิติ นำมาวิเคราะห์การจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้ โดยใช้การสังเคราะห์วรรณกรรมในบทที่ 2 เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ซึ่งได้แก่ประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการโฮมสเตย์

ตาราง 3.3 กรอบการวิเคราะห์ประเด็นการจัดการโฮมสเตย์

ประเด็น	ลักษณะสำคัญ
1. ด้านที่พัก	- โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคง - มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างเพียงพอ ไม่มีกลิ่นอับ - มีเตียงนอนที่สบาย - มีห้องอาบน้ำและส้วมที่สะดวก - มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้ง - มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตราย - มีการดูแลสภาพแวดล้อมของบ้านพักอยู่เสมอ
2. ด้านการรักษาความปลอดภัย นักท่องเที่ยว	- มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย - มีเครื่องมือ และวิธีสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้าย - มีเครื่องมือสื่อสาร ตลอดจนการเคลื่อนย้ายที่เหมาะสมในกรณีที่นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย - มีการเตือนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สิน - มีการตรวจสอบ ดูแลซ่อมแซมที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ
3. ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ	- มีการรวมกลุ่มชาวบ้านจัดการโฮมสเตย์ในรูปแบบ หรือสหกรณ์ หรือกลุ่มชาวบ้าน - มีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารอย่างเป็นรูปธรรม - มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ เพื่อมิให้ขัดต่อวัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อ ของชุมชน - มีระบบการจองบ้านพักล่วงหน้าให้ชุมชนทราบข้อมูลนักท่องเที่ยว เพื่อจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ไว้ต้อนรับ - มีข้อมูลให้นักท่องเที่ยว ทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว - การทำงานโฮมสเตย์ร่วมกันของคนในชุมชน ต้องเข้าใจตรงกันว่า ไม่หวังจะสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน - มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่น
4. ด้านการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์	- มีคู่มือการท่องเที่ยวของชุมชน - มี Website เผยแพร่ข้อมูล - มีรายชื่อ อยู่ในคู่มือการท่องเที่ยวของหน่วยงานรัฐ - มีแผนที่ แสดงเส้นทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว - มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายให้เลือก

(2) เงื่อนไขที่ส่งผลให้ชุมชนบริหารจัดการโฮมสเตย์อย่างเข้มแข็ง

1. ลักษณะเฉพาะด้านวัฒนธรรม (ศาสนา จารีตประเพณี)
2. ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน (รายได้ อาชีพ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน)
3. ประสบการณ์ด้านการรวมกลุ่มของคนในชุมชน
4. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (เช่น ความสวยงามของภูมิประเทศ ฯลฯ)
5. ลักษณะที่ตั้งชุมชน (เช่น ใกล้เมือง ฯลฯ)
6. ผู้นำชุมชน
7. ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
8. ลักษณะคนในชุมชน (พื้นฐานการศึกษา ความรู้ความเข้าใจ ความตื่นตัว ในเรื่องการท่องเที่ยว การอนุรักษ์)
9. ชุมชนรอบข้าง
10. ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อมในชุมชน

(3) เอกลักษณะชุมชนที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

ตาราง 3.4 เอกลักษณะชุมชนที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

ประเด็น	ลักษณะสำคัญ
1. กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน	- มีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ซึม้า ปั่นเขา ซี่จักรยาน ฯลฯ - มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน ฯลฯ - มีกิจกรรมต้อนรับตามประเพณีท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ - มีกิจกรรมบันเทิงแบบพื้นบ้าน เช่น ดนตรี การเต้นรำ การละเล่นพื้นบ้าน - มีกิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
2. สภาพแวดล้อมในชุมชน	- มีแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าต่าง ๆ - มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก ถ้ำ ฯลฯ - มีกิจกรรมของคนในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - สภาพพื้นที่ บ้านเรือนยังคงสภาพเดิม ที่แสดงถึงวัฒนธรรมประเพณี
3. ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม	- มีของที่ระลึกซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในชุมชนผลิต เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว - มีการนำวัฒนธรรมชุมชนเผยแพร่เป็นจุดขายการท่องเที่ยว

บทที่ 4

ผลการศึกษา และ การอภิปรายผล

บทที่ 4 นำเสนอผลการศึกษา ได้แก่ (1) ภาพรวมสถานภาพโฮมสเตย์ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ (2) เครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมโฮมสเตย์ (3) ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้ (4) คำถามการวิจัยข้อที่ 1 มีเงื่อนไขภายในชุมชนเรื่องใดบ้างที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง (5) คำถามการวิจัยข้อที่ 2 เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และการรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวด้วยกิจกรรมโฮมสเตย์ (6) คำถามการวิจัยข้อที่ 3 ชุมชนใช้บทเรียน ประสบการณ์การจัดการโฮมสเตย์ เป็นข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง ในการส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ และ (7) การสรุปภาพรวมการตอบคำถามการวิจัยทั้งหมด ตามลำดับดังนี้

4.1 ผลการศึกษา

ภาพรวมสถานภาพโฮมสเตย์ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้

จากการเลือกชุมชนเพื่อเป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลว่ามีชุมชนใดบ้างในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จากการสำรวจ พบว่า (1) มีหลายชุมชนที่ผู้นำชุมชนมีความคิดริเริ่มให้ชุมชนมีกิจกรรมโฮมสเตย์ (ความคิดริเริ่มเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้รับการกระตุ้นจากการศึกษาดูงานที่ชุมชนอื่น ๆ) แต่ยังไม่มีการดำเนินการให้เป็นโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการ ทั้งนี้มีสาเหตุสำคัญ คือ โฮมสเตย์เป็นเรื่องใหม่สำหรับหลาย ๆ ชุมชน ชาวบ้านยังไม่เข้าใจแนวคิดโฮมสเตย์ (2) ชุมชนที่มีกิจกรรมที่พาส่งให้นักท่องเที่ยวมีรูปแบบที่พาส่งหลายรูปแบบ เช่น บางชุมชนเรียกว่า “รีสอร์ท” บางชุมชนนักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการนิยามว่าลักษณะบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยวแบบใดบ้างที่เรียกว่าโฮมสเตย์ (3) มีหลายชุมชนที่เคยมีกิจกรรมโฮมสเตย์ แต่ปัจจุบันหยุดดำเนินการแล้ว ในขณะที่มีหลายชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะโฮมสเตย์ที่ชุมชนดำเนินการกันเอง แต่ยังไม่มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นทางการ (4) ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในฐานข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระบุเฉพาะโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เท่านั้น ซึ่งในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ มีเพียง 1 ชุมชนในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

โดยสรุป กิจกรรมโฮมสเตย์ที่แท้จริงที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยคาเฟ่เดียวกับคนในชุมชนนั้น ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้มีน้อยมาก หากเทียบกับพื้นที่ภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย

เครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมโฮมสเตย์

เนื้อหาส่วนนี้เป็นการนำเสนอกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นเครือข่ายหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับก่อตัวและการดำเนินงานกิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชน ซึ่งเป็นการนำเสนอภาพของนิยาม “การจัดการ ฯ อย่างเข้มแข็ง” ของการศึกษาคั้งนี้

ข้อมูลส่วนนี้นอกจากจะช่วยให้เห็นภาพรายละเอียดของการดำเนินงานโฮมสเตย์แต่ละชุมชนชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็งที่จะนำเสนอในหัวข้อถัดไป ดังต่อไปนี้

(1) กรณีชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก

บ้านบ่อเจ็ดลูกตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล เป็นพื้นที่ติดกับชายทะเล และลำคลอง สภาพทางภูมิศาสตร์เป็นเกาะเล็ก ๆ ในตำบลปากน้ำคนสมัยก่อนเรียกว่า “ตาลากาตุโย๊ะหรือลาหงาตุโย๊ะ” คนในชุมชนนับถือศาสนาอิสลาม มีประชากรประมาณ 788 คน จาก 179 ครัวเรือน ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง และในช่วงเว้นว่างจากการทำประมง จะมีช่วงฤดูการปลูกยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชนที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ในการติดต่อคมนาคมกับชุมชนภายนอก หลายปีที่ผ่านมาใช้เส้นทางเรือเป็นพาหนะในการเดินทางผ่านทางลำคลอง ป่าชายเลน ขึ้นฝั่งปากบารา ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2539 มีการสร้างถนนจากอำเภอละงู เพื่อไปยังบ้านบ่อเจ็ดลูก และเขตตำบลแหลมสน การเดินทางก็สะดวกขึ้น

ตั้งแต่วางปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา ชุมชนแห่งนี้มีการจัดกิจกรรมในลักษณะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ (1) ห้ามปรามเครื่องมือการทำประมงที่ทำลายทรัพยากรประมง (2) ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ โดยการประสานศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสตูล และชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดสตูล (3) วางระเบียบ ควบคุมการเก็บหอย (4) ดูแลป่าชายเลนในรูปแบบป่าชายเลนชุมชน (5) สำรวจแหล่งทรัพยากร (6) ให้ความรู้ ข้อมูลกับนักศึกษาและนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกชุมชน เกี่ยวกับทรัพยากรที่มีในชุมชน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์สัจจะประมงพื้นบ้านบ่อเจ็ดลูก โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ ให้คนในชุมชนรู้จักออมและเป็นกองทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และร่วมกันจัดการทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืน

ในปี พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ ส่งผลให้ชุมชนได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก เช่น ประมงจังหวัด ชมรมประมงพื้นบ้าน จ.สตูล โครงการความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน (SAN สตูล) และมูลนิธิซีเมนต์ไทย

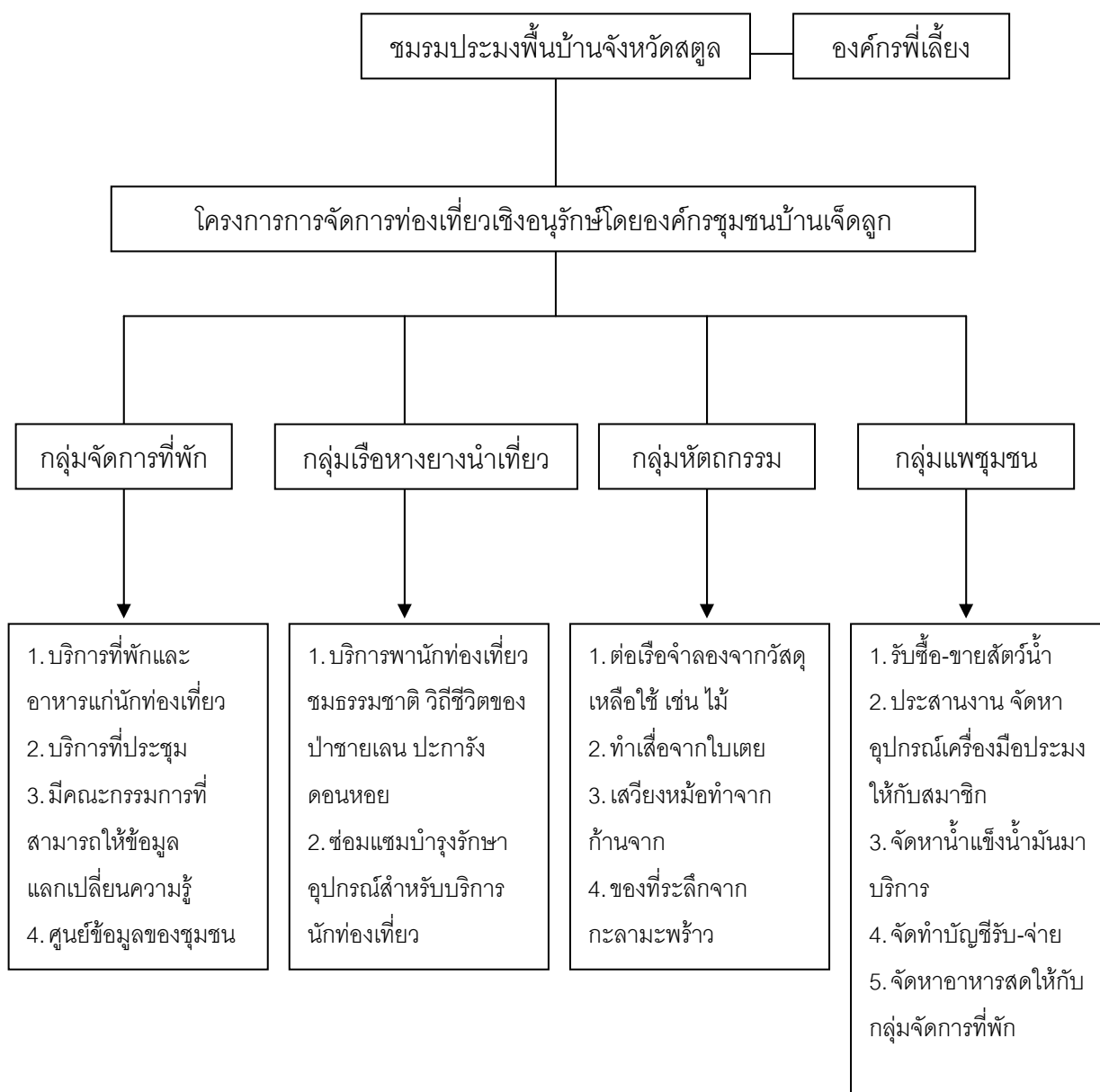
จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดจากมีการรวมกลุ่มเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรแล้วทำให้ชุมชนค้นพบตนเองว่า บ้านบ่อเจ็ดลูกเป็นแหล่งท่องเที่ยวรองจากเกาะต่าง ๆ ที่มีอยู่ในจังหวัดสตูล นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงได้ทั้ง ทางเรือ ทางรถ ทักษะศักยภาพของพื้นที่ บ่อเจ็ดลูก ล้อมรอบไปด้วยน้ำทะเลสีเขียว มีชายหาด ถ้ำต่าง ๆ หน้าผา แหล่งปะการัง ป่าชายเลน แหล่งหอย และเมื่อคนเริ่มรู้จักมากขึ้น จึงมีนายทุนจากภายนอกมาเช่าที่ดินของชาวบ้านเพื่อทำรีสอร์ท บ้านบ่อเจ็ดลูกเริ่มถูกบอกเล่าจากปากต่อปาก และจากการที่มีนักท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ทั้งปัญหาสังคม และปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ดังนั้น แกนนำกลุ่มได้รวมหาแนวทางแก้ไข จึงร่วมกันจัดทำโครงการวิจัยเรื่อง “ศึกษาศักยภาพของชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวบ้านบ่อเจ็ดลูก” ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เมื่อปี พ.ศ. 2548

ต่อมาได้มีการรวบรวมแกนนำไปศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งได้เห็นรูปแบบวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เมื่อกลับจากดูงานได้มาประชุมวางแผนการจัดการท่องเที่ยว มีการวางแผนเป้าหมาย กิจกรรม โปรแกรม ที่พักและการให้บริการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพสมาชิก และวางแผนองค์การบริหารการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูกขึ้น ซึ่งมี 4 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มจัดการที่พัก กลุ่มเรือหางยาวนำเที่ยว กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มแพชุมชน เมื่อยกย่องเสร็จได้มีการจัดเวทีนำเสนอร่างการจัดการท่องเที่ยวโดยองค์กรชุมชนให้คนในชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจ

และต่อจากนั้นมีการทดลองนำเที่ยว ด้วยการเชิญหน่วยงานต่าง ๆ มาเที่ยว มีที่พัก ที่นอน และให้นักท่องเที่ยวประเมินจากการเที่ยว

ปัจจุบัน ชุมชนบ่อเจ็ดลูก ร่วมกันวางแผนฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพ โดยใช้กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนโดยรวม และเป็นแนวทางในการสร้างเกราะป้องกันไม่ให้อัฒนธรรมภายนอกเข้ามาครอบงำวิถีชีวิตของชุมชนอิสลาม ดังนั้น จัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพ ภายใต้โครงสร้างการดำเนินงาน ดังนี้

ภาพ 4.1 โครงสร้างการจัดการท่องเที่ยวโดยองค์กรชุมชนบ้านเจ็ดลูก



(2) ชุมชนบ้านหยงสตาร์

ชุมชนแห่งนี้คิดกันมานานแล้วที่จะทำโฮมสเตย์ แต่ไม่รู้จะจัดอย่างไร (การที่ชุมชนคิดกันมาก่อนว่าจะทำโฮมสเตย์ ส่วนหนึ่งเกิดจากการเห็นแบบอย่างโฮมสเตย์ที่เกาะสุกร จ. ตรัง) ต่อมา มีโครงการของ SAC (South Andaman Code) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งให้ความช่วยเหลือชุมชนที่ประสบภัยสึนามิ ได้เข้ามาพูดคุยกันว่าน่าจะจัดให้มีการท่องเที่ยวชุมชน โดยมีตัวแทนองค์กรต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและหน่วยงานภายนอกได้ร่วมตกลงตั้งคณะกรรมการชั่วคราว ต่อมาในช่วงเวลาใกล้เคียงกันได้มีกลุ่มภายนอกเข้ามาทำกิจกรรมปลูกหญ้าทะเลและต้องการที่พัก ทางชุมชนก็เลยมีการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยใช้บ้านของกลุ่มแกนนำ เนื่องจากมีความพร้อม

การผลักดันของโครงการ SAC ไม่ต้องการให้ความช่วยเหลือชุมชนโดยให้เงินเป็นก้อน ดังนั้นจึงดำเนินโครงการผ่านทางหน่วยงานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน่วยงานดังกล่าวได้ลงมาศึกษาชุมชนแถบนี้ โดยเลือกพื้นที่โครงการในจังหวัดตรังจำนวน 8 ชุมชน และจังหวัดสตูล 3 ชุมชน ชุมชน โครงการ ฯ ได้เริ่มศึกษาความเป็นไปได้ของชุมชน โดยหากชุมชนใดมีการจัดการท่องเที่ยวก็จะจัดให้ชุมชนทั้ง 11 ชุมชนไปพักในลักษณะ แยก-เยื่อน จะเลือกตัวแทนทั้ง 11 ชุมชนไปพักแบบนักท่องเที่ยว กิจกรรมดังกล่าวนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของการเกิดโฮมสเตย์ มีการแยก-เยื่อนครั้งแรกที่ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก(สตูล) ครั้งที่ 2 เกาะสุกร(ตรัง) ครั้งที่ 3 ที่หยงสตาร์ และครั้งที่ 4 เกาะบุโหลน(สตูล) หลังจากนั้นเมื่อใกล้หมดระยะเวลาของโครงการ ฯ จึงมาสรุปโครงการที่บ้านหยงสตาร์ และทำแผนการท่องเที่ยวชุมชน

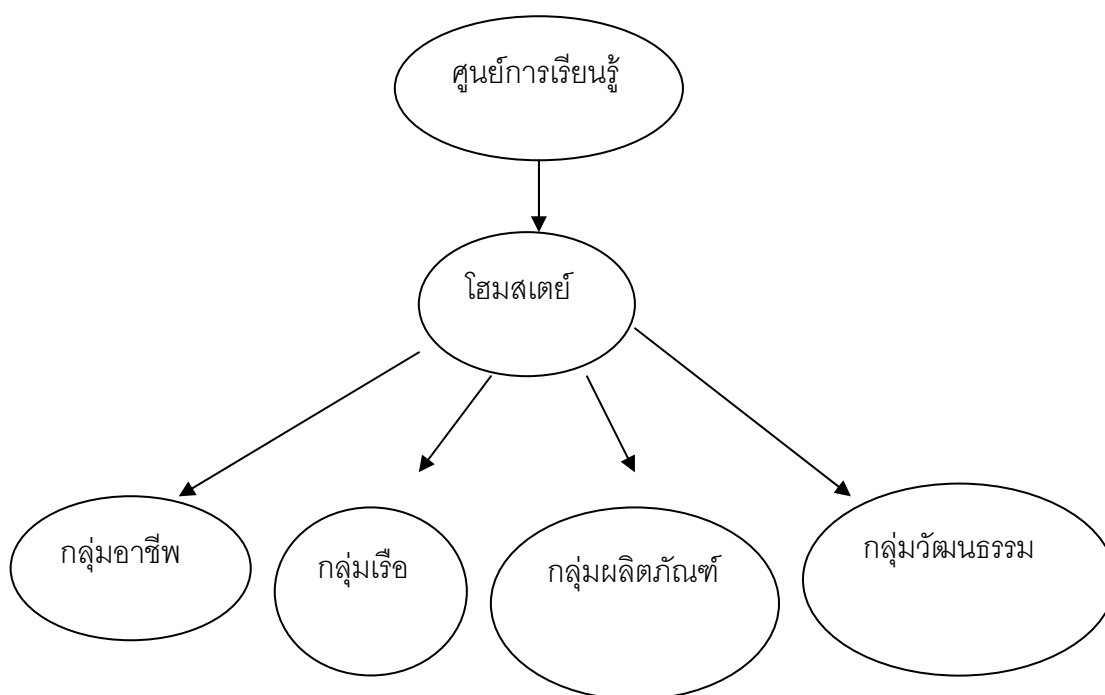
โดยสรุป ชุมชนเครือข่ายเหล่านี้ ส่วนมากจะมีการจัดการท่องเที่ยวกันเองก่อน ต่อมา มีโครงการ SAC เข้ามาช่วยสนับสนุน โดยเฉพาะ การจัดประสานงานให้เกิดเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัจจุบันมีการเชื่อมกันเป็นเครือข่ายอันดามันตอนล่าง ประกอบด้วย 11 ชุมชน

นอกจากปัจจัยข้างต้นแล้ว ก่อนหน้านั้นมีสหพันธ์องค์กรชุมชนท่าข้าม และมีเงินอุดหนุนช่วยเหลือการประมงพื้นบ้าน และคิดกันว่าน่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงร่วมกับ อบต จัดทำเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงโฮมสเตย์ด้วย แต่ในขณะนั้นยังไม่มีมีการดำเนินการอย่างเป็นทางการ การดำเนินงานโฮมสเตย์ในระยะแรกจึงยังมีนักท่องเที่ยวไม่มากนัก ซึ่งกลุ่มที่เข้ามาพัก ได้แก่ อาจารย์ นักศึกษา เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เข้ามาพักในลักษณะการศึกษาดูงาน ต่อมาชุมชนได้รับงบประมาณ “งบอยู่ดีมีสุข” มาจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม หน่วยงานพัฒนาชุมชนได้เข้ามาโดยนำกลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม.จากต่างจังหวัดเข้ามาพักโฮมสเตย์ เมื่อกลุ่มที่มาพักต้องการศึกษาดูงานเรื่องอะไร ทางชุมชนก็จัดให้ และมีการพาเที่ยวเล็กน้อย ได้แก่ นั่งเรือไปดูซากเรือโบราณ ไปเก็บหอย เป็นต้น ปัจจุบันชุมชนมีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายเตรียมไว้สำหรับหรับผู้มาพักโฮมสเตย์ โดยนักท่องเที่ยวจะมาติดต่อที่ศูนย์

การเรียนรู้ของชุมชน และคณะกรรมการจะจัดที่พักโฮมสเตย์ และมีโปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวเลือก

โดยภาพรวมขณะนี้กิจกรรมโฮมสเตย์ได้มีบทบาทเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ ทุกคนในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ มีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้สัมผัส ซึ่งนักท่องเที่ยวเหล่านี้ถูกกระจายจากโฮมสเตย์ ในลักษณะดังนี้

ภาพ 4.2 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนหยงสตาร์



(3) ชุมชนวังศิลารักษ์

ชุมชนแห่งนี้ มีกลุ่มพื้นฐานเดิม ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ ต่อมาเมื่อชุมชนประสบปัญหาเรื่องการอนุรักษ์ป่าจึงได้มีการรวมกลุ่มเหล่านี้เพื่อทำกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ป่า

เกี่ยวกับความเป็นมาของโฮมสเตย์ชุมชนวังศิลารักษ์ แก่นนำชุมชนได้ทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่า ถ้าหากชุมชนจะดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยที่ในขณะนี้ยังไม่มีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ชาวบ้านจะเข้าร่วมโครงการเปิดบ้านเป็นที่พักได้หรือไม่ ซึ่งในขณะนั้น (ปี พ.ศ. 2550) มีชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ 6 หลัง การเริ่มโครงการในระยะแรก มีกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอนุรักษ์ เป็นแนวร่วมหลัก ต่อมา นอกจากเจ้าของบ้านจะเป็นกรรมการโฮมสเตย์แล้ว ยังมี

ชาวบ้านที่ไม่เป็นกรรมการมีความคิดที่จะเข้าร่วมทำโฮมสเตย์ด้วย แต่โฮมสเตย์ที่นี้ยังไม่เปิดตัวเท่าไรนัก มีเฉพาะแนวร่วมเท่านั้นที่จัดทำกันอยู่ กลุ่มที่มาพักส่วนมากจะเป็นกลุ่มที่มาศึกษาดูงาน และเดินป่า กิจกรรมที่เจ้าของบ้านนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวที่นั่นยังไม่ค่อยมี จะมีแต่เรื่องเล่าประวัติตำนานหรือนั่งพูดคุยกันกับเจ้าของบ้าน และมีกิจกรรมเดินป่า และเที่ยวน้ำตกบ้างเล็กน้อย จะมีนักท่องเที่ยวเยอะในเทศกาล ส่วนมากจะเป็นนักศึกษาที่มาเดินป่า และจะมานอนพักที่โฮมสเตย์

ในการควบคุมดูแลโฮมสเตย์ สมาชิกแต่ละกลุ่มย่อยดูแลกันเอง ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ความช่วยเหลือด้านการดำเนินงานส่วนหนึ่งชุมชนได้รับจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

เกี่ยวกับทักษะของคนในชุมชนต่อกิจกรรมโฮมสเตย์นั้น ชาวบ้านยังไม่เข้าใจว่าโฮมสเตย์เป็นอย่างไร แก่นนำชุมชนจึงใช้สื่อวิทยุทำความเข้าใจในเรื่องโฮมสเตย์ และการท่องเที่ยวโฮมสเตย์จะรู้จักกันเฉพาะกลุ่มย่อยของคณะกรรมการโฮมสเตย์เท่านั้น ชาวบ้านทั่วไปไม่รู้จัก ส่วนที่พอจะเข้าใจบ้าง เข้าใจว่าโฮมสเตย์ คือ การจัดที่พักไว้ให้นักท่องเที่ยวเท่านั้นเอง แต่ยังไม่เข้าใจรายละเอียดของโฮมสเตย์ที่แท้จริง เข้าใจเพียงบริการห้องพักและอาหารเท่านั้น ในขณะที่ความเข้าใจของคณะกรรมการเข้าใจว่า โฮมสเตย์เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนที่เปิดให้คนภายนอกรับรู้และเข้าใจ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดวิถีชีวิตของชุมชน โดยใช้โฮมสเตย์เป็นเครื่องมือ

ปัจจุบันโฮมสเตย์วังศิลารักษ์ได้ดำเนินการมา 1 ปีแล้ว โฮมสเตย์ช่วยพัฒนาชุมชนอย่างเห็นได้ชัด ทำให้ชุมชนสะอาด บ้านเรือนสะอาด ช่วยปลูกจิตสำนึกคนในชุมชน ในเรื่องสามัคคี ในเรื่องรักษาสีสิ่งแวดล้อม

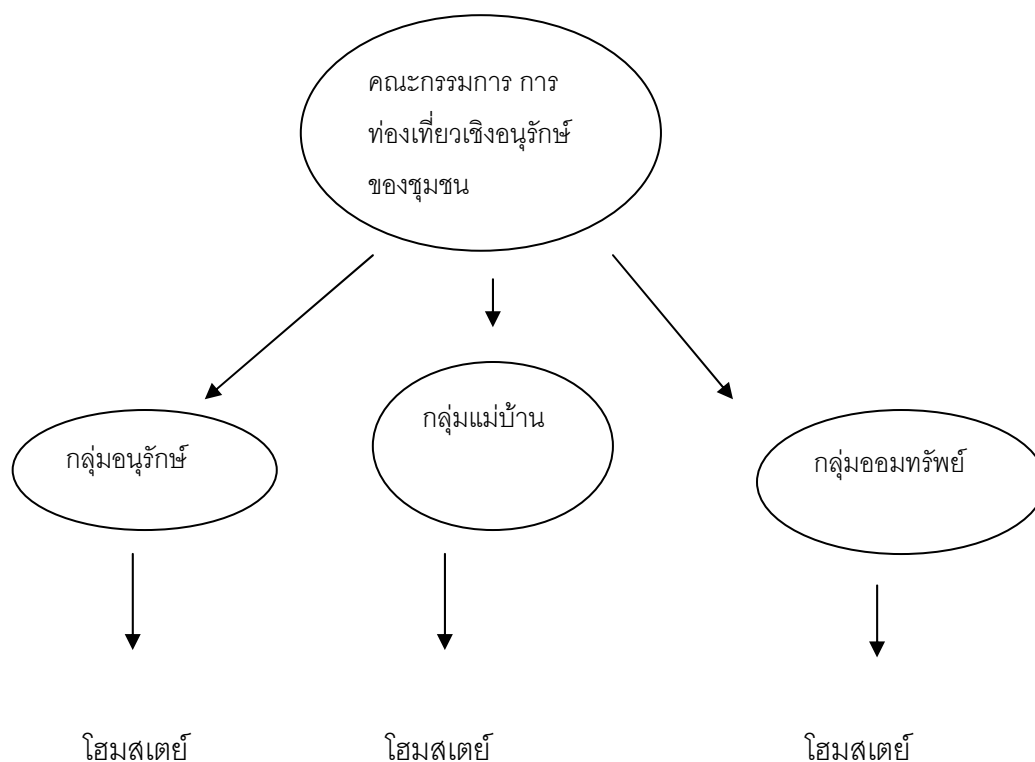
เกี่ยวกับอนาคตของโฮมสเตย์ของชุมชนแห่งนี้ แก่นนำชุมชนมองว่า โฮมสเตย์ร้อนพิบูลย์ น่าจะเป็นจุดขายและดำเนินการไปได้ด้วยดี เพราะมีปัจจัยร่วมจากศูนย์กีฬาที่อยู่ใกล้ ๆ และมีนักท่องเที่ยวมาเยอะคงจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวมาสัมผัสกับวิถีชีวิตชาวบ้าน และอีกประการมียุทธศาสตร์ของจังหวัดที่ชัดเจนขึ้นในเรื่องท่องเที่ยว

ปัจจัยที่ทำให้โฮมสเตย์ที่นี้ประสบความสำเร็จ แก่นนำชุมชนมองว่า เมื่อทุกคนเห็นปัญหาวิกฤติภัยแล้งร่วมกัน จึงใช้เงื่อนไขในการดูแลรักษาป่าทำให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคี เอื้อเฟื้อต่อกัน วิกฤติในเรื่องป่าเรื่องทรัพยากรที่ถูกบุกรุก โฮมสเตย์จึงเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และในเรื่องการเชื่อมสัมพันธ์กับชาวบ้านอีกด้วย

ในการขยายเครือข่ายการท่องเที่ยว แก่นนำชุมชนใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการขยายเครือข่าย ที่ประกอบด้วยกลุ่มกิจกรรมด้านสังคม ประเพณีวัฒนธรรม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ให้มาร่วมมือกันให้มากขึ้น

ปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ชุมชนได้รับการสนับสนุนการทำวิจัยทั้งจากหน่วยงาน สกว. และ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเพื่อเรียนรู้ป่าต้นน้ำ เรื่องประวัติศาสตร์ และความเป็นมาการอยู่ร่วมกันของคนกับป่าวิถีชีวิต โดยนางงานวิจัยเหล่านี้เชื่อมโยงกับโฮมสเตย์ ปัจจุบันโฮมสเตย์ของชุมชนแห่งนี้มีโครงสร้างเชิงเครือข่ายดังนี้

ภาพที่ 4.3 โครงสร้างเครือข่ายกิจกรรมโฮมสเตย์ชุมชนวังศิลารักษ์



(4) ชุมชนงหรา

จุดประกายเรื่องการท่องเที่ยวของชุมชนงหรา เริ่มจากนโยบายของจังหวัดพัทลุง ที่ต้องการให้ทุกอำเภอ ในจังหวัดพัทลุงมีชมรมการท่องเที่ยว ในส่วนของอำเภองหรานั้นได้มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและมีชุมชนเข้มแข็งที่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ (ในอำเภองหรามี 5 ตำบล คือ ตำบลงหรา ตำบลชะรัด ตำบลคลองเฉลิม ตำบลคลองทรายขาว และตำบลสมหวัง)

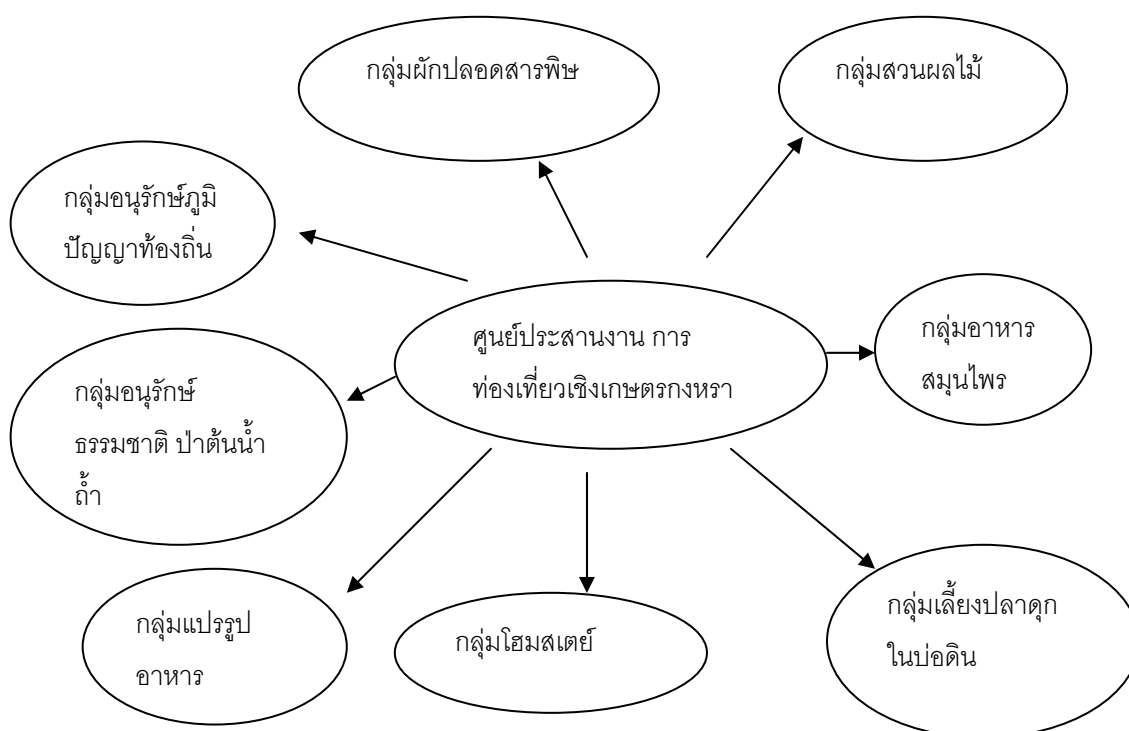
กรณีของตำบลงหรานั้น มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำจำนวนมาก ชาวบ้านได้มีการประชุมและเห็นตรงกันว่าตำบลงหราน่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงได้ ประกอบกับชาวชุมชนเริ่มมีความตื่นตัวในเรื่องการท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานราชการ ได้แก่ เกษตรอำเภองหรา พัฒนาชุมชน มาร่วมจัดเสวนากับชาวบ้านในชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นว่าแต่ละชุมชนมีแหล่ง

ท่องเที่ยวอะไรบ้างที่โดดเด่น ซึ่งความคิดเห็นร่วมกันของชุมชนก็คือ กิจกรรมการเดินป่า โดยมี 3 โปรแกรมคือ 1 วัน, 2 วัน 1 คืน, และ 3 วัน 2 คืน เพื่อนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ประกอบกับ ผู้นำชุมชนมีประสบการณ์ในการร่วมประชุมชน เสวนากับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ก็ยิ่งทำให้ ชุมชนงหวามีความพร้อมที่จะทำกิจกรรมการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น ต่อมาจึงได้มีการจัดตั้งชมรมขึ้น อย่างเป็นทางการ ชื่อ “ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอองหระ” โดยจดทะเบียนเมื่อปี พ.ศ. 2547 การจดทะเบียนดังกล่าวส่งผลให้ชาวบ้านมีความตื่นตัวในเรื่องการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

สำหรับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนงหวา มี 4 รูปแบบ คือ (1) กิจกรรมเดิน ป่า เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชน ชมความสวยงามของถ้ำ ระหว่างเส้นทาง ขึ้นภูเขา ชมพันธุ์ไม้แควะ ชมพันธุ์ไม้นานาชนิด (2) การให้บริการโฮมสเตย์ สำหรับนักท่องเที่ยวที่ ต้องการสัมผัสวิถีแบบชาวบ้าน ลิ้มรสอาหารพื้นบ้านที่เน้นอาหารเพื่อสุขภาพ (3) การให้บริการ เที่ยวสวนผลไม้ ให้บริการนักท่องเที่ยวที่ชอบชิมผลไม้สดจากสวน ซึ่งจัดบริการให้นักท่องเที่ยวเป็น หมู่คณะ และ (4) ซื้อสินค้า OTOP ของตำบล

ในส่วนของกิจกรรมโฮมสเตย์นั้น ปัจจุบันมีประมาณ 13 ครั้วเรือน นักท่องเที่ยวที่ไปพัก โฮมสเตย์จะมีโอกาสได้สัมผัสกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ดังนี้

ภาพ 4.4 กลุ่มเครือข่ายชมรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอองหระ



โดยสรุป ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดกิจกรรมโฮมสเตย์และปัจจัยด้านเครือข่ายที่เป็นความเข้มแข็งของการจัดการในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษา มีทั้งความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันบ้าง ดังต่อไปนี้

1. ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก ชุมชนแห่งนี้มีประสบการณ์ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย โดยเฉพาะการถูกทำลายที่เกิดจากการกิจกรรมการท่องเที่ยวของนายทุนต่างถิ่น และปัญหาทางสังคมที่หลักศาสนาเริ่มลดความสำคัญ ปัญหาเหล่านี้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้ชุมชนหาทางป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน ต่อมาชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนให้ชุมชนศึกษาปัญหาของตนเอง กระบวนการศึกษาดังกล่าวช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเข้าใจตรงกันว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน จึงริเริ่มการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์โดยมีการศึกษาดูงาน และนำมาพิจารณาว่าจะจัดกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบใดจึงจะเหมาะสมกับชุมชน เครือข่ายต่าง ๆ ที่สนับสนุนการดำเนินงานของโฮมสเตย์แห่งนี้ เช่น กลุ่มเรือหางยาวนำเที่ยว กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มแพชุมชน สกว. และชมรมประมงพื้นบ้านระดับจังหวัด เป็นต้น

2. ชุมชนบ้านหยงสตาร์ ชุมชนแห่งนี้มีประสบการณ์ในเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อรักษาป่าชายเลน การดำเนินงานดังกล่าวของชุมชนประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงเป็นสถานที่ดูงานประกอบกับ มีหน่วยงานด้านการฟื้นฟูผู้ประสบภัยพิบัติสึนามิ ได้เลือกชุมชนแห่งนี้เป็นโครงการนำร่อง ส่งผลให้ชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนอื่น ๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงาน และเกิดแนวคิดการจัดเตรียมที่พักสำหรับผู้มาเยือนเหล่านี้ ซึ่งต่อมามีการพัฒนาเป็นกิจกรรมโฮมสเตย์อย่างเต็มรูปแบบ เครือข่ายที่ให้การสนับสนุน เช่น ชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวภาคใต้ตอนล่าง กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน กลุ่มเรือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ กลุ่มวัฒนธรรม และพัฒนาชุมชน เป็นต้น

3. ชุมชนวังศิลาภิรักษ์ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่กลางป่าเขา ปัญหาที่สำคัญคือ การบุกรุกทำลายป่า เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดแนวคิดการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นเครื่องมือรักษาป่า กิจกรรมที่สำคัญคือการเดินป่า ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเข้ามาค้างแรมในชุมชนก่อนที่จะมีการเดินป่าในวันถัดไป การเข้ามาค้างแรมดังกล่าวเป็นการค้างแรมที่บ้านของชาวบ้าน ซึ่งต่อมาได้มีการรวมกลุ่มเป็นกิจกรรมโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการ โดยมีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นต้น

4. ชุมชนงหวา กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้เกิดจากนโยบายของจังหวัดพัทลุง ที่ให้มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแต่ละอำเภอ ในส่วนของตำบลงหวา ชาวบ้านหมู่

ที่ 6 ได้เห็นถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในอำเภอกงหราว่าเต็มไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว เช่น น้ำตกไพรวัลย์ น้ำตกหนานสูง ฯลฯ จึงได้จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้น โดยมีกิจกรรมสำคัญคือการเดินป่า และรวมถึงการให้บริการที่พักในชุมชนในลักษณะโฮมสเตย์ สำหรับเครือข่ายที่ให้การสนับสนุน เช่น กลุ่มสวนผลไม้ กลุ่มอาหารสมุนไพร กลุ่มแปรรูปอาหาร และสำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด เป็นต้น

ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้

(1) ด้านที่พัก

ลักษณะที่พักมีทั้งรูปแบบที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับชาวบ้าน โดยมีคณะกรรมการทำหน้าที่จัดนักท่องเที่ยวให้ไปพักที่บ้านของสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ และรูปแบบที่ชุมชนจัดสร้างที่พักไว้เฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มแกนนำและชาวบ้านมาร่วมกันต้อนรับดูแลนักท่องเที่ยว การจัดการด้านที่พักของชุมชนต่าง ๆ มีลักษณะดังนี้

ตาราง 4.1 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านที่พัก

ชุมชน	การจัดการด้านที่พัก
1. ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก	ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก มีการจัดสร้างเป็นบ้านพัก ขนาด 3-4 คนนอน ปัจจุบันเรียกว่ารีสอร์ท ซึ่งเป็นคำที่กลุ่ม ฯ เรียกกันจนติดปาก แต่การดำเนินงานนั้นมิใช่ลักษณะรีสอร์ท อยู่ห่างจากตัวชุมชน ที่พักแห่งนี้อยู่บริเวณริมทะเลซึ่งมีบรรยากาศเงียบสงบเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ลักษณะของที่พัก แยกเป็นหลังที่มีความเป็นส่วนตัว มีห้องน้ำอยู่ภายในที่พัก พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เตียงนอน พัดลม การเปลี่ยนผ้าปูที่นอน ส่วนบริเวณรอบ ๆ ที่พัก มีการดูแลสิ่งแวดล้อม โดยการจัดแต่งต้นไม้ สาเหตุสำคัญที่ชุมชนแห่งนี้มีกิจกรรมโฮมสเตย์ในลักษณะที่ไม่พักร่วมชายคาเดียวกับชาวบ้าน เนื่องจากชุมชนมองว่าสภาพบ้านที่เป็นอยู่ไม่มีความพร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นความคับแคบภายในบ้าน ความสะดวก และสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนั้น ชุมชนแห่งนี้มีความเคร่งทางด้านศาสนาจึงเกรงว่าเจ้าของบ้านจะไม่มีความสะดวกในการประกอบกิจทางศาสนา
2. ชุมชนบ้านหยงสตาร์	ชุมชนแห่งนี้ใช้บ้านของชาวบ้าน (สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน) เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ลักษณะที่พัก มีความสะดวกสบาย เป็นห้องพักที่แยกเป็นสัดส่วนกับเจ้าของบ้าน บ้านพักโฮมสเตย์ของชุมชนแห่งนี้มีความสะดวกสบาย เนื่องจากเจ้าของบ้านส่วนใหญ่มีฐานะดี

ตาราง 4.1 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านที่พัก (ต่อ)

ชุมชน	การจัดการด้านที่พัก
3. ชุมชนวังศิลาภิรักษ์	ชุมชนแห่งนี้ให้นักท่องเที่ยวพักร่วมกับชาวบ้าน ลักษณะที่พัก มีทั้งเจ้าของบ้านย้ายไปอยู่บ้านหลังอื่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาพักอย่างมีความเป็นส่วนตัว เมื่อนักท่องเที่ยวจากไป เจ้าของบ้านก็จะกลับมาพักที่บ้านหลังเดิม หรือบางบ้านก็พักร่วมกับนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในที่พัก ยังไม่มีมาตรฐานมากนักเมื่อเทียบกับชุมชนหอยสตาร์ ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินงานโฮมสเตย์ของชุมชนแห่งนี้ ยังไม่มีการกำหนดมาตรฐาน การพัฒนามาตรฐาน การฝึกอบรมให้แก่สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ ในขณะที่ชุมชนหอยสตาร์มีคณะกรรมการควบคุม ตรวจสอบมาตรฐานที่พักอย่างเคร่งครัด
4. ชุมชนงหวา	ชุมชนแห่งนี้ให้นักท่องเที่ยวพักร่วมกับชาวบ้าน ลักษณะที่พัก มีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับมาตรฐาน เนื่องจากสมาชิกกลุ่มได้รับการฝึกอบรมในเรื่องการจัดการโฮมสเตย์ ซึ่งมีทั้งดำเนินการโดยชุมชนเองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ศูนย์ท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดพัทลุง)

(2.) ด้านการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยว

การจัดการที่โฮมสเตย์ในประเด็นด้านการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยว พบว่า บางชุมชนเป็นชุมชนที่มีบรรยากาศความปลอดภัยอยู่ก่อนที่จะมีโฮมสเตย์ เช่น กรณีชุมชนหอยสตาร์ ดังนั้น หากนำมาตรฐานโฮมสเตย์มาประเมิน จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการต่าง ๆ ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ การนำเสนอหัวข้อนี้ จะนำเสนอความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ทั้งที่มีอยู่แล้วที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนนั้น และมาตรการความปลอดภัยอื่น ๆ ที่ชุมชนกำหนดขึ้นดังต่อไปนี้

ตาราง 4.2 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยว

ชุมชน	ด้านการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยว
1. ชุมชนบ้านป่อเจ็ดลูก	ชุมชนแห่งนี้มีการจัดเวรยามมาประจำ ณ ที่ทำการที่พักตลอด 24 ชั่วโมง ในด้านความปลอดภัย ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนที่ช่วยกันสอดส่องดูแลมิให้มีการกระทำที่ขัดกับหลักศาสนา เช่น การห้ามจัดกิจกรรมรื่นเริง การห้ามนำสุราเข้ามาในชุมชน ซึ่งทั้งนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด กล่าวได้ว่าความตื่นตัวของกลุ่มผู้นำชุมชนในการรักษาเอกลักษณ์ทางศาสนาอิสลามส่งผลให้บรรยากาศการท่องเที่ยวในชุมชนมีความปลอดภัย หากพิจารณาตามมาตรฐานของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว พบว่าชุมชนแห่งนี้มีการรักษาความปลอดภัยที่เด่นชัด ได้แก่ - มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย - มีเครื่องมือ และวิธีสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้าย - มีการตรวจสอบ ดูแลซ่อมแซมที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ
2. ชุมชนบ้านหยงสตาร์	ชุมชนแห่งนี้มีบรรยากาศด้านความปลอดภัยในระดับดีมาก เนื่องจากคนในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติเป็นอย่างมากเมื่อเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ลักษณะเด่นเช่นนี้ ส่งผลให้คนในชุมชนร่วมมือกันให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น การทักทาย และการสอดส่องดูแลในเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว หากพิจารณาตามมาตรฐานของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว พบว่าชุมชนแห่งนี้มีการจัดการความปลอดภัยที่เด่นชัด ได้แก่ - มีเครื่องมือ และวิธีสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้าย - มีเครื่องมือสื่อสาร ตลอดจนการเคลื่อนย้ายที่เหมาะสมในกรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วย - มีการตรวจสอบ ดูแลซ่อมแซมที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ

ตาราง 4.2 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยว (ต่อ)

ชุมชน	ด้านการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยว
3. ชุมชนวังศิลารักษ์	ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนกลางป่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนในหมู่บ้านไม่เหนียวแน่นมากนัก เนื่องจากเป็นชุมชนที่เกิดจากการย้ายถิ่นเพื่อเข้ามาจับจองพื้นที่ในป่า เช่น สวนยาง สวนผลไม้ นอกจากนั้น การรวมกลุ่มของชาวบ้านในปัจจุบันยังไม่เหนียวแน่นมากนัก การรวมกลุ่มที่เป็นอยู่ส่วนใหญ่เป็นแกนนำที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ป่า ซึ่งอาจจะมีความขัดแย้งกับชาวบ้านบางกลุ่มที่มีผลประโยชน์จากการใช้พื้นที่ป่าไม้ ดังนั้น เมื่อเทียบกับชุมชนอื่น ๆ แล้ว ชุมชนแห่งนี้มีความปลอดภัยน้อย และหากพิจารณาตามมาตรฐานของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว พบว่าชุมชนแห่งนี้มีการจัดการเรื่องความปลอดภัยในด้านต่าง ๆ ไม่เด่นชัดมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า กิจกรรมโฮมสเตย์ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นที่ต้องอาศัยความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้มากกว่านี้
4. ชุมชนงหรา	ชุมชนแห่งนี้มีความปลอดภัยสูง คล้ายกับชุมชนหิงสตาท์ กล่าวคือ ชุมชนมีความเป็นเครือญาติสูง ในด้านความร่วมมือของชาวบ้านต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว แกนนำสามารถดึงความร่วมมือจากคนกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้น คนในชุมชนจึงร่วมกันต้อนรับและสวดส่งดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว หากพิจารณาถึงมาตรฐานของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว พบว่าชุมชนแห่งนี้ - มีเครื่องมือ และวิธีสื่อสารกับเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุร้าย - มีการตรวจสอบ ดูแลซ่อมแซมที่พักเพื่อความปลอดภัยอยู่เสมอ - มีเจ้าหน้าที่ชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรม ทำหน้าที่นำเที่ยวเดินป่า

(3.) ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ

การจัดการโฮมสเตย์ในประเด็นด้านการบริหารจัดการ และการบริการ พบว่า ชุมชนที่ศึกษามีมาตรการดังกล่าวคล้ายกัน อย่างไรก็ตาม กรณีชุมชนวังศิลาวัชรยังมียุทธศาสตร์การจัดการดังกล่าวในบางด้านที่ยังไม่สมบูรณ์แบบ เนื่องจากยังเป็นช่วงของการเริ่มดำเนินการ ดังต่อไปนี้

ตาราง 4.3 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ

ชุมชน	ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ
1. ชุมชนบ้านป่อเจ็ดลูก	- มีการรวมกลุ่มชาวบ้านจัดการโฮมสเตย์ในรูปแบบชมรม หรือสหกรณ์ หรือกลุ่มชาวบ้าน (เมื่อเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ลักษณะกลุ่มไม่ได้เป็นโครงสร้างการจัดการที่เป็นทางการมากนัก การทำงานของกลุ่มจะเป็นความร่วมมือตามลักษณะวิถีของชุมชน) - มีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารอย่างเป็นรูปธรรม - มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ เพื่อมิให้ขัดต่อวัฒนธรรมจารีตประเพณี ความเชื่อ ของชุมชน (เด่นชัดมากเมื่อเทียบกับชุมชนอื่น ๆ) - มีระบบการจองบ้านพักล่วงหน้าให้ชุมชนทราบข้อมูลนักท่องเที่ยว เพื่อจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ไว้ต้อนรับ (ระบบตรงนี้ส่วนหนึ่งจะทำหน้าที่กลั่นกรองจำนวนและประเภทนักท่องเที่ยว ซึ่งมีการควบคุมป้องกันมิให้ส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน) - มีข้อมูลให้นักท่องเที่ยว ทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว (ในส่วนของข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว เครือข่ายต่าง ๆ ในชุมชนจะมาร่วมกันศึกษาและจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว) - การทำงานโฮมสเตย์ร่วมกันของคนในชุมชน ต้องเข้าใจตรงกันว่า ไม่หวังจะสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน (ประเด็นนี้มีความเด่นชัดมาก โดยเฉพาะการให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม - มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่น
2. ชุมชนวังศิลาวัชร	- มีการรวมกลุ่มชาวบ้านจัดการโฮมสเตย์ในรูปแบบชมรม หรือสหกรณ์ หรือกลุ่มชาวบ้าน - มีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารอย่างเป็นรูปธรรม - มีระบบการจองบ้านพักล่วงหน้าให้ชุมชนทราบข้อมูลนักท่องเที่ยว เพื่อจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ไว้ต้อนรับ (มี แต่ไม่ชัดเจนมากนัก) - มีข้อมูลให้นักท่องเที่ยว ทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว (มี แต่ไม่ชัดเจนมากนัก) - มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่น

ตาราง 4.3 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ (ต่อ)

ชุมชน	ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ
3. ชุมชนบ้านหยงสตาร์	- มีการรวมกลุ่มชาวบ้านจัดการโฮมสเตย์ในรูปแบบชมรม หรือสหกรณ์ หรือกลุ่มชาวบ้าน - มีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารอย่างเป็นรูปธรรม (มีความเด่นชัดมากในเรื่องของการกำหนดบทบาทหน้าที่ เนื่องจากคณะกรรมการส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะดี มีการศึกษาที่ดี) - มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ เพื่อมิให้ขัดต่อวัฒนธรรมจารีตประเพณี ความเชื่อ ของชุมชน (การควบคุมนักท่องเที่ยวไม่เด่นชัดมากนัก เมื่อเทียบกับชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน และมุ่งที่จะนำจุดแข็งเหล่านี้มาเป็นจุดขายการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในลักษณะการศึกษาดูงาน) - มีระบบการจองบ้านพักล่วงหน้าให้ชุมชนทราบข้อมูลนักท่องเที่ยว เพื่อจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ไว้ต้อนรับ - มีข้อมูลให้นักท่องเที่ยว ทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว - การทำงานโฮมสเตย์ร่วมกันของคนในชุมชน ต้องเข้าใจตรงกันว่า ไม่หวังจะสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน - มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่น
4. ชุมชนกงหรา	- มีการรวมกลุ่มชาวบ้านจัดการโฮมสเตย์ในรูปแบบชมรม หรือสหกรณ์ หรือกลุ่มชาวบ้าน - มีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารอย่างเป็นรูปธรรม - มีระบบการจองบ้านพักล่วงหน้าให้ชุมชนทราบข้อมูลนักท่องเที่ยว เพื่อจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ ไว้ต้อนรับ (มี แต่ไม่ชัดเจนมากนัก) - มีข้อมูลให้นักท่องเที่ยว ทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยว (มี แต่ไม่ชัดเจนมากนัก) - การทำงานโฮมสเตย์ร่วมกันของคนในชุมชน ต้องเข้าใจตรงกันว่า ไม่หวังจะสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน - มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่น

4. ด้านการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์

ชุมชนที่ศึกษา พบว่า บางชุมชนมีเป้าหมายอย่างชัดเจนที่ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือรักษาสิ่งแวดล้อม โดยไม่เน้นให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ ดังนั้น จึงไม่เน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อเป้าหมายทางธุรกิจ บางชุมชนได้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ลักษณะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครือข่ายที่เข้ามาศึกษาดูงาน โดยเข้ามาเป็นกลุ่ม/คณะ ลักษณะการประชาสัมพันธ์ของชุมชนต่าง ๆ ได้แก่

ตาราง 4.4 ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ด้านการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์

ชุมชน	ด้านการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์
1. ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก	ทางกลุ่มไม่มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ เว็บไซต์ เนื่องจากคณะทำงานเข้าใจตรงกันว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวแห่งนี้มีได้เน้นปริมาณนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนส่วนใหญ่ได้เข้ามาจาก “ปากต่อปาก” (word of mouth) หรือเป็นเครือข่ายชุมชน/องค์กรต่าง ๆ ที่เคยมีประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเวทีอบรม สัมมนาต่าง ๆ
2. ชุมชนบ้านหยงสตาร์	มีการจัดทำคู่มือการท่องเที่ยว มีรายละเอียดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยศูนย์การท่องเที่ยวฯ จังหวัดตรัง พัฒนาชุมชน และหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุน
3. ชุมชนวังศิลารักษ์	ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเดินป่าที่ได้รับข่าวในลักษณะ “ปากต่อปาก” (word of mouth)
4. ชุมชนงหวา	มีการจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ นอกจากนั้น แกนนำกลุ่มจะมีบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยการเข้าร่วมประชุมสัมมนาในเวทีต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน

คำถามการวิจัยข้อที่ 1 เงื่อนไขภายในชุมชนเรื่องใดบ้างที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง

เงื่อนไขภายในชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง ผู้วิจัยได้แยกปัจจัยเหล่านี้เป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ (1) ลักษณะเฉพาะด้านวัฒนธรรม (ศาสนา จารีตประเพณี) (2) ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน (รายได้ อาชีพ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน) (3) ประสบการณ์ด้านการรวมกลุ่มของคนในชุมชน (4) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (5) ลักษณะที่ตั้งชุมชน (6) ผู้นำชุมชน (7) ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน (8) ลักษณะคนในชุมชน (พื้นฐานการศึกษา ความรู้ความเข้าใจ ความตื่นตัว ในเรื่องการท่องเที่ยว การอนุรักษ์) (9) ชุมชนรอบข้าง และ (10) ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก

ตาราง 4.5 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง กรณีบ้านบ่อเจ็ดลูก

ประเด็นเงื่อนไข	บทบาท
(1) ลักษณะเฉพาะด้านวัฒนธรรม	ปัจจัยด้านศาสนาอิสลามนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบผู้นำมีความเข้มแข็งเป็นศูนย์รวมความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นผู้นำที่ยึดแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนา ซึ่งในการดำเนินงานของผู้นำคนอื่น ๆ ในชุมชน จะประสานความร่วมมือกับผู้นำศาสนา นอกจากนั้นมีการนำผลประโยชน์ส่วนหนึ่งที่ได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ตามหลักศาสนา ดังนั้นสมาชิกกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงมีประเด็นเรื่อง “บุญ” ตามหลักศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้เกิดความสามัคคี และได้รับความสุขจากการทำงานร่วมกัน นอกจากนั้น ความเคร่งศาสนาของชุมชนถูกนำมาใช้ในการกำหนดกติกาที่ว่านักท่องเที่ยวต้องเคารพกติกาของชุมชนอย่างเคร่งครัด เช่น ไม่นำสุราเข้ามาในชุมชน และ ไม่ให้มีกิจกรรมรื่นเริงที่ส่งเสียงดัง และในแง่ของการสร้างรายได้จากกิจกรรมที่พักนักท่องเที่ยว ชุมชนไม่เน้นด้านปริมาณนักท่องเที่ยวเพื่อหวังสร้างรายได้ แต่จะเน้นนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพที่เคารพวัฒนธรรมของชุมชนและต้องการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน

ตาราง 4.5 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง กรณีบ้านบ่อเจ็ดลูก (ต่อ)

ประเด็นเงื่อนไข	บทบาท
(2) ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน	ลักษณะเด่นที่เป็นปัจจัยหนุนเสริมการท่องเที่ยว คือ การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ซึ่งนอกจากจะเป็นวิถีชีวิตที่นำมาเป็นเอกลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนแล้ว ลักษณะอาชีพดังกล่าวเป็นเรื่องของการใช้ทรัพยากรร่วมกันของคนในชุมชน ดังนั้นคนในชุมชนจึงมีพื้นฐานในเรื่องการรวมกลุ่ม คือ เครือข่ายชมรมประมงพื้นบ้าน
(3) ประสิทธิภาพด้านการรวมกลุ่มของคนในชุมชน	นอกจากกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้านแล้ว ชุมชนมีประสบการณ์การทำวิจัยปัญหาในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจาก สกว. กระบวนการทำวิจัยนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ปลูกให้ชุมชนมีความตื่นตัวต่อการรวมกลุ่มเพื่อจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ต่อมาความตื่นตัวที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนมีความเข้าใจตรงกันว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวจะเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟู และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน
(4) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ	ชุมชนแห่งนี้มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ เป็นทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งทำให้ชุมชนมีพื้นฐานในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน
(5) ลักษณะที่ตั้งชุมชน	ภูมิประเทศของชุมชนคล้ายเกาะ มีความอุดมสมบูรณ์ในเครื่องป่าชายเลน ทรัพยากรสัตว์น้ำ และชายหาดที่เงียบสงบ ด้วยลักษณะคล้ายเกาะ ทำให้ง่ายต่อการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อป้องกันบุคคลภายนอกที่จะเข้ามาทำลายสิ่งแวดล้อมและการประเพณีที่ขัดต่อหลักศาสนา การรวมกลุ่มโดยการจัดตั้งด่านเพื่อตรวจสอบบุคคลภายนอกที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนในชุมชน

ตาราง 4.5 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง กรณีบ้านบ่อเจ็ดลูก (ต่อ)

ประเด็นเงื่อนไข	บทบาท
(6.) ผู้นำชุมชน	ชุมชนแห่งนี้มีแกนนำที่เข้มแข็ง มีอุดมการณ์ร่วมกันอย่างเหนียวแน่นจำนวน 8 คน คนกลุ่มนี้มีประสบการณ์การทำงานวิจัยในชุมชน ตลอดจนการศึกษาดูงาน การสัมมนาในที่ต่าง ๆ คนกลุ่มนี้จึงมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ กระตุ้นจิตสำนึกคนในชุมชน เป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาสิ่งแวดล้อม
(7) ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	ในแง่ของโครงสร้างการบริหารกิจกรรมโฮมสเตย์ มีโครงสร้างการบริหารที่ไม่เป็นทางการ (informal organization) กล่าวคือ มิได้มีการกำหนดหน้าที่ไว้อย่างชัดเจนว่าใครต้องรับผิดชอบเรื่องใดบ้าง การบริหารจะเป็นลักษณะการช่วยเหลือ ร่วมแรงร่วมใจ ตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม
(8) ลักษณะคนในชุมชน	คนในชุมชนมีฐานะปานกลาง นับถือศาสนาอิสลาม มีความเป็นอยู่ที่สันโดษไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกมากนัก เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะเป็นเกาะ ดังนั้นคนในชุมชนจึงรู้จักกัน ทำให้มีความเป็นเครือญาติสูง
(9) ชุมชนรอบข้าง	ชุมชนรอบข้าง กำลังมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และขาดการจัดการที่ดี จึงนำประสบการณ์เหล่านี้มาร่วมกันหาทางป้องกันชุมชนของตนเอง นอกจากนั้นชุมชนแห่งนี้ได้นำประสบการณ์ความล้มเหลวของการจัดการท่องเที่ยวจากชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง ดังเช่น ชุมชนเกาะหลีเป๊ะซึ่งแต่เดิมชาวบ้านเป็นเจ้าของที่ดิน แต่ปัจจุบันนายทุนเข้ามาครอบครองการใช้ทรัพยากรในพื้นที่เกาะเกือบหมดแล้ว
(10) ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อมในชุมชน	ชุมชนมีประสบการณ์ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย โดยเฉพาะเกิดจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนของนายทุนต่างถิ่น และปัญหาทางสังคมที่หลักศาสนาเริ่มลดความสำคัญ ปัญหาเหล่านี้ปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้ชุมชนหาทางป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวของชุมชนเป็นเครื่องมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน

2. ชุมชนหยงสตาร์

ตาราง 4.6 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง กรณีบ้านหยงสตาร์

ประเด็นเงื่อนไข	บทบาท
(1) ลักษณะเฉพาะด้านวัฒนธรรม	ชุมชนแห่งนี้นับว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ ในอดีตเป็นเมืองท่าค้าขายสินค้า ประชากรมีทั้งนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามที่อยู่ร่วมกันมาเป็นเวลายาวนาน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน
(2) ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน	เป็นชุมชนที่มีอาชีพมั่นคง ส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างดี ความมั่นคงด้านอาชีพ/รายได้ส่งผลให้คนในชุมชนมีเวลามาทำกิจกรรมร่วมกันโดยไม่กระทบกับการประกอบอาชีพมากนัก
(3) ประสพการณ์ด้านการรวมกลุ่มของคนในชุมชน	ชุมชนมีประสพการณ์การทำงานร่วมกันในเรื่องการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ความเข้มแข็งในเรื่องการอนุรักษ์กลายเป็นที่สนใจของหน่วยงานต่าง ๆ มีชุมชนจากที่ต่าง ๆ เข้ามาศึกษาดูงาน ทำให้ชุมชนมีประสพการณ์ในเรื่องการต้อนรับผู้มาเยือน ซึ่งเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ชุมชนเกิดแนวคิดในเรื่องที่พักนักท่องเที่ยว
(4) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ	สิ่งแวดล้อมทางกายภาพยังเห็นไม่ชัดว่าจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งอย่างไรบ้าง
(5) ลักษณะที่ตั้งชุมชน	ที่ตั้งชุมชนมีลักษณะเป็นเกาะที่ทำให้เห็นขอบเขตของความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความร่วมมือ
(6) ผู้นำชุมชน	หลังจากกลุ่มผู้นำชุมชนมีการศึกษาที่ดี เป็นที่เชื่อถือของคนในชุมชน ผู้นำชุมชนเหล่านี้ใช้วิธีโน้มน้าวชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว โดยในระยะแรกดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์เฉพาะในกลุ่มแกนนำชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเห็นเป็นตัวอย่างว่ากิจกรรมดังกล่าวส่งผลดีต่อชุมชนอย่างไร โดยเฉพาะ ให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่าเขาได้มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากกิจกรรมเหล่านี้อย่างไรบ้าง จากนั้นคนในชุมชนเริ่มทยอยเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์
(7) ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนหยงสตาร์ ประกอบรอบ 4 หมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกัน ชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เหนียวแน่น ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับผู้นำและคอยเป็นหูเป็นตาช่วยกันดูแลนักท่องเที่ยว
(8) ลักษณะคนในชุมชน	ประชากรส่วนใหญ่มีพื้นฐานการศึกษาดี จึงเข้าใจว่าการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไร
(9) ชุมชนรอบข้าง	ประชาชนในชุมชนรอบข้างมีแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้ง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังมีความเป็นเครือญาติ กับชุมชนบ้านหยงสตาร์ ดังนั้นชุมชนรอบข้างจึงเข้ามาร่วมมือเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยว
(10) ปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อมในชุมชน	ช่วงประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาชุมชนมีปัญหาเรื่องป่าชายเลนถูกทำลาย และได้ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาจนประสบความสำเร็จ มีชื่อเสียงจนกลายเป็นที่ศึกษาดูงาน ความสำเร็จดังกล่าวทำให้คนในชุมชน และชุมชนใกล้เคียงเรียนรู้การทำงานร่วมกัน

3. ชุมชนวังศิลารักษ์

ตาราง 4.7 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง กรณีวังศิลารักษ์

ประเด็นเงื่อนไข	บทบาท
(1) ลักษณะเฉพาะด้านวัฒนธรรม	ปัจจัยด้านวัฒนธรรมยังเห็นไม่ชัดว่าจะส่งผลต่อความเข้มแข็งอย่างไรบ้าง
(2) ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน	เศรษฐกิจของชุมชนเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ดังนั้นเมื่อปัญหาการบุกรุกป่าส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของคนในชุมชน คนในชุมชนจึงต้องมีการร่วมมือ
(3) ประสบการณ์ด้านการรวมกลุ่มของคนในชุมชน	ก่อนจะมีแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ชุมชนมีกลุ่มที่เข้มแข็งอยู่แล้ว ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอนุรักษ์ ชุมชนใช้กลุ่มเหล่านี้เป็นฐานในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน เมื่อมีกิจกรรมโฮมสเตย์ ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือเนื่องจากมีความเข้าใจว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวชุมชน
(4) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ	ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพยังเห็นไม่ชัดว่าจะส่งผลต่อความเข้มแข็งอย่างไรบ้าง
(5) ลักษณะที่ตั้งชุมชน	เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่กลางป่าเขา มีลักษณะเป็นเมืองปิด ไม่มีคนภายนอกผ่านเข้าออก ดังนั้น คนในชุมชนจึงรู้จักกันดีว่าใครเป็นใคร
(6) ผู้นำชุมชน	ผู้นำชุมชนมีความสามารถในการแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก ได้แก่ สกว. และ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ที่เข้ามาศึกษาวิจัย และช่วยผลักดันกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า
(7) ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	ปัจจัยด้านระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังเห็นไม่ชัดว่าจะส่งผลต่อความเข้มแข็งอย่างไรบ้าง
(8) ลักษณะคนในชุมชน	ชาวบ้านหลายครัวเรือนเคยมีประสบการณ์ต้อนรับผู้มาเยือน โดยเฉพาะกลุ่มที่มาศึกษาดูงาน กลุ่มที่มาเดินป่า ก่อนที่จะนำแนวคิดเรื่องโฮมสเตย์เข้ามาในชุมชน ดังนั้นเมื่อมีกิจกรรมโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการ ชาวบ้านเหล่านี้จึงมีความพร้อม
(9) ชุมชนรอบข้าง	ปัจจัยด้านชุมชนรอบข้างยังเห็นไม่ชัดว่าจะส่งผลต่อความเข้มแข็งอย่างไรบ้าง
(10) ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อมในชุมชน	ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนกลางป่า การดำรงชีวิตเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรจากป่า ดังนั้น ปัญหาป่าไม้ถูกบุกรุกจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เริ่มต้นให้เกิดแนวคิดการใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือรักษาป่าไม้

4. ชุมชนงหรา

ตาราง 4.8 เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการโฮมสเตย์มีความเข้มแข็ง กรณีชุมชนงหรา

ประเด็นเงื่อนไข	บทบาท
(1) ลักษณะเฉพาะด้านวัฒนธรรม	ชุมชนงหราเป็นชุมชนเก่าแก่ มีการนับถือศาสนา 2 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม ภาวะผู้นำที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเกิดจากการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะการมีวัดเป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชน ภาวะผู้นำส่วนใหญ่เกิดจากการเป็นผู้ที่คลุกคลีอยู่กับวัด และเข้าใจในพิธีกรรมต่าง ๆ จนประชาชนเกิดความเลื่อมใส ซึ่งจุดเด่นของวัฒนธรรมด้านนี้ ช่วยให้ผู้นำดังกล่าวเป็นศูนย์รวมของความร่วมมือของคนในชุมชน
(2) ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน	ส่วนใหญ่คนในชุมชนประกอบอาชีพทำนา ปลูกยางพารา และทำสวนผลไม้ และได้มีการรวมกลุ่มอาชีพเหล่านี้ขึ้น
(3) ประสพการณ์ด้านการรวมกลุ่มของคนในชุมชน	ในอดีต (ปี พ.ศ. 2510-2520) ชุมชนแห่งนี้เป็นพื้นที่ปราบปรามคอมมิวนิสต์ ซึ่งส่งผลให้การประกอบอาชีพของคนในชุมชนมีความลำบาก และเพื่อความอยู่รอดชาวบ้านจึงได้ไปรวมตัวกันที่วัดงหรา มีการช่วยเหลือ แก้ปัญหาร่วมกัน และปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านมีประสบการณ์การรวมกลุ่ม
(4) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ	เป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดเทือกเขาบรรทัด เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ลักษณะเด่นด้านนี้ยังเห็นไม่ชัดว่าจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างไรบ้าง
(5) ลักษณะที่ตั้งชุมชน	เป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดเขาบรรทัด อยู่กลางป่า ห่างไกลจากตัวเมือง และมีเส้นทางผ่านของคนสัญจร ดังนั้นความสันโดษของสังคมแห่งนี้ทำให้คนในชุมชนรู้จักซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี
(6) ผู้นำชุมชน	มีผู้นำกลุ่มกิจกรรมการท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าจะมีใช้คนดั้งเดิมของชุมชนแห่งนี้ แต่ได้อุทิศตนในการทำงานด้านการรวมกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มอนุรักษ์ เป็นระยะเวลานาน กระทั่งเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน
(7) ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	เป็นชุมชนเก่าแก่ คนส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกันเกือบทั้งหมด
(8) ลักษณะคนในชุมชน	เป็นญาติพี่น้องกันเกือบทั้งหมด ชาวบ้านมีความสามัคคีกันดี
(9) ชุมชนรอบข้าง	ชุมชนรอบข้างมีแหล่งเที่ยว ที่ถูกเชื่อมโยงเข้ามาเป็นเครือข่าย
(10) ปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อมในชุมชน	การก่อตัวของความร่วมมือทำกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้มิได้เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่เกิดจากการที่ชุมชนแห่งนี้มีความพร้อมหรือมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว

สรุปสาระสำคัญของคำถามการวิจัยเกี่ยวกับเงื่อนไขภายในชุมชนเรื่องใดบ้างที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง พบว่า ปัจจัยที่มีความคล้ายกัน ได้แก่

1. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่คนในชุมชนต้องเผชิญร่วมกันเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดแนวคิดการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ชุมชน บ่อเจ็ดลูก ศิลารักษ์ และหยงสตาร์ ยกเว้นชุมชนงหราที่การท่องเที่ยวเกิดจากการที่มีความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว

2. ชุมชนที่เข้มแข็งมีประสบการณ์การทำวิจัย ทำให้มีการค้นหา ทำความเข้าใจปัญหาชุมชนร่วมกัน กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้เป็นพื้นฐานสำคัญให้คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญห และให้ความสำคัญต่อกิจกรรมโฮมสเตย์ในฐานะเครื่องมือนำไปสู่การป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อม ส่วนปัจจัยที่แตกต่างกัน ได้แก่ 1) ลักษณะเฉพาะของผู้นำชุมชน 2) ปัจจัยด้านศาสนา ผู้นำชุมชนนำหลักทางศาสนามาเป็นเครื่องมือในการดึงความร่วมมือจากคนในชุมชน 3) ปัจจัยด้านระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนที่ชาวบ้านมีความเป็นเครือญาติกันอย่างแน่นแฟ้น แกนนำชุมชนจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคนในชุมชน เป็นต้น

คำถามการวิจัยข้อที่ 2 เอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดผู้มาเยือนและชุมชนสร้างและรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวไว้อย่างไร

เอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ในการนำเสนอได้แยกเป็นประเภทได้ดังนี้

(1) กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น เดินป่า ตกปลา ชิม้ำ ปีนเขา ขี่จักรยาน ฯลฯ มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน มีกิจกรรมต้อนรับตามประเพณีท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ มีกิจกรรมบันเทิงแบบพื้นบ้าน เช่น ดนตรี การเต้นรำ การละเล่นพื้นบ้าน มีกิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (2) สภาพแวดล้อมในชุมชน เช่น มีแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าต่าง ๆ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก ถ้ำ ฯลฯ มีกิจกรรมของคนในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีสภาพพื้นที่บ้านเรือนสภาพเดิมที่แสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี (3) ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น มีของที่ระลึก ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในชุมชนผลิต เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

1. ชุมชนบ่อเจ็ดลูก

ตาราง 4.9 เอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดใจ กรณีชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก

เอกลักษณ์	กิจกรรม/สิ่งแวดล้อมที่นำมาเป็นจุดขาย
1. กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน	กิจกรรมที่ชุมชนนำมาเสนอนักท่องเที่ยว ได้แก่ - มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยม ได้แก่ เช่น ตกปลา เทียวเกาะ ดำน้ำดูปะการัง - มีกิจกรรมต้อนรับ การพักผ่อนในชุมชนตามประเพณีท้องถิ่น
2. สภาพแวดล้อมในชุมชน	- มีแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าต่าง ๆ เช่น บ่อเจ็ดลูก - มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ชายหาด เกาะที่อยู่ใกล้เคียง ถ้ำ แหล่งหอย ป่าชายเลน - มีกิจกรรมของคนในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ฯ
3. ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม	- มีของที่ระลึกซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในชุมชนผลิต เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว วัตถุดิบที่นำมาใช้ ได้แก่ ใบเตย ต้นจาก กะลามะพร้าว หรือเศษไม้ที่เหลือจากการต่อเรือ - มีการนำวัฒนธรรมชุมชนเผยแพร่เป็นจุดขายการท่องเที่ยว ที่เห็นชัดคือการให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของชุมชน

ส่วนการสร้างและการรักษาเอกลักษณ์เหล่านี้ของชุมชน ชุมชนใช้หลักการทางศาสนาเป็นเครื่องมือควบคุม และใช้บทเรียนปัญหาที่ผ่านมาเป็นเครื่องมือชี้แนะคนในชุมชนให้เกิดความหวงแหนและสำนึกในคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ ทั้งนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จะเป็นเครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวในลักษณะที่ว่า หากทำให้ผู้มาเยือนมีความประทับใจวิถีชีวิตชุมชน ก็จะเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนได้มองย้อนดูตนเองเพื่อเข้าใจคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ ในขณะเดียวกันชุมชนได้ป้องกันมิให้กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลเสียต่อเอกลักษณ์ของชุมชน ดังจะเห็นได้ว่ารูปแบบของโฮมสเตย์ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนแห่งนี้ คือ การจัดที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวไว้ต่างหาก เนื่องจากหากให้นักท่องเที่ยวพักร่วมชายคากับคนในชุมชน อาจจะมีปัญหาเรื่องพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ไม่สอดคล้องกับหลักศาสนา เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวทั้งไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม

ตาราง 4.10 เอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดใจ กรณีชุมชนบ้านหยงสตาร์

เอกลักษณ์	กิจกรรม/สิ่งแวดล้อมที่นำมาเป็นจุดขาย
1. กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน	- มีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ตกปลา ชมปะการัง เทียวเกาะต่าง ๆ นั่งเรือชมป่าชายเลน - มีกิจกรรมบันเทิงแบบพื้นบ้าน เช่น ดนตรี การเต้นรำ การละเล่นพื้นบ้าน
2. สภาพแวดล้อมในชุมชน	- มีแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ประวัติศาสตร์ เช่น ซากเรือโบราณ โบราณวัตถุที่เกาะเหลาตรง มีเรื่องเล่าต่าง ๆ เช่น หลงจูฮวด ทวดโต๊ะแหลม โรงพระร้อยแก้ว - มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น หินหัวช้าง แหลมหยงสตาร์ เกาะต่าง ๆ - มีกิจกรรมของคนในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - สภาพพื้นที่ บ้านเรือนยังคงสภาพเดิม ที่แสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี
3. ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม	- มีของที่ระลึกซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในชุมชนผลิต เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว มีสินค้า OTOP ที่มีชื่อเสียง ได้แก่ กะปิ น้ำปลา ปลาเค็ม กุ้งแห้งและมันปู และอาหารทะเลสด - มีการนำวัฒนธรรมชุมชนเผยแพร่เป็นจุดขายการท่องเที่ยว

ส่วนการสร้างและการรักษาเอกลักษณ์เหล่านี้ของชุมชน ที่เห็นได้ชัดคือ กลุ่มผู้นำชุมชนเป็นกลุ่มที่มีพื้นฐานการศึกษาที่ดี มีบทบาทเป็นแบบอย่างที่ดี กล่าวคือ กลุ่มผู้นำชุมชนจะร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านวัฒนธรรม อาชีพ และการอนุรักษ์ในลักษณะนำร่อง ส่วนกรณีของกิจกรรมโฮมสเตย์นับว่าเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน กล่าวคือ โฮมสเตย์ของชุมชนแห่งนี้มีรูปแบบในลักษณะการพักร่วมชายคาเดียวกับเจ้าของบ้าน ซึ่งชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างประทับใจแก่ผู้มาเยือน โดยนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มาเยือน ดังนั้นแนวทางการบริหารกิจกรรมโฮมสเตย์กลุ่มแกนนำชุมชนได้พยายามเน้นย้ำให้ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกโฮมสเตย์รักษาและนำเสนอแก่ผู้มาเยือนให้เกิดความประทับใจในเอกลักษณ์ของชุมชน ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อมี

ชาวบ้านแสดงความจำนงที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ คณะกรรมการจะทำการคัดเลือก โดยให้ความสำคัญว่าครัวเรือนนั้น ๆ ต้องรักษาวิถีชีวิตและนำไปเป็นจุดขายให้แก่นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

ตาราง 4.11 เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดใจ กรณีชุมชนวังศิลารักษ์

เอกลักษณะ	กิจกรรม/สิ่งแวดล้อมที่นำมาเป็นจุดขาย
1. กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน	- มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เป็นกิจกรรมหลัก คือ การเดินป่า
2. สภาพแวดล้อมในชุมชน	- มีประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าต่าง ๆ แต่ไม่มากนัก - มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก ถ้ำ ฯลฯ - มีกิจกรรมของคนในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม	ประเด็นนี้ยังไม่เห็นเด่นชัด

ส่วนการสร้างและการรักษาเอกลักษณะเหล่านี้ของชุมชน สำหรับชุมชนแห่งนี้ ยังเห็นไม่ชัดนัก เนื่องจากจุดขายการท่องเที่ยวจะเน้นในเรื่องแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นหลัก

ตาราง 4.12 เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดใจ กรณีชุมชนงหรา

เอกลักษณะ	กิจกรรม/สิ่งแวดล้อมที่นำมาเป็นจุดขาย
1. กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน	- มีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น เดินป่า เทียวถ้ำ เทียน้ำตก รับประทานอาหารพื้นเมือง
2. สภาพแวดล้อมในชุมชน	- มีประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าต่าง ๆ ได้แก่ ความเป็นมาของชุมชน ประวัติของถ้ำต่าง ๆ - มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก และ ถ้ำ - มีกิจกรรมของคนในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม	- มีของที่ระลึกซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบใน ชุมชนผลิต เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เกี่ยวกับประเด็นด้าน การสร้างมูลค่าเพิ่ม ชุมชนแห่งนี้เน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังนั้นการจำหน่ายผลผลิต โดยเฉพาะผลไม้ตามฤดูกาล จึงเป็น ผลพลอยได้ที่สำคัญจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

ส่วนการสร้างและการรักษาเอกลักษณ์เหล่านี้ของชุมชน ยังเห็นไม่ชัดเจน เนื่องจากจุดขายการท่องเที่ยวจะเน้นในเรื่องแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และกิจกรรมอาชีพทางการเกษตร หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นหลัก

โดยสรุป การสร้างและการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาใช้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับบริบททางทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตด้านอาชีพ ดังนี้

(1) โฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก ชุมชนแห่งนี้มีวิถีชีวิตที่เป็นจุดขายที่สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน ที่สำคัญ การดำเนินชีวิตแบบวิถีมุสลิม ที่เรียบง่าย จริงใจ มีความอยู่ดีมีสุขตามหลักศาสนา ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความสงบ ปลอดภัย ส่วนปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ บรรยากาศที่พักที่เงียบสงบ และสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวเกาะต่าง ๆ ของทะเลสตูล ในการรักษาเอกลักษณ์ชุมชนใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญ

(2) กรณีโฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ วัฒนธรรมที่ชุมชนภาคภูมิใจที่สำคัญ คือ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนที่เคยมีความรุ่งเรืองทางการค้ามาตั้งแต่อดีต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นร่องรอยหลักฐานเหล่านี้ได้ในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีจุดขายด้านทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่อุดมสมบูรณ์ และจุดขายด้านวิถีชีวิตที่เด่นชัด คือ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจ โดยเฉพาะในเรื่องความปลอดภัยที่ทุกคนช่วยกันดูแลนักท่องเที่ยว ในการรักษาเอกลักษณ์ชุมชนใช้ระบบสถาบันของผู้นำ และความสัมพันธ์เชิงเครือญาติเป็นเครื่องมือสำคัญ

(3) กรณีโฮมสเตย์วังคิลารักษ์ จุดขายการท่องเที่ยวจะเป็นเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการรักษาเอกลักษณ์ชุมชนใช้ประสบการณ์ด้านที่ไม่ดีอันเกิดจากการสูญเสียป่าไม้เป็นเครื่องมือสำคัญ

(4) กรณีโฮมสเตย์กงหรา เอกลักษณ์ของชุมชนที่จะมาเป็นจุดขายจะเน้นเรื่องทรัพยากรป่าไม้ น้ำตก และถ้ำ และกิจกรรมทางการเกษตร(สวนผลไม้ ผักพื้นเมือง) มิได้เน้นขายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังเช่น ชุมชนบ่อเจ็ดลูก และชุมชนหยงสตาร์ ในการรักษาเอกลักษณ์ชุมชนใช้ระบบผู้นำเป็นเครื่องมือสำคัญ

คำถามการวิจัยข้อที่ 3 ชุมชนใช้บทเรียน ประสบการณ์การจัดการโฮมสเตย์ เป็นข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง ในการส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ

(1) กรณีโฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ ชุมชนแห่งนี้ให้ความสำคัญกับประเด็นระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งหากชุมชนใดชาวบ้านมีระบบความสัมพันธ์ที่ดีก็จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการนำกิจกรรมท่องเที่ยวไปบริหารจัดการในชุมชน นอกจากนั้น พื้นฐานความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งหากชุมชนใดชาวบ้านมีพื้นฐานการศึกษาที่ดีก็จะทำให้เป็นการง่ายต่อการถ่ายทอดแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนแห่งนี้ผู้นำชุมชนมีพื้นฐานในการศึกษาสูง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล

(2) กรณีโฮมสเตย์บ่อเจ็ดลูก ชุมชนแห่งนี้มองว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือ หากชุมชนใดมองว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจะกลายเป็นสิ่งที่ทำลายชุมชนทั้งสิ่งแวดล้อมและระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน แต่หากชุมชนใดเข้าใจตรงกันว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีขึ้นเป็นเครื่องมือในการรักษาป้องกันสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนก็จะประสบความสำเร็จสูง นอกจากนั้น ผู้นำชุมชนแห่งนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยการไปศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ

(3) กรณีโฮมสเตย์วังศิลาวัณย์ ชุมชนแห่งนี้ให้ความสำคัญกับปัญหาร่วมของคนในชุมชน กล่าวคือ ถ้าหากชุมชนมีการนำเสนอปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นปัญหาร่วมของทุกคน โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มก็มีสูง ดังเช่น การที่ชุมชนแห่งนี้มีปัญหาน้ำป่าไหลหลาก ซึ่งในระยะแรกของการดำเนินงานการอนุรักษ์ป่า มีชาวบ้านบางกลุ่มเท่านั้นที่มองว่าเป็นปัญหาร่วมของชุมชน ต่อมาเมื่อเริ่มมีคนภายนอกเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนและคนในชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทำให้ปัญหาการบุกรุกป่ากลายเป็นปัญหาร่วมของชุมชน

(4) กรณีชุมชนงหวา ผู้นำชุมชนแห่งนี้ให้ความสำคัญต่อการเริ่มต้นลงมือกระทำเพื่อให้คนในชุมชนเห็นเป็นตัวอย่าง แล้วชาวบ้านก็จะเข้ามามีส่วนร่วมภายหลัง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ชุมชนที่มีศักยภาพต่าง ๆ ที่สามารถนำมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยวแต่ยังไม่มีจัดการท่องเที่ยวนั้น เนื่องจากผู้นำชุมชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้นำประเด็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมาเป็นเงื่อนไขในการดำเนินงาน

สรุป ชุมชนข้างต้นต่างก็มีบทเรียนที่คล้ายคลึงกันและต่างกัน ซึ่งนำมาเป็นข้อเสนอแนะให้แก่ชุมชนอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ ประเด็นที่เห็นว่ามีค่าสำคัญหรือเห็นตรงกัน ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชน เช่น การไปศึกษาดูงาน การนำเสนอ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน การให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของชุมชน การชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นเครื่องมือในการป้องกันรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนได้อย่างไร และโดยเฉพาะชุมชนที่กำลังเริ่มดำเนินงานกิจกรรมโฮมสเตย์ต้องมีความเข้าใจเป็นอย่างดีว่ากิจกรรมโฮมสเตย์มิใช่เป็นเรื่องของรายได้หลัก แต่เป็นเครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนและกิจกรรมที่พักนี้เป็นตัวขับเคลื่อนให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสไปสัมผัสกับกิจกรรมรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น

4.2 สรุปภาพรวมการตอบคำถามการวิจัยทั้งหมด

การสรุปภาพรวมการตอบคำถามการวิจัยทั้งหมดประกอบด้วย การสรุปผลการศึกษาตามคำถามการวิจัย และการอภิปรายผล ได้แก่ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และเอกลักษณ์ของการจัดการโฮมสเตย์ภาคใต้ที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

สรุปการตอบคำถามการวิจัย

(1) คำถามการวิจัยเกี่ยวกับเงื่อนไขภายในชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง พบว่า ปัจจัยที่มีความคล้ายกัน ได้แก่ 1) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่คนในชุมชนต้องเผชิญร่วมกันเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดแนวความคิดการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน 2) ชุมชนมีประสบการณ์การทำวิจัย ทำให้มีการค้นหา ทำความเข้าใจปัญหาชุมชนร่วมกัน กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้เป็นพื้นฐานสำคัญให้คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และให้ความสำคัญต่อกิจกรรมโฮมสเตย์ในฐานะเครื่องมือนำไปสู่การป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อม ส่วนปัจจัยเฉพาะแต่ละชุมชน ได้แก่ 1) บทบาทของผู้นำชุมชน กรณีชุมชนมุสลิม ผู้นำชุมชนนำหลักทางศาสนามาเป็นเครื่องมือในการดึงความร่วมมือจากคนในชุมชน 2) ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนที่ชาวบ้านมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติกันอย่างแน่นแฟ้น แก่นนำชุมชนจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคนในชุมชน

(2) คำถามการวิจัยเกี่ยวกับอะไรคือเอกลักษณ์ชุมชนที่ดึงดูดผู้มาเยือนและชุมชนสร้างและรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวไว้อย่างไร เอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาใช้ดึงดูดใจ

นักท่องเที่ยวแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับบริบททางทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตด้านอาชีพ ดังนี้

1) โฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก ชุมชนแห่งนี้มีวิถีชีวิตที่เป็นจุดขายที่สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน ที่สำคัญ การดำเนินชีวิตแบบวิถีมุสลิม ที่เรียบง่าย จริงใจ มีความอยู่ดีมีสุขตามหลักศาสนา ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความสงบ ปลอดภัย ส่วนปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ บรรยากาศที่พักที่เรียบง่าย และสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวเกาะต่าง ๆ ของทะเลสตูล

2) กรณีโฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ วัฒนธรรมที่ชุมชนภาคภูมิใจที่สำคัญ คือ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนที่เคยมีความรุ่งเรืองทางการค้ามาตั้งแต่อดีต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นร่องรอยหลักฐานเหล่านี้ได้ในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีจุดขายด้านทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่อุดมสมบูรณ์ และจุดขายด้านวิถีชีวิต ที่เด่น คือ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจ โดยเฉพาะในเรื่องความปลอดภัยที่ทุกคนช่วยกันดูแลนักท่องเที่ยว

3) กรณีโฮมสเตย์วังศิลารักษ์ จุดขายการท่องเที่ยวจะเป็นเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4) กรณีโฮมสเตย์กงหรา เอกลักษณ์ของชุมชนที่จะมาเป็นจุดขายจะเน้นเรื่องทรัพยากรป่าไม้ น้ำตก และถ้ำ และกิจกรรมทางการเกษตร(สวนผลไม้ ผักพื้นเมือง) มิได้เน้นขายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังเช่น ชุมชนบ่อเจ็ดลูก และชุมชนหยงสตาร์

ในส่วนของการสร้างและรักษาเอกลักษณ์นั้น กิจกรรมโฮมสเตย์มีบทบาทในการรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในลักษณะที่ว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในคุณค่าที่มีความเป็นลักษณะเฉพาะเหล่านี้ ทำให้เกิดการกระตุ้นให้คนในชุมชนหันกลับมามองเห็นคุณค่าในวิถีชีวิตที่ตนดำรงอยู่ และทำให้เกิดแนวคิดที่จะร่วมกันรักษาสืบต่อไป อย่างไรก็ดีตามกิจกรรมการท่องเที่ยวมีทั้งส่งผลด้านลบแก่ชุมชน ดังนั้นจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่พักนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนที่ไม่ส่งผลเสียหายต่อชุมชน ดังเช่น กรณีศึกษาบ้านบ่อเจ็ดลูกที่มีรูปแบบที่พักที่ไม่เหมือนกับโฮมสเตย์ทั่วไป

(4) คำถามการวิจัยเกี่ยวกับชุมชนมีประสบการณ์การจัดการโฮมสเตย์ มีข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง ในการส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ ประเด็นที่เห็นตรงกัน ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชนโดยการศึกษาดูงาน การนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชนและการชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นเครื่องมือในการป้องกัน

รักษาอย่างไร และประการสำคัญโดยเฉพาะชุมชนที่กำลังเริ่มดำเนินงานกิจกรรมโฮมสเตย์ต้องมีความเข้าใจเป็นอย่างดีว่ากิจกรรมโฮมสเตย์มิใช่เป็นเรื่องของรายได้หลัก แต่เป็นเครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนและกิจกรรมที่พักนี้เป็นตัวขับเคลื่อนให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสไปสัมผัสกับกิจกรรมรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น

สรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จ

การสรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จ เป็นการนำอัตลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ หรือเงื่อนไขที่มีความโดดเด่นของแต่ละชุมชน ซึ่งเอกลักษณ์หรือเงื่อนไขเด่นเหล่านี้ที่ชุมชนส่วนใหญ่มีเหมือนกัน ได้แก่

1. การที่ชุมชนมีปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมถูกบุกรุกทำลาย และชุมชนมีประสบการณ์ในการอนุรักษ์ร่วมกัน ชุมชนเหล่านี้ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ของตนเอง
2. การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชน เช่นการศึกษาดูงาน การนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน และการให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของชุมชน
3. การชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นเครื่องมือในการป้องกันรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนได้อย่างไร มิใช่เป็นเรื่องของรายได้หลัก

เอกลักษณ์ภาคใต้ที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 เมื่อนำมาสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่รวบรวมจากพื้นที่กรณีศึกษา จะเห็นเอกลักษณ์ของการจัดการโฮมสเตย์ภาคใต้ที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ ได้แก่

ตาราง 4.13 เกล็ดลักษณะของการจัดการโฮมสเตย์ภาคใต้ที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ

เอกลักษณ์	ภาคใต้	ภาคอื่น ๆ
1. กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน	ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ และทะเล การนำเสนอกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในประเพณีของท้องถิ่นมีน้อยเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ	มีทั้งเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และการนำเสนอกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในประเพณีของท้องถิ่น
2. สภาพแวดล้อมในชุมชน	สภาพแวดล้อมในชุมชนที่เน้นความสวยงามทางกายภาพ บรรยากาศทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และเงียบสงบ และกิจกรรมการศึกษาดูงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากร และกลุ่มอาชีพ ส่วนจุดเด่นด้านสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่มีน้อยกว่าภาคอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม มากกว่าภาคอื่น ๆ	สภาพแวดล้อมในชุมชนที่เน้นบรรยากาศทางธรรมชาติ และสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การประกอบอาชีพ สภาพบ้านเรือนแบบดั้งเดิมที่มีกลิ่นไอของวัฒนธรรม
3. ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม	เป็นจุดเด่นของชุมชนทางภาคใต้ ที่นำทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีความเป็นเฉพาะมาขายนักท่องเที่ยว เช่น ชุมชนที่ติดกับทะเลก็จะเน้นของฝากทรัพยากรสัตว์น้ำ ทั้งสด และแปรรูป ส่วนชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าก็จะนำผลิตผลจากป่ามานำเสนอ เช่น สะตอ และผลไม้نانาชนิด	จุดเด่นด้านนี้ของชุมชนภาคอื่น ๆ มิได้เน้นการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมานำเสนอนักท่องเที่ยว ดังเช่นภาคใต้ การสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคอื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของงานศิลปะ หัตถกรรม

บทที่ 5 บทสรุป

บทนี้สรุปภาพรวมทั้งหมดของการวิจัย เริ่มตั้งแต่ ที่มาของการวิจัย แนวคิดที่ใช้สำหรับการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการวิจัย และ ผลการศึกษา ตามลำดับดังต่อไปนี้

5.1 บทสรุป

การวิจัยเรื่อง “การจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้ : ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช” เป็นการศึกษาการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ของชุมชนเพื่อตอบคำถามว่า (1) มีเงื่อนไขภายในชุมชนเรื่องใดบ้างที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง (2) อะไรคือเอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และชุมชนรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวด้วยกิจกรรมโฮมสเตย์ไว้อย่างไร และ (3) ชุมชนใช้บทเรียนประสบการณ์การจัดการโฮมสเตย์ เป็นข้อเสนอแนะอย่างไรบ้างในการส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ สาระสำคัญทั้งหมดของการวิจัยสรุปดังนี้

สาระสำคัญของบทที่ 1 ชี้ให้เห็นที่มาของการวิจัยที่เกิดจากการตื่นตัวของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) โดยมีโฮมสเตย์เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ชุมชนดำเนินการซึ่งรูปแบบของที่พักจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทแต่ละชุมชน และมีหลายพื้นที่ที่รูปแบบการจัดการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานโฮมสเตย์ตามที่หน่วยงานภาครัฐกำหนด และกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการส่งเสริมโฮมสเตย์ แต่อย่างไรก็ตาม มีกรณีศึกษาหลายชุมชนที่มีกิจกรรมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินงานอย่างเข้มแข็งและเกิดผลลัพธ์ตามแนวคิดโฮมสเตย์ กล่าวคือ ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในชุมชนเป็นศูนย์กลางให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ซึ่งหากทำความเข้าใจกิจกรรมที่พักหรือโฮมสเตย์ของชุมชนที่มีหลากหลายรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ ก็จะนำไปสู่การพัฒนาโฮมสเตย์ที่มีลักษณะเฉพาะกลมกลืนกับวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน

บทที่ 2 นำเสนอวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีสาระสำคัญ คือ การชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์เป็นกิจกรรมที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิตของชุมชน ปัญหาของการดำเนินงานส่งเสริมโฮมสเตย์ ได้แก่ (1) ตัวชี้วัดของมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยหลายตัววัดยังไม่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนที่มีความหลากหลาย (2) ชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองและไม่รู้คุณค่า

(3) ชุมชนคำนึงถึงแต่เพียงรายได้เป็นตัวเงิน มิได้คำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนและสภาพแวดล้อม
 (4) ชุมชนขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้ารับการประเมินศักยภาพตามมาตรฐานการจัดการโฮมสเตย์ไทย และ (5) ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับเงื่อนไขชุมชนที่ทำให้ชุมชนบริหารจัดการโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง ตลอดจนเอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน เพื่อใช้เป็นแนวทางการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเฉพาะ ในการดำเนินงานการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนในพื้นที่ภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยนั้น มีเงื่อนไขและเอกลักษณ์เรื่องใดบ้างที่เหมือน และประเด็นใดบ้างที่ต่างกัน

บทที่ 3 นำเสนอวิธีดำเนินการวิจัย โดยเป็นการศึกษาจากภาพเล็กไปหาภาพใหญ่ กล่าวคือ ได้ทำการคัดเลือกพื้นที่เพื่อเป็นกรณีศึกษา และใช้ผลการศึกษายาวผลไปสู่การอธิบายและเสนอแนะการดำเนินงานกิจกรรมโฮมสเตย์พื้นที่อื่น ๆ สำหรับหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชนเลือกชุมชนมาจาก 5 จังหวัดให้มีความแตกต่างกันต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรม(ศาสนา) รูปแบบและการบริหารที่พัก และเอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว ชุมชนที่คัดเลือกเป็นชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเข้มแข็ง กล่าวคือ เป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนในการบริหารจัดการ ชุมชนใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นเครื่องมือในการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ในการเลือกชุมชนผู้วิจัยเลือกชุมชนได้มาเพียง 4 ชุมชน ได้แก่ (1) โฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก อ. ละงู จ. สตูล (2) โฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ ต.ท่าข้าม อ. ปะเหลียน จ. ตรัง (3) โฮมสเตย์วังศิลารักษ์ ต. ร่อนพิบูล อ. ร่อนพิบูล จ. นครศรีธรรมราช และ(4) โฮมสเตย์ กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง ส่วนโฮมสเตย์ในพื้นที่จังหวัดสงขลา ยังไม่พบชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะเงื่อนไขข้างต้น

การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ร่วมกับการสังเกต โดยคณะผู้วิจัยเป็นนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการโฮมสเตย์

บทที่ 4 นำเสนอผลการศึกษาและอภิปรายผล มีสาระสำคัญดังนี้

(1) กิจกรรมโฮมสเตย์ที่แท้จริงที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยขายคาเดียวกับคนในชุมชนนั้น ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้มีน้อยมาก หากเทียบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่ภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย

(2) ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดกิจกรรมโฮมสเตย์และปัจจัยที่เป็นความเข้มแข็งของการจัดการในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษา มีทั้งคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก มีประสบการณ์ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย และปัญหาทางสังคมที่หลักศาสนาเริ่มลด

ความสำคัญ ปัญหาเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้ชุมชนหาทางป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน ต่อมาชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนให้ชุมชนศึกษาปัญหาของตนเอง กระบวนการศึกษาดังกล่าวช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเข้าใจตรงกันว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน 2) ชุมชนบ้านหยงสตาร์ มีประสบการณ์ในเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อรักษาป่าชายเลน การดำเนินงานดังกล่าวของชุมชนประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงเป็นสถานที่ดูงาน ประกอบกับ มีหน่วยงานด้านการฟื้นฟูผู้ประสบภัยพิบัติสึนามิ ได้เลือกชุมชนแห่งนี้เป็นโครงการนำร่อง ส่งผลให้ชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนอื่น ๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงาน 3) ชุมชนวังศิลาวัชร เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่กลางป่าเขา ปัญหาที่สำคัญคือการบุกรุกทำลายป่า เป็นปัจจัยสำคัญที่เริ่มต้นให้เกิดแนวความคิดการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นเครื่องมือรักษาป่า เครือข่ายที่ให้การสนับสนุนได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นต้น และ 4) ชุมชนกงหรา กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้เกิดจากนโยบายของจังหวัดพัทลุงที่ให้มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในส่วนของตำบลกงหราชาวบ้านได้เห็นถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวว่าเต็มไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้น โดยมีกิจกรรมสำคัญคือการเดินป่า และรวมถึงการให้บริการที่พักในชุมชนในลักษณะโฮมสเตย์ สำหรับเครือข่ายที่ให้การสนับสนุน เช่น กลุ่มสวนผลไม้ กลุ่มอาหารสมุนไพร กลุ่มแปรรูปอาหาร และสำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด เป็นต้น

(3) ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้ 1) ด้านที่พัก ลักษณะที่พักมีทั้งรูปแบบที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับชาวบ้าน โดยมีคณะกรรมการทำหน้าที่จัดสรรนักท่องเที่ยวให้ไปพักที่บ้านของสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ และที่พักที่ชุมชนได้จัดไว้เฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มแกนนำและชาวบ้านมาร่วมกันต้อนรับและดูแลนักท่องเที่ยวตลอดเวลาที่เข้ามาพักในชุมชน 2) ด้านการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยว การจัดการที่โฮมสเตย์ในประเด็นด้านการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว พบว่า บางชุมชนเป็นชุมชนที่มีบรรยากาศความปลอดภัยก่อนที่จะมีโฮมสเตย์ เช่น กรณีชุมชนหยงสตาร์ ในขณะที่บางชุมชนต้องการจะส่งเสริมโฮมสเตย์แต่กลับมีอุปสรรคในเรื่องความปลอดภัยในชุมชน เช่น กรณีชุมชนนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง 3) ด้านการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์ ชุมชนที่ศึกษา พบว่า บางชุมชนมีเป้าหมายอย่างชัดเจนที่ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือรักษาสิ่งแวดล้อม โดยไม่เน้นให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการ สร้างรายได้ ดังนั้น จึงไม่เน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อเป้าหมายทางธุรกิจ บางชุมชนได้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ลักษณะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครือข่ายที่เข้ามาศึกษาดูงาน โดยเข้ามาเป็นกลุ่ม/คณะ

(4) คำถามการวิจัยข้อที่ 1 เงื่อนไขภายในชุมชนเรื่องใดบ้างที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง ปัจจัยที่มีความคล้ายกัน ได้แก่ 1) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่คนในชุมชนต้องเผชิญร่วมกันเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดแนวทางการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนที่มีเงื่อนไขลักษณะ ได้แก่ ชุมชน บ่อเจ็ดลูก ศิลารักษ์ และหยงสตาร์ ยกเว้นชุมชนงหราที่การท่องเที่ยวเกิดจากการมีความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว 2) ชุมชนที่มีประสบการณ์การทำวิจัย ทำให้มีการค้นหา ทำความเข้าใจปัญหาชุมชนร่วมกัน กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้เป็นพื้นฐานสำคัญให้คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และให้ความสำคัญต่อกิจกรรมโฮมสเตย์ในฐานะเครื่องมือนำไปสู่การป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อม ชุมชนที่มีลักษณะเช่นนี้ ได้แก่ ชุมชน บ่อเจ็ดลูก ศิลารักษ์ และหยงสตาร์ ยกเว้นชุมชนงหราที่การท่องเที่ยวเกิดจากการมีความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว ส่วนปัจจัยที่แตกต่างกัน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านศาสนา ซึ่งเห็นได้ชัดกรณีชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก ผู้นำชุมชนนำหลักศาสนามาเป็นเครื่องมือในการดึงความร่วมมือจากคนในชุมชน 2) ปัจจัยด้านระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนที่ชาวบ้านมีความเป็นเครือญาติกันอย่างแน่นแฟ้น แกนนำชุมชนจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคนในชุมชน กรณีเช่นนี้เห็นได้ชัดในชุมชนหยงสตาร์

(5) คำถามการวิจัยข้อที่ 2 “เอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และการรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวด้วยกิจกรรมโฮมสเตย์” เอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาใช้เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับบริบททางทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตด้านอาชีพ ได้แก่ 1) กรณีโฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก ดำเนินชีวิตแบบวิถีมุสลิม ที่เรียบง่าย จริงใจ มีความอยู่ดีมีสุขตามหลักศาสนา ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความสงบ ปลอดภัย ส่วนปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ บรรยากาศที่พักที่เงียบสงบ และสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวเกาะต่าง ๆ ของทะเลสตูล 2) กรณีโฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ วัฒนธรรมที่ชุมชนมีความภาคภูมิใจที่สำคัญ คือ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนที่เคยมีความรุ่งเรืองทางการค้ามาตั้งแต่อดีต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นร่องรอยหลักฐานเหล่านี้ได้ในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นยังมีจุดขายด้านทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่อุดมสมบูรณ์ และจุดขายด้านวิถีชีวิต ที่เด่น คือ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจ โดยเฉพาะในเรื่องความปลอดภัยที่ทุกคนในชุมชนช่วยกันดูแลนักท่องเที่ยว 3) กรณีโฮมสเตย์วังศิลารักษ์ จุดขายการท่องเที่ยวจะเป็นเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) กรณีโฮมสเตย์งหรา เอกลักษณ์ของชุมชนที่จะมาเป็นจุดขายจะเน้นเรื่องทรัพยากรป่าไม้ น้ำตก และถ้ำ และกิจกรรมทางการเกษตร(สวนผลไม้ ผักพื้นเมือง) มิได้เน้นขายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังเช่น ชุมชนบ่อเจ็ดลูก และชุมชนหยงสตาร์

(6) คำถามการวิจัยข้อที่ 3 “ชุมชนใช้บทเรียน ประสบการณ์การจัดการโฮมสเตย์ เป็นข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง” ชุมชนที่ศึกษามีบทเรียนทั้งที่คล้ายคลึงกันและต่างกัน ซึ่งนำมาเป็นข้อเสนอแนะให้แก่ชุมชนอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ ประเด็นที่เห็นว่ามี ความสำคัญหรือเห็นตรงกัน ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชน เช่น การไป ศึกษาดูงาน การนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน การให้คนใน ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของชุมชน การชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ในการป้องกันรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน และโดยเฉพาะชุมชนที่กำลังเริ่มดำเนินงานกิจกรรม โฮมสเตย์ต้องมีความเข้าใจเป็นอย่างดีว่ากิจกรรมโฮมสเตย์มิใช่เป็นเรื่องของรายได้หลัก แต่เป็น เครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนและกิจกรรมที่พนักนี้เป็นตัวขับเคลื่อนให้ นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสไปสัมผัสกับกิจกรรมรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิง สุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น

(7) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) การที่ชุมชนมีปัญหารักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมถูกบุกรุกทำลาย และชุมชนมีประสบการณ์ในการอนุรักษ์ ร่วมกัน เป็นปัจจัยผลักดันให้ชุมชนใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ของ ตนเองทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชน เช่น การไปศึกษาดูงาน การนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน และการให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของชุมชน 3) การชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นเครื่องมือในการป้องกันรักษาเอกลักษณ์ ของชุมชนได้อย่างไร มิใช่เป็นเรื่องของรายได้หลัก

(8) เอกลักษณ์การจัดการโฮมสเตย์ของภาคใต้ที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ ได้แก่ 1) ด้าน กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน กรณีภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ และทะเล ในขณะที่ การนำเสนอกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในประเพณีของ ท้องถิ่นมีน้อยเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ 2) ด้านสภาพแวดล้อมในชุมชน กรณีภาคใต้ เน้นความ สวยงามทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และเงียบสงบ และมักจะเป็นกิจกรรมในลักษณะการศึกษา ดูงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการดำเนินงานกลุ่มอาชีพ ส่วนจุดเด่นด้านวิถีชีวิตความ เป็นอยู่แบบดั้งเดิมมีน้อยกว่าภาคอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ สังคม มากกว่าภาคอื่น ๆ ขณะที่กรณีภาคอื่น ๆ เน้นทั้งบรรยากาศทางธรรมชาติ และ สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การประกอบอาชีพ สภาพบ้านเรือนแบบดั้งเดิมที่มีกลิ่นไอของ วัฒนธรรม 3) ด้านการสร้างมูลค่าเพิ่ม กรณีภาคใต้ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากรธรรมชาติ จึงมีการนำทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีความเป็นลักษณะเฉพาะมาขาย

นักท่องเที่ยว เช่น ชุมชนที่ติดกับทะเลก็จะเน้นของฝากประเภททรัพยากรสัตว์น้ำ ทั้งสดและแปรรูป ส่วนชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าก็จะนำผลิตผลจากปามานำเสนอ เช่น สะตอ และผลไม้ นานาชนิด

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะการส่งเสริมโฮมสเตย์ที่เหมาะสมกับ 5 จังหวัดภาคใต้

(1) ปัจจุบัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความตื่นตัวในเรื่อง การนำชาวบ้านไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนต่าง ๆ ดังนั้นชุมชนที่ต้องการมีกิจกรรมโฮมสเตย์ควรให้ความสำคัญต่อกลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทศึกษาดูงาน ซึ่ง เอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยวไม่ควรเน้นเฉพาะจุดขายแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและประเพณี วัฒนธรรม เพียงอย่างเดียว ควรพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการศึกษาดูงาน เช่น เวทีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มแกนนำ และการสาธิตกิจกรรมต่าง ๆ

(2) ปัจจุบัน ชุมชนต่าง ๆ ที่มีความตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน จะมีความตื่นตัวเรื่องโฮมสเตย์ด้วย เนื่องจากปัจจัยด้านที่พิกเป็นสำคัญในการต้อนรับผู้มาเยือน การริเริ่มโฮมสเตย์ในชุมชนควรสร้างความเข้าใจแนวคิดของโฮมสเตย์ให้คนในชุมชนเข้าใจตรงกันเสียก่อน เพราะความร่วมมือของคนทั้งชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดเพื่อให้ในชุมชนเกิดบรรยากาศของความปลอดภัยและน้ำใจของผู้คนที่มีต่อนักท่องเที่ยว

(3) ในชุมชนที่ศึกษา พบว่า ครัวเรือนที่คณะกรรมการชุมชนคัดเลือกเป็นโฮมสเตย์ คือ บ้านที่มีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และความเป็นส่วนตัว โดยเฉพาะห้องนอน ห้องน้ำที่แยกเป็นสัดส่วนระหว่างเจ้าของบ้านกับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการคัดสรรดังกล่าว นักท่องเที่ยวยังมีความกังวลในเรื่องความสะดวก และความเป็นส่วนตัว ดังนั้น รูปแบบโฮมสเตย์ที่เหมาะสม ชุมชนควรสร้างที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่แยกออกมาจากตัวบ้าน หรือเป็นที่พักส่วนกลางที่คณะกรรมการร่วมกันบริหารจัดการ ทั้งนี้ที่พักที่จัดสร้างไม่จำเป็นต้องเน้นสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก แต่ให้เน้นความเรียบง่าย ใกล้เคียงกับวิถีชีวิตของชุมชน ใกล้เคียงกับธรรมชาติ เงียบสงบ และปลอดภัย

(4) การท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการอยู่นั้น อาจกระทบต่อวิถีชีวิตปกติของชุมชน เนื่องจากต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับลักษณะของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มที่เข้าพักอาศัยในชุมชน โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตประจำวันที่หันไปมุ่งเน้นสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น การส่งเสริมโฮมสเตย์ควรให้คนในชุมชนเข้าใจร่วมกันเสียก่อนว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรู้จักรักษาหวงแหนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและ

ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เมื่อชุมชนเข้าใจตรงกัน ชุมชนจะกำหนดกติกาต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อปกป้องผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังเช่นกรณีโฮมสเตย์ชุมชนมุสลิมบ้านบ่อเจ็ดลูก จังหวัดสตูล ที่ห้ามนักท่องเที่ยวนำสุราเข้ามาในชุมชน แทนที่จะเน้นการเอาใจนักท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ในแง่ธุรกิจ

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(1) สำหรับชุมชนที่มีกิจกรรมท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และดำเนินการมาหลายปีแล้ว ควรมีการศึกษาผลกระทบด้านลบ เพื่อประเมินการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างครอบคลุม

(2) เกล็ดลักษณะที่เป็นจุดขายการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เช่น บางชุมชนเหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร บางชุมชนเหมาะเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะการศึกษาดูงาน บางชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือเชิงประวัติศาสตร์ บางชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัย เป็นต้น ดังนั้น ควรมีการศึกษาว่าภายใต้ความแตกต่างของกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว รูปแบบโฮมสเตย์ที่เหมาะสมควรสำหรับแต่ละชุมชนควรเป็นอย่างไร

(3) ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจ จัดทำฐานข้อมูลที่พักนักท่องเที่ยว เป็นการรวบรวมข้อมูลที่พักนักท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่มีอยู่ทั้งหมด และจำแนกแยกแยะ นำข้อมูลเหล่านี้มาพัฒนาเป็นโจทย์การวิจัยต่อไป

5.3 สรุป

บทที่ 5 ได้สรุปการทำวิจัยทั้งหมด ตั้งแต่สาระสำคัญของบทนำ การทบทวนวรรณกรรม วิธีดำเนินการวิจัย ผลการศึกษา การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะทั้งการพัฒนาโฮมสเตย์และการวิจัยที่ควรดำเนินการต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2551. **การท่องเที่ยวเชิงเกษตร** (ออนไลน์). สืบค้นจาก <http://agrotourism.doae.go.th/> (10 มิถุนายน 2551)
- โถมศิริ ทิมสุทิน และคณะ. 2548. “รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1”, เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.
- นุชรี กิมสุวรรณ, ฐิติ ฐิติจำเจริญพร และกัญญา เตชะอุด. 2549 “รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ในบริบทของนักท่องเที่ยวและชุมชน ระยะที่ 1”. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.
- ธนวดี บุญลือ. 2545. “การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคติ และแนวโน้มพฤติกรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ของนักท่องเที่ยวชาวไทย”, วิทยานิพนธ์ (นศ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบญจวรรณ วงศ์คำ และคณะ. 2548 “รายงานการวิจัย มิติใหม่ ท่องเที่ยวในวิถีปาก เกอญอ ชุมชนแม่กลางหลวงประสบการณ์วิจัยจากพื้นที่ เล่มที่ 24”, เชียงใหม่: หจก.วนิดาการพิมพ์.
- พชระ พิพัฒน์โยธะพงศ์. 2547. “การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์”, วิทยานิพนธ์ (คพ.ม.)--จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฤทัยรัตน์ ก่อเกียรติสกุลชัย และ อุทิศ ศิริวรรณ. 2548. “กลยุทธ์การตลาดด้านการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของ ชุมชนทำดำนโฮมสเตย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก”.

วิชชุตา ให้เจริญ. 2545. “การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา”, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2551. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (ออนไลน์). สืบค้นจาก www.trf.or.th/tips/x.asp?Art_ID=51 (10 มิถุนายน 2551)

ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2550. โครงการฝึกอบรมเพิ่มประสิทธิภาพการบริการการท่องเที่ยว Home Stay, เอกสารประกอบการฝึกอบรม โครงการฝึกอบรมเพิ่มประสิทธิภาพการบริการการท่องเที่ยว Home Stay กลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชนและภาคราชการ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และตรัง ณ โรงแรมทักษิณ อำเภอเมือง และชุมชนบ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ 13-15 มิถุนายน 2550.

อาคม อาจแสง. 2546. “ศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบโฮมสเตย์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” วิทยานิพนธ์ (คพ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Encarta. 2551. ความหมายโฮมสเตย์ (ออนไลน์). สืบค้นจาก www.encarta.msn.com/dictionary_1861618455/homestay.html (15 พฤษภาคม 2551)

Guidescenter. 2551. ความหมายโฮมสเตย์ (ออนไลน์). สืบค้นจาก www.guidescenter.com/message_board.php?msg_type (15 พฤษภาคม 2551)

Homestaylocation. 2551. ความหมายโฮมสเตย์ (ออนไลน์). สืบค้นจาก www.homestaylocator.com/homestay-definition.html (15 พฤษภาคม 2551)

Lexic. 2551. **ความหมายโฮมสเตย์** (ออนไลน์). สืบค้นจาก www.lexic.us/definition-of/homestay (15 พฤษภาคม 2551)

Merriam-webster . 2551. **ความหมายโฮมสเตย์** (ออนไลน์). สืบค้นจาก www.merriam-webster.com/dictionary/homestay (15 พฤษภาคม 2551)

Readyplanet. 2551. **การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์** (ออนไลน์). สืบค้นจาก www.readyplanet.net/index.php?lay (15 พฤษภาคม 2551)

Uniserv. 2551. **ความหมายโฮมสเตย์** (ออนไลน์). สืบค้นจาก www.uniserv.buu.ac.th/forum2/post.asp?method (15 พฤษภาคม 2551)

Wikipedia. 2551. **ความหมายโฮมสเตย์** (ออนไลน์). สืบค้นจาก www.wikipedia.org/wiki/Homestay (15 พฤษภาคม 2551)

แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล/หน่วยงาน

ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	บทบาทหน้าที่	พื้นที่ศึกษา
คุณมงคล ฤทธิมนตรี	713 ม.12 ต.ร่อนพิบูลย์ อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรม 089-6450791	ประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	โฮมสเตย์วังคีลาวัณย์ ต.ร่อนพิบูลย์ อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช
คุณยุหน่า หลงสมัน	ม.1 ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล	ประธานกลุ่มโฮมสเตย์	โฮมสเตย์บ่อเจ็ดลูก ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล
คุณอาดี หลงสมัน	ม.1 ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล	สมาชิกกรรมการบริหาร	โฮมสเตย์บ่อเจ็ดลูก ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล
คุณทวีศักดิ์ หวังสบู	ม.1 ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล	ส่วนหนึ่งคณะกรรมการบริหารการท่องเที่ยว	โฮมสเตย์บ่อเจ็ดลูก ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล
คุณประसार ทุ้ยอ้น	กลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนเกาะหยงสตาร์ บ้านหยงสตาร์ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง (089-8662301)	ประธานกลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนเกาะหยงสตาร์	โฮมสเตย์เกาะหยงสตาร์ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง
คุณเกสร ขาวดี	กลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนเกาะหยงสตาร์ บ้านหยงสตาร์ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง (075-288416)	กรรมการการท่องเที่ยว โดยชุมชนเกาะหยงสตาร์	โฮมสเตย์เกาะหยงสตาร์ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง
คุณสมมิตร หนกหลัง	กลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนเกาะหยงสตาร์ บ้านหยงสตาร์ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง (086-9512258)	กรรมการการท่องเที่ยว โดยชุมชนเกาะหยงสตาร์	โฮมสเตย์เกาะหยงสตาร์ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง
คุณวีณา ป่งหนา	กลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนเกาะหยงสตาร์ บ้านหยงสตาร์ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง (075-289277)	กรรมการการท่องเที่ยว โดยชุมชนเกาะหยงสตาร์	โฮมสเตย์เกาะหยงสตาร์ อ.ปะเหลียน จ.ตรัง
คุณประเวศ ศรีรักษธณโชติ	081-3284560	อบต.กงหรา ดูแลปรึกษา อบต. กงหาด้านการท่องเที่ยว	โฮมสเตย์ชุมชนกงหรา ต.กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง
คุณสามารถ ไชยทอง	29/2 ม.3 ต.กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง (086-2953763)	หัวหน้าชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอกงหรา	โฮมสเตย์ชุมชนกงหรา ต.กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง
คุณสุรพิศ กิตติสาโก	086-2902714	ประธานชมรมท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
คุณสุธรรมเดชดี	สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา จ.สงขลา สนามกีฬาติณสูลานนท์ ต.บ่อয়ง อ.เมือง จ.สงขลา 90000	ท่องเที่ยวและกีฬา จ.สงขลา	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
คุณทรงชัย มุ่งประสิทธิชัย	45/1 ถ.เสนหานุสรณ์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา	ที่ปรึกษาสมาคมมัคคุเทศก์ อาชีพจังหวัดสงขลา	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	บทบาทหน้าที่	พื้นที่ศึกษา
คุณวิภา ลาภ จตุรภูษ	สำนักงานทะเบียนธุรกิจนำเข้า และมัคคุเทศก์สาขาภาคใต้เขต 1 จังหวัดสงขลา	ผอ.สำนักงานทะเบียนธุรกิจนำเข้า เที่ยวและมัคคุเทศก์ ภาคใต้ เขต 1 จังหวัดสงขลา	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
คุณสุธรรม จันทร์ไฉ	087-2853479	สมาชิกเครือข่ายชุมชนการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรกงหรา	โฮมสเตย์ชุมชนกงหรา ต.กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง
คุณอัศวเดช จันทร์รัตน์	086-2888397	สมาชิกเครือข่ายชุมชนการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรกงหรา	โฮมสเตย์ชุมชนกงหรา ต.กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง
คุณประทุม มานะจิตต์	089-4691707	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้ำตักวง ศิลารักษ์	โฮมสเตย์วังศิลารักษ์ ต.ร่อนพิบูลย์ อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช
คุณสุนันท์ มัง กะลุ	ม.1 ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล	สมาชิกกรรมการบริหาร โฮมสเตย์บ่อเจ็ดลูก	สมาชิกกรรมการบริหาร โฮมสเตย์บ่อเจ็ดลูก
คุณเต็มศักดิ์ มรมาศ	ม.1 ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล	สมาชิกกรรมการบริหาร โฮมสเตย์บ่อเจ็ดลูก	สมาชิกกรรมการบริหาร โฮมสเตย์บ่อเจ็ดลูก
คุณมะหะมัด เหล็มหมั่น	ม.1 ต.ปากน้ำ อ.ละงู จ.สตูล	สมาชิกกรรมการบริหาร โฮมสเตย์บ่อเจ็ดลูก	สมาชิกกรรมการบริหาร โฮมสเตย์บ่อเจ็ดลูก
คุณบุญธรรม เมืองศรีนุ่น	075-441335	ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลตำบลร่อนพิบูลย์	โฮมสเตย์วังศิลารักษ์ ต.ร่อนพิบูลย์ อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช

ภาคผนวก (appendix)

ภาคผนวก ก.

บทความวิจัย

การจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้
(ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช)
Home Stay Management in Southern Provinces
(Trang, Satun, Phattalung, Songkhla, Nakornsri Thammarat)

เทพกร ณ สงขลา
Teppakorn Na Songkhla

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
Rajchapatsongkhla University

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเงื่อนไขภายในชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และการบริหารจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนเป็นข้อเสนอแนะส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ ผลการศึกษา พบว่า (1) รูปแบบโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยขายคาเดียวกับเจ้าของบ้านยังมีไม่มากนักหากเทียบกับรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคอื่น ๆ (2) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกทำลายปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการผลักดันให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว (3) ปัจจัยความเข้มแข็งของการจัดการ ได้แก่ เป็นชุมชนที่เคร่งศาสนา และมีระบบความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน (4) เอกลักษณะที่เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ มากกว่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (5) การส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ เสนอแนะให้สร้างความเข้าใจต่อชุมชนว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเป็นเพียงรายได้เสริมมิใช่รายได้หลัก

Abstract

This research purposes to examine the community context that can be supported the succession of home stay management, investigate the unique of community that is used as the incentives of tourism promotion, and search the recommendations of home stay management which was conducted from communities' experiences. The result of the study could be summarized that: Comparison between other region, there are a few home stay that tourists can overnight with the owner. The reduction of community natural resources is an important source of community – based tourism, including home stay. The unity of religion respect is an important factor of the succession of home stay management. The most of tourism attractions in Southern is the unique of natural resources. To make the consensus of the people in community, home stay management not only a generating of incomes but also a tool of natural and cultural resources conservation is the considerable recommendation of this research.

คำนำ

ปัจจุบัน เกิดจากการตื่นตัวของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) โดยมีโฮมสเตย์เป็นกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งรูปแบบของที่พักจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละชุมชน และมีหลายพื้นที่ที่รูปแบบการจัดการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานโฮมสเตย์ตามที่หน่วยงานภาครัฐกำหนด จนกลายเป็นอุปสรรคหนึ่งในการส่งเสริมโฮมสเตย์ แต่ทั้งนี้ในทางปฏิบัติมีข้อสังเกตว่า มีกรณีศึกษาหลายชุมชนที่มีกิจกรรมที่พักรับแก่นักท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินงานอย่างเข้มแข็งและเกิดผลลัพธ์ตามแนวคิดโฮมสเตย์ กล่าวคือ ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในชุมชนเป็นศูนย์กลางให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ดังนั้นหากทำความเข้าใจกิจกรรมที่พักรหรือโฮมสเตย์ของชุมชนที่มีหลากหลายรูปแบบ ก็เกิดประโยชน์ในการเสนอแนะการพัฒนาโฮมสเตย์ที่มีลักษณะเฉพาะที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการศึกษากาจากภาพเล็กไปหาภาพใหญ่ โดยคัดเลือกชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวใน 5 จังหวัดภาคใต้เพื่อศึกษาเชิงลึก หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชน คือ เลือกชุมชนให้มีความแตกต่างกันด้านวัฒนธรรม(ศาสนา) ลักษณะที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว การบริหารที่พัก และเอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยว โดยเป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่มีแนวคิดให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการรักษาสืบสานและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนที่เลือกมี 4 ชุมชน ได้แก่ (1) โฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก อ. ละงู จ. สตูล (2) โฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ ต. ท่าข้าม อ. ปะเหลียน จ. ตรัง (3) โฮมสเตย์วังศิลารักษ์ ต. ร่อนพิบูล อ. ร่อนพิบูล จ. นครศรีธรรมราช และ(4) โฮมสเตย์ กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง ส่วนโฮมสเตย์ในพื้นที่จังหวัดสงขลายังไม่พบชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะเงื่อนไขข้างต้น

ผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเชิงลึกจากกรณีศึกษาในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ สามารถตอบผลการศึกษตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยได้ดังนี้

(1) ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดกิจกรรมโฮมสเตย์ ได้แก่ 1) กรณีชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก มีประสบการณ์ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย และปัญหาทางสังคมที่หลักศาสนาเริ่มลดความสำคัญลง ปัญหาเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้ชุมชนหาทางป้องกันรักษาสืบสานและวัฒนธรรมชุมชน ต่อมาชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนให้ชุมชนศึกษาปัญหาของตนเอง และกระบวนการศึกษาดังกล่าวช่วยกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความเข้าใจตรงกันว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน 2) กรณีชุมชนบ้านหยงสตาร์ มีประสบการณ์ในเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อรักษาป่าชายเลน การดำเนินงานดังกล่าวของชุมชนประสบความสำเร็จ จนกลายเป็นสถานที่ดูงาน ประกอบกับ มีหน่วยงานด้านการฟื้นฟูผู้ประสบภัยพิบัติสึนามิ ได้เลือกชุมชนแห่งนี้เป็นโครงการนำร่อง ส่งผลให้ชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง

ชุมชนอื่น ๆ 3) กรณีชุมชนวังศิลาภิรักษ์ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่กลางป่าเขา ปัญหาที่สำคัญคือการบุกรุกทำลายป่า เป็นปัจจัยที่เริ่มต้นให้เกิดแนวคิดการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือรักษาป่า เครือข่ายที่ให้การสนับสนุน ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นต้น และ 4) กรณีชุมชนงหรา กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้เกิดจากนโยบายของจังหวัดพัทลุงสนับสนุนให้มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในส่วนของตำบลงหรา ชาวบ้านได้เห็นถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวว่าเต็มไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้น โดยมีกิจกรรมสำคัญคือการเดินป่า และรวมถึงการให้บริการที่พักในชุมชนในลักษณะโฮมสเตย์ สำหรับเครือข่ายที่ให้การสนับสนุน เช่น กลุ่มสวนผลไม้ กลุ่มอาหารสมุนไพร กลุ่มแปรรูปอาหาร และสำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด เป็นต้น

(2) ลักษณะการจัดการโฮมสเตย์ 5 จังหวัดภาคใต้ 1) ด้านที่พัก ลักษณะที่พักมีทั้งรูปแบบที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับชาวบ้าน โดยมีคณะกรรมการทำหน้าที่จัดสรรนักท่องเที่ยวให้ไปพักที่บ้านของสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ และรูปแบบที่ชุมชนจัดสร้างที่พักไว้เฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มแกนนำและชาวบ้านมาร่วมกันบริหารจัดการ 2) ด้านการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยว ทุกชุมชนเป็นชุมชนที่มีบรรยากาศความปลอดภัยอยู่แล้วก่อนที่จะมีโฮมสเตย์ 3) ด้านการส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์ พบว่า บางชุมชนมีเป้าหมายอย่างชัดเจนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยไม่เน้นให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ ดังนั้น จึงไม่เน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อเป้าหมายทางธุรกิจ บางชุมชนมิได้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ลักษณะของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเครือข่ายที่เข้ามาศึกษาดูงาน

(3) เงื่อนไขภายในชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง” ได้แก่ 1) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่คนในชุมชนต้องเผชิญร่วมกันเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดแนวคิดการนำกิจกรรมการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนที่มีลักษณะเช่นนี้ ได้แก่ ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก ชุมชนศิลาภิรักษ์ และชุมชนหยงสตาร์ ยกเว้นชุมชนงหราที่การท่องเที่ยวเกิดจากการมีความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว 2) ชุมชนที่เข้มแข็งที่แกนนำมีประสบการณ์การทำวิจัย เป็นพื้นฐานสำคัญให้คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือนำไปสู่การป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อม 3) ปัจจัยด้านศาสนา ผู้นำชุมชนนำหลักทางศาสนามาเป็นเครื่องมือในการดึงความร่วมมือจากคนในชุมชน ซึ่งจะได้ชัดกรณีชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก 4) ปัจจัยด้านระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนที่ชาวบ้านมีความเป็นเครือญาติกันอย่างแน่นแฟ้น แกนนำชุมชนจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคนในชุมชน ปัจจัยดังกล่าวนี้จะเห็นได้ชัดในกรณีชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูกและชุมชนหยงสตาร์

(4) เอกลักษณ์ของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน ขึ้นอยู่กับบริบททางทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตด้านอาชีพ ได้แก่ 1) กรณีโฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก ดำเนินชีวิตแบบวิถีมุสลิมที่เรียบง่าย จริงใจ มีความอยู่ดีมีสุขตามหลักศาสนา ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความสงบ ปลอดภัย ส่วนปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คือ บรรยากาศที่ที่พักที่เงียบสงบ และสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวเกาะต่าง ๆ ของทะเลสตูล 2) กรณีโฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ วัฒนธรรมที่ชุมชนมีความภาคภูมิใจที่สำคัญ คือ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนที่เคยมีความรุ่งเรืองทางการค้ามาตั้งแต่อดีต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นร่องรอยหลักฐานเหล่านี้ได้ในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ นอกจากนั้นยังมีจุดขายด้านทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่อุดมสมบูรณ์ และจุดขายด้านวิถีชีวิต ที่เด่น คือ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่ทำ

ให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจ โดยเฉพาะในเรื่องความปลอดภัยที่ทุกคนในชุมชนช่วยกันดูแลนักท่องเที่ยว 3) กรณีโฮมสเตย์วังศิลาภักษ์ จุดขายการท่องเที่ยวจะเป็นเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) กรณีโฮมสเตย์กิ่งหว่า เอกลักษณ์ของชุมชนที่จะมาเป็นจุดขายจะเน้นเรื่อง ทรัพยากรป่าไม้ น้ำตก และถ้ำ และกิจกรรมทางการเกษตร(สวนผลไม้ ผักพื้นเมือง) มิได้เน้นขายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังเช่น ชุมชนบ่อเจ็ดลูก และชุมชนหยังสตา

(5) การใช้บทเรียน ประสบการณ์การจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนเป็นข้อเสนอแนะในพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนอื่น ๆ ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชน เช่น การไปศึกษาดูงาน การนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน การให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของชุมชน การชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการป้องกันรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน และโดยเฉพาะชุมชนที่กำลังเริ่มดำเนินงานกิจกรรมโฮมสเตย์ต้องมีความเข้าใจเป็นอย่างดีว่ากิจกรรมโฮมสเตย์มิใช่เป็นเรื่องของรายได้หลัก แต่เป็นเครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนและ กิจกรรมที่พนักเป็นตัวขับเคลื่อนให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสไปสัมผัสกับกิจกรรมรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น

การอภิปรายผล

(1) เอกลักษณ์การจัดการโฮมสเตย์ของภาคใต้มีความแตกต่างจากภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งกรณีภาคใต้นั้น ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ และทะเล ในขณะที่ ในขณะที่จุดขายที่เป็นกลิ่นไอวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมยังเห็นไม่ชัด โดยตรงกันข้ามกับกรณีศึกษาโฮมสเตย์ในพื้นที่ภาคอื่น ๆ ที่สรุปให้เห็นว่าจุดขายส่วนใหญ่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ทั้งนี้อาจเนื่องจากชุมชนภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม มากกว่าภาคอื่น ๆ

(2) การสร้างมูลค่าเพิ่มของการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีภาคใต้ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จึงมีการนำทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีความเป็นลักษณะเฉพาะแต่ละพื้นที่มาขายนักท่องเที่ยว เช่น ชุมชนที่ติดกับทะเลก็จะเน้นของฝากประเภททรัพยากรสัตว์น้ำ ทั้งสดและแปรรูป ส่วนชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าก็จะนำผลผลิตจากปามาเสนอ เช่น สะตอ และผลไม้ นานาชนิด ในขณะที่การสร้างมูลค่าเพิ่มของการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ภาคอื่น ๆ มักจะเป็นการขายสินค้าที่ระลึกที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชน

(3) การที่บางชุมชนต้องการให้รูปแบบโฮมสเตย์ มีลักษณะเป็นบ้านพักที่แยกเป็นส่วนตัวระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน เนื่องจากลักษณะนิสัยใจคอที่ต้องการความเป็นส่วนตัว โดยเฉพาะชุมชนมุสลิมที่ต้องประกอบกิจทางศาสนา รูปแบบโฮมสเตย์แบบนี้จะมีความเหมาะสมกับลักษณะนักท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคใต้

(4) ปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนประสบความสำเร็จในเรื่องความร่วมมือร่วมใจดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของคนในชุมชนเกิดจากคนในชุมชนประสบปัญหาที่เป็นปัญหาร่วมของทุกคน ได้แก่ การที่ชุมชนมีปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตตามหลักศาสนาถูกบุทำลาย นอกจากนั้น การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชน เช่น การไปศึกษาดูงาน และการชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นเครื่องมือในการป้องกันรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนมิใช่เป็นเรื่องของรายได้หลัก เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเงื่อนไขภายในชุมชนที่ทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการกิจกรรมโฮมสเตย์ได้อย่างเข้มแข็ง เอกลักษณะของชุมชนที่ดึงดูดและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และการบริหารจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนเป็นข้อเสนอแนะส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ ผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากภาพเล็กไปหาภาพใหญ่ โดยคัดเลือกชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวใน 5 จังหวัดภาคใต้เพื่อศึกษาเชิงลึก ชุมชนที่เลือกมี 4 ชุมชน ได้แก่ (1) โฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก อ. ละงู จ. สตูล (2) โฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ ต. ท่าข้าม อ. ปะเหลียน จ. ตรัง (3) โฮมสเตย์วังคิลารักษ์ ต. ร่อนพิบูล อ. ร่อนพิบูล จ. นครศรีธรรมราช และ (4) โฮมสเตย์ กงหรา อ.กงหรา จ.พัทลุง

ผลการศึกษามีข้อสรุปที่สำคัญ ได้แก่ (1) รูปแบบโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยขายคาเดียวกับเจ้าของบ้านยังมีไม่มากนักหากเทียบกับรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคอื่น ๆ (2) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ถูกทำลายปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการผลักดันให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว (3) ปัจจัยความเข้มแข็งของการจัดการ ได้แก่ เป็นชุมชนที่เคร่งศาสนา และมีระบบความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน (4) เอกลักษณะที่เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวชุมชนพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ มากกว่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (5) การส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์

สำหรับข้อเสนอแนะการส่งเสริมโฮมสเตย์ที่เหมาะสมกับ 5 จังหวัดภาคใต้ ได้แก่ (1) ปัจจุบัน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีความตื่นตัวในเรื่อง การนำชาวบ้านไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนต่าง ๆ ดังนั้นชุมชนที่ต้องการมีกิจกรรมโฮมสเตย์ควรให้ความสำคัญต่อกลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทศึกษาดูงาน ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยวไม่ควรเน้นเฉพาะจุดขายแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและประเพณี วัฒนธรรม เพียงอย่างเดียว ควรพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการศึกษาดูงาน เช่น เวทีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มแกนนำ และการสาธิตกิจกรรมต่าง ๆ (2) ปัจจุบัน ชุมชนต่าง ๆ ที่มีความตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน จะมีความตื่นตัวเรื่องโฮมสเตย์ด้วย เนื่องจากปัจจัยด้านที่พักเป็นสิ่งสำคัญในการต้อนรับผู้มาเยือน การริเริ่มโฮมสเตย์ในชุมชนควรสร้างความเข้าใจแนวคิดของโฮมสเตย์ให้คนในชุมชนเข้าใจตรงกันเสียก่อน เพราะความร่วมมือของคนทั้งชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดเพื่อให้ในชุมชนเกิดบรรยากาศของความปลอดภัยและน้ำใจของผู้คนที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว (3) ในชุมชนที่ศึกษา พบว่า ครวัเรือนที่คณะกรรมการชุมชนคัดเลือกเป็นโฮมสเตย์ คือบ้านที่มีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และความเป็นส่วนตัว โดยเฉพาะห้องนอน ห้องน้ำที่แยกเป็นสัดส่วนระหว่างเจ้าของบ้านกับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการคิดสรรดั่งกล่าว นักท่องเที่ยวยังมีความกังวลในเรื่องความสะดวก และความเป็นส่วนตัว ดังนั้น รูปแบบโฮมสเตย์ที่เหมาะสม ชุมชนควรสร้างที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่แยกออกมาจากตัวบ้าน หรือเป็นที่พักส่วนกลางที่คณะกรรมการร่วมกันบริหารจัดการ ทั้งนี้ที่พักที่จัดสร้างไม่จำเป็นต้องเน้นสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก แต่ให้เน้นความเรียบง่าย ใกล้เคียงกับวิถีชีวิตของชุมชน ใกล้ชิดกับธรรมชาติ เงียบสงบ และปลอดภัย (4) การท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการอยู่นั้น อาจกระทบต่อวิถีชีวิตปกติของชุมชน เนื่องจากต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับลักษณะของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มที่เข้าพักอาศัยในชุมชน โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตประจำวันที่หันไปมุ่งเน้นสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น การส่งเสริมโฮมสเตย์ควรให้คนในชุมชนเข้าใจร่วมกันเสียก่อนว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรู้จักรักษาหวงแหนเอกลักษณ์ทาง

วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เมื่อชุมชนเข้าใจตรงกัน ชุมชนจะกำหนดกติกาต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อปกป้องผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังเช่นกรณีโฮมสเตย์ชุมชนมุสลิมบ้านบ่อเจ็ดลูก จังหวัดสตูล ที่ห้ามนักท่องเที่ยวนำสุราเข้ามาในชุมชน แทนที่จะเน้นการเอาใจนักท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ในแง่ธุรกิจ

บรรณานุกรม

โคมศิริ ทิมสุทิน และคณะ. 2548. “รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1”, เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.

นุชรี กิมสุวรรณ, ลูติ ลูติจำเริญพร และกัญญา เตชะอุด. 2549 “รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ในบริบทของนักท่องเที่ยวและชุมชน ระยะที่ 1”. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.

ธนวดี บุญลือ. 2545. “การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะคิด และแนวโน้มพฤติกรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ของนักท่องเที่ยวชาวไทย”, วิทยานิพนธ์ (นศ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เบญจวรรณ วงศ์คำ และคณะ. 2548 “รายงานการวิจัย มิติใหม่ ท่องเที่ยวในวิถีปกาสัย เกษะญอ ชุมชนแม่กลางหลวงประสบการณ์วิจัยจากพื้นที่ เล่มที่ 24”, เชียงใหม่: หจก.วนิดาการพิมพ์.

พชระ พิพัฒน์โยธะพงศ์. 2547. “การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์”, วิทยานิพนธ์ (คพ.ม.)--จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฤทัยรัตน์ ก่อเกียรติสกุลชัย และ อุทิศ ศิริวรรณ. 2548. “กลยุทธ์การตลาดด้านการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของ ชุมชนทำดำนโฮมสเตย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก”.

วิษุตา ให้เจริญ. 2545. “การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา”, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2551. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (ออนไลน์). สืบค้นจาก www.trf.or.th/tips/x.asp?Art_ID=51 (10 มิถุนายน 2551)

ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2550. **โครงการฝึกอบรม**

เพิ่มประสิทธิภาพการบริการการท่องเที่ยว Home Stay, เอกสารประกอบการ
ฝึกอบรม โครงการฝึกอบรมเพิ่มประสิทธิภาพการบริการการท่องเที่ยว Home Stay
กลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชนและภาครัฐราชการ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และ
ตรัง ณ โรงแรมทักษิณ อำเภอเมือง และชุมชนบ้านคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัด
นครศรีธรรมราช วันที่ 13-15 มิถุนายน 2550.

อาคม อาจแสง. 2546. “ศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบโฮมสเตย์ เพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”
วิทยานิพนธ์ (คพ.ม.)—จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก ข.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์

พื้นที่จังหวัดตรัง



กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จ.ตรัง เป็นชุมชนหนึ่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และกลุ่มแกนนำมีแนวคิดส่งเสริมกิจกรรมโฮมสเตย์ ซึ่งทีมผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องโฮมสเตย์



ผ้าทอนาหมื่นศรี เป็นจุดขายการท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วในการส่งเสริมให้เกิดโฮมสเตย์ แต่บริบทด้านความปลอดภัยในชุมชนกลายเป็นอุปสรรค



การเยี่ยมชมและสัมภาษณ์กลุ่มทอผ้าผ่านนาหมื่นศรี เพื่อแลกเปลี่ยนเรื่องโฮมสเตย์ และการท่องเที่ยว
โดยชุมชน



ทำเทียบเรือของชุมชนหอยสตาร์ ที่ผู้นำชุมชนร่วมแลกเปลี่ยนกับทีมผู้วิจัยว่าจะนำมาใช้ประโยชน์
การท่องเที่ยวของชุมชนอย่างไร



ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวหอยสตาร์ ซึ่งเป็นบ้านพักอาศัยของแกนนำคนหนึ่งของกลุ่ม

พื้นที่จังหวัดสตูล



แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มแกนนำบ้านบ่อเจ็ดลูกเกี่ยวกับการบริหารที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งเป็นที่พักที่เรียกกันติดปากว่า “รีสอร์ต”



แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญของชุมชน ใกล้กับที่พักโฮมสเตย์

พื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช



พูดคุยเสนอความคิดเห็นให้แก่ผู้เป็นแกนนำชุมชน



เยี่ยมชมแหล่งธรรมชาติในชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

พื้นที่จังหวัดสงขลา



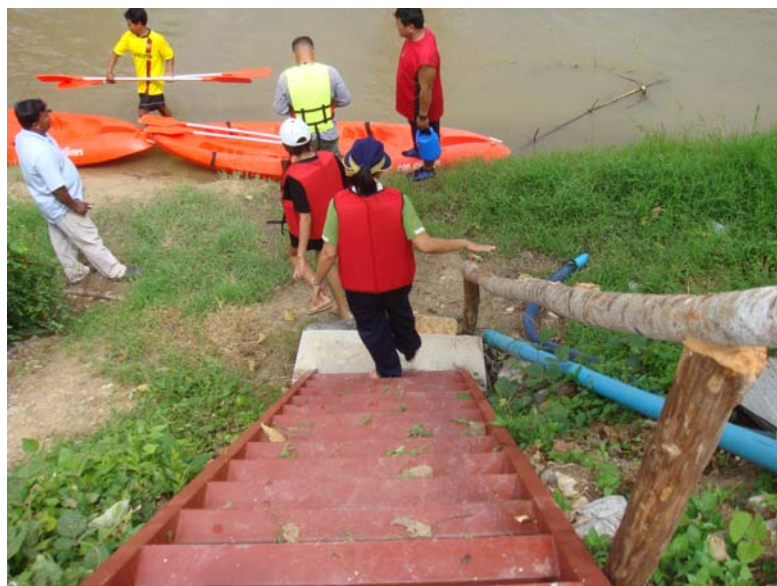
เข้าร่วมการประชุมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ (ล่องแก่ง ชมถ้ำศรีเกษร อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา) เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการจัดการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว



บริเวณที่ตั้งศูนย์ประสานงานอยู่ที่บ้านผู้นำกลุ่ม

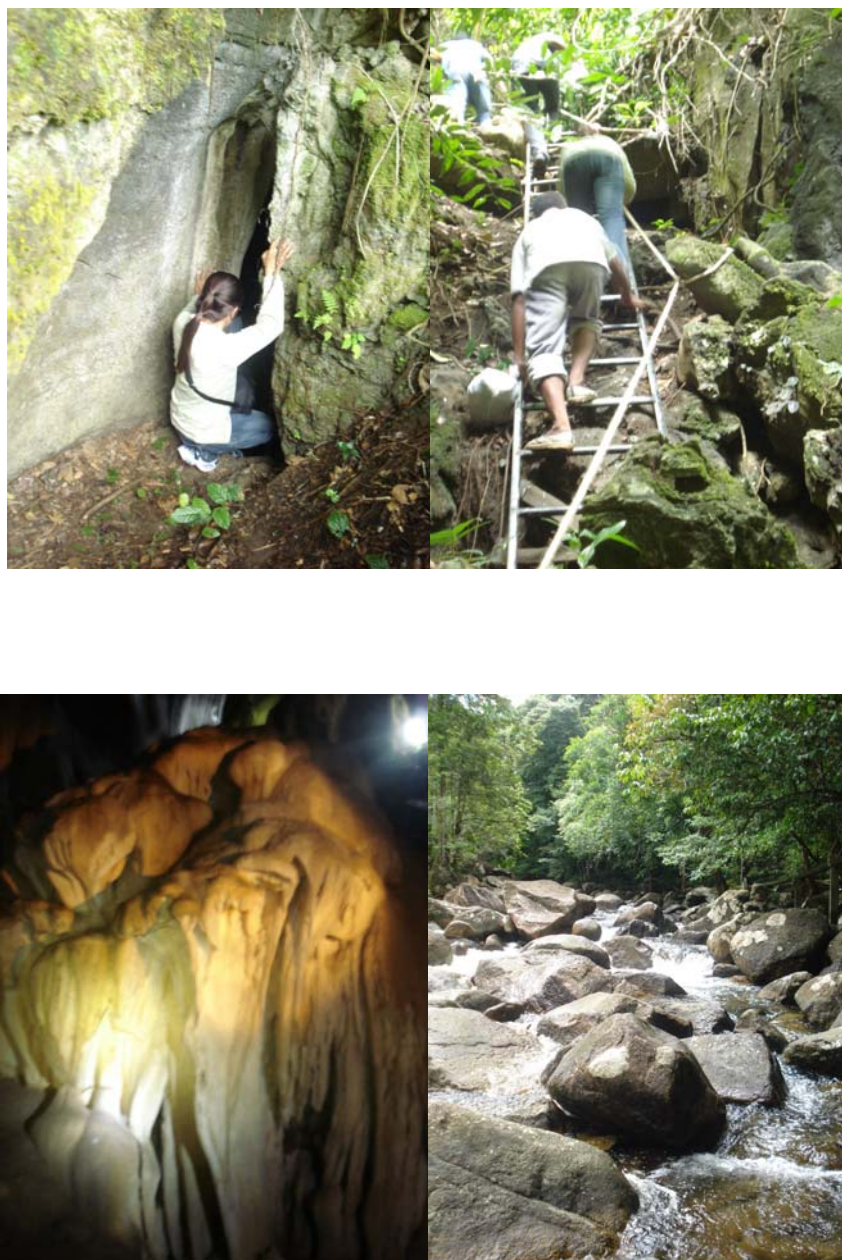


กลุ่มแกนนำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการประชุมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ (ล่องแก่ง ชมถ้ำศรีเกษร อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา)



ลงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใหม่ (ล่องแก่ง ชมถ้ำศรีเกษร อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา)

พื้นที่จังหวัดพัทลุง



แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่งหระ ซึ่งผู้นำชุมชนนำทีมผู้วิจัยเยี่ยมชม เพื่อช่วยกันเสนอแนะแนวทางที่สามารถพัฒนาเป็นจุดขายโฮมสเตย์

ภาคผนวก ค.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางไว้ และกิจกรรมที่ดำเนินการมา
และผลที่ได้รับตลอดโครงการ

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์ข้อที่	ความพึง พอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลที่ได้จริง		(ร้อยละ)
1. ศึกษาพื้นที่และศึกษาข้อมูล พฤติกรรมแหล่งท่องเที่ยวแบบโฮส เตย์ในพื้นที่เป้าหมายเพื่อ กำหนดพื้นที่ศึกษา	1. ได้ฐานข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ที่มีกิจกรรม การท่องเที่ยวของชุมชน และมีกิจกรรมโฮมสเตย์	ทราบข้อมูลชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดที่มีกิจกรรมที่พิกสำหรับ นักท่องเที่ยว ซึ่งคาดว่าจะยังได้ ข้อมูลไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เนื่องจากมีหลายชุมชนเพิ่งริเริ่ม กิจกรรมการท่องเที่ยว และยังไม่ มีฐานข้อมูลที่เป็นทางการ	ข้อที่ 1	100
2. สังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้างต่อ ผู้ประกอบการในพื้นที่เป้าหมาย	2. ทราบถึงเอกลักษณ์ของ ชุมชนที่เป็นจุดขายแก่ผู้มา พักโฮมสเตย์	รายละเอียดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ ด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่นำมาเป็น จุดขายการท่องเที่ยว	ข้อที่ 2	100
3. สัมภาษณ์หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ได้แก่ การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย ศูนย์การ ท่องเที่ยว ฯ ชาวบ้าน ผู้นำ ชาวบ้าน และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	3.ทราบถึงเอกลักษณ์ของ ชุมชนที่เป็นจุดขายแก่ผู้มา พักโฮมสเตย์ และ รายละเอียดเกี่ยวกับ เงื่อนไขภายในชุมชนที่ทำให้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการ กิจกรรมโฮมสเตย์ได้ อย่างเข้มแข็ง	รายละเอียดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ ด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่นำมาเป็น จุดขายการท่องเที่ยว และ เงื่อนไขที่เป็นปัจจัยผลักดันให้ เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวของ ชุมชน และเงื่อนไขความเข้มแข็งใน การบริหารจัดการ	ข้อที่ 1, 2	100
4. สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เข้า ไปเที่ยวในชุมชน	4.ทราบถึงเอกลักษณ์ของ ชุมชนที่เป็นจุดขายแก่ผู้มา พักโฮมสเตย์	ความประทับใจของผู้มาเยือน	ข้อที่ 2	100
5. จัดประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อ ถอดบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสนอแนวทางพัฒนากิจกรรม โฮมสเตย์ จังหวัดละ 1 ครั้ง	5. ได้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอ และในการส่งเสริมกิจกรรม การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ใน พื้นที่อื่น ๆ	ข้อคิดเห็นของผู้นำชุมชนในการ เสนอแนะวิธีส่งเสริมโฮมสเตย์ใน พื้นที่อื่น ๆ	ข้อที่ 3	100
6. จัดประชุมรวม 5 จังหวัด 1 ครั้ง	6. ได้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอ และในการส่งเสริมกิจกรรม การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ใน พื้นที่อื่น ๆ	ยังไม่สามารถดำเนินการตั้ง ชุมชนโฮมสเตย์ที่ศึกษาทั้งหมด มาประชุมร่วมกันได้ แต่ใช้วิธี ศึกษาบทเรียนแต่ละพื้นที่แล้ว นำมาสรุปภาพรวม	ข้อที่ 3	100
7. จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	7. ได้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอ และในการส่งเสริมกิจกรรม การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ใน พื้นที่อื่น ๆ	ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจาก กิจกรรมการท่องเที่ยว ข้อคิดเห็น ในการสร้างความร่วมมือของคน ในชุมชน และข้อคิดเห็นในการ เสนอแนะการส่งเสริมโฮมสเตย์ ในพื้นที่อื่น ๆ	ข้อที่ 3	100

ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้

กิจกรรม	อุปสรรค	การแก้ไขปัญหา
1. สัมภาษณ์ นักท่องเที่ยวที่เข้าไป เที่ยวในชุมชน	นักท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าโฮมสเตย์ใน ชุมชนที่เลือกศึกษายังมีน้อยมาก ส่วน ใหญ่จะเป็นกลุ่ม/คณะ ที่มาศึกษาดู งาน ซึ่งนาน ๆ ครั้งจะมีผู้มาพักโฮมส เตย์ ทำให้ทีมงานวิจัยไม่สะดวกในการ ขอให้ผู้มาพักและเดินทางไป สัมภาษณ์	ข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษา จากสมุดเยี่ยมที่ทางชุมชนจัด ไว้ให้ผู้มาเยือนได้บันทึก ข้อคิดเห็นต่าง ๆ และ สอบถามจากคนในชุมชนว่า ผู้มาเยือนรู้สึก และมี ข้อคิดเห็นอย่างไรบ้าง
2. จัดประชุมรวม 5 จังหวัด 1 ครั้ง	ในทางปฏิบัติกลับพบว่า มีความ ยากลำบากในการนัดหมายให้แกนนำ ชุมชนทั้ง 5 จังหวัดมาประชุมร่วมกัน เนื่องจากต่างฝ่ายต่างติดภารกิจ และ ชุมชนเองก็ขาดแรงจูงใจ มองว่าคง ไม่ได้รับประโยชน์อะไรมากนัก เนื่องจากกิจกรรมกรรมของการทำวิจัย และหากดำเนินการอย่างเต็มรูปแบบ นั้นจะใช้งบประมาณค่อนข้างมาก	การแก้ปัญหา ผู้วิจัยใช้วิธี ศึกษาบทเรียนแต่ละพื้นที่ แล้วนำมาสรุปภาพรวม สำหรับข้อเสนอแนะ กิจกรรม การจัดประชุมรวม 5 จังหวัด ควรดำเนินการโดยหน่วยงาน ระดับนโยบาย ที่สามารถใช้ บทบาทของหน่วยงานดัง ความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ได้

ภาคผนวก ง

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ประเด็นเนื้อหา	ลักษณะโครงสร้างคำถาม
1. คำถามเกี่ยวกับความเป็นมาโฮมสเตย์ของชุมชน	- แนวคิดเรื่องเรื่องโฮมสเตย์ของชุมชนมีความเป็นมาอย่างไร - ใครเป็นผู้เริ่มต้น - ไปพบเห็นตัวอย่างจากที่ใด - อะไรเป็นสาเหตุให้ชุมชนมีการจัดการเรื่องท่องเที่ยว - ทำไมชุมชนต้องการมีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ - ฯลฯ
2. ความเข้าใจ/ทัศนคติของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์	- อะไรคือการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ - รูปแบบของที่พักแบบโฮมสเตย์เป็นอย่างไร - การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์มีเป้าหมายอย่างไร - มีกิจกรรมอะไรบ้างที่เป็นการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ - ฯลฯ
3. การจัดการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของชุมชน และเอกลักษณ์ของชุมชนที่นำมาเป็นจุดขายการท่องเที่ยว	- รูปแบบการจัดองค์กรเป็นอย่างไร - รูปแบบการบริหารจัดการเป็นอย่างไร - รูปแบบการให้บริการเป็นอย่างไร - การกำหนดราคาที่พักและการบริการขึ้นกับปัจจัยใด - มีกิจกรรมอะไรบ้างที่เตรียมไว้สำหรับนักท่องเที่ยว - มีการนำกิจกรรมการแสดงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมาแสดงให้นักท่องเที่ยวชมหรือไม่ - การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นลักษณะแบบใดบ้าง - ลักษณะการจัดมาตรฐานโฮมสเตย์ของบ้านต่าง ๆ เป็นอย่างไร เช่น การติดต่อ/การจองที่พัก การจัดที่นั่งนอน/หมอน/มุ้ง/ผ้าห่ม การจัดอาหารท้องถิ่น การจัดบริเวณที่พัก ห้องน้ำและห้องส้วม การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การดูแลอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว และการจัดบริการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและข้อมูลการให้บริการอื่น ๆ เป็นต้น

ประเด็นเนื้อหา	ลักษณะโครงสร้างคำถาม
4. ปัจจัยสร้างความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	- โดยภาพรวมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ กันอย่างไร - มีความขัดแย้งกันหรือไม่ หากมีแก้ไขกันอย่างไร - ใครมีบทบาทมากที่สุด และมีบทบาทอย่างไร - แบ่งหน้าที่กันอย่างไร ทำไมจึงทำงานกันแบบนั้น ใครกำหนด - อะไรคือสิ่งที่คนในชุมชนยึดถือร่วมกัน - ฯลฯ
5. การเสนอแนะการส่งเสริมโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ	- คิดว่าพื้นที่ชุมชนรอบข้างจะสามารถจัดการท่องเที่ยวแบบนี้ได้หรือไม่ เพราะอะไร - หากเริ่มต้นกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนอื่น ๆ ควรเริ่มต้นอย่างไร - ชุมชนควรแสวงหาความร่วมมือจากฝ่ายใดบ้าง อย่างไร - หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนด้วยวิธีใดจึงจะเหมาะสมที่สุด - มีวิธีสร้างจิตสำนึกคนในชุมชนอย่างไร - ฯลฯ

ภาคผนวก จ

รูปภาพกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

โฮมสเตย์ปอเจ็ดลูก จ.สตูล



บริเวณด้านหน้าของโฮมสเตย์



ลักษณะโฮมสเตย์บ้านปอเจ็ดลูกคล้ายกับรีสอร์ต



การสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำกิจกรรม การร่วมแสดงความคิดเห็น



หมู่เกาะทะเลสตูลคือแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของโฮมสเตย์บ้านบ่อเจ็ดลูก

โฮมสเตย์หยงสตาร์ จ.ตรัง



ร่วมเล่นนากับกลุ่มแกนนำโฮมสเตย์หยงสตาร์ ที่ศูนย์ประสานงาน



การสัมภาษณ์แกนนำคนสำคัญของชุมชน



บรรยากาศ สมาชิกโฮมสเตย์หยงสตาร์ ทำกิจกรรมร่วมกันที่ศูนย์ประสานงาน



ลักษณะโฮมสเตย์บ้านหยงสตาร์ ที่นักท่องเที่ยวอยู่ร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งบ้านที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นโฮมสเตย์ค่อนข้างจะมีความพร้อมในสิ่งอำนวยความสะดวก และมีบรรยากาศที่สะอาด ร่มรื่น ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 14 ครอบครัว ผู้มาเยือนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทัศนศึกษาดูงาน



สภาพที่พักภายในบ้าน

โฮมสเตย์วังศิลารักษ์ จ.นครศรีธรรมราช



กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้ำตกวังศิลารักษ์เป็นที่ทำกิจกรรมประสานงานแหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านวังศิลารักษ์



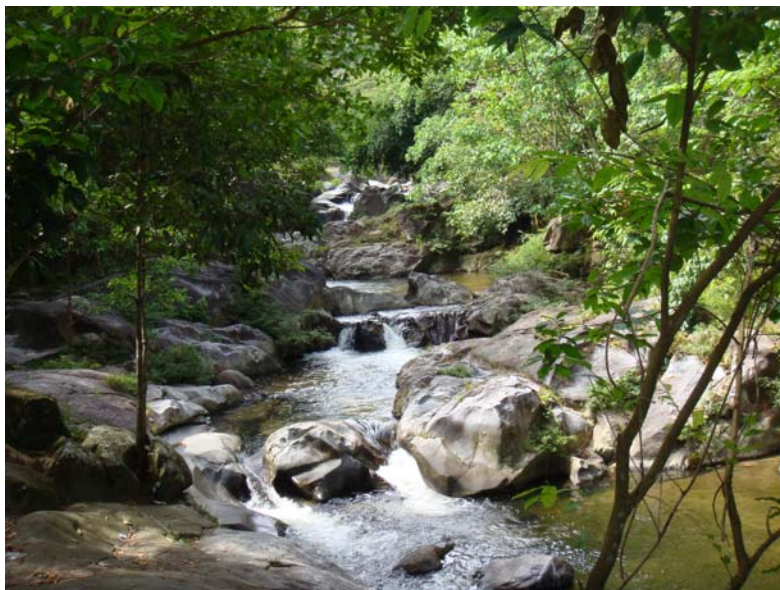
การสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำ



ลักษณะโฮสเต็ล ซึ่งยังมีสมาชิกในชุมชนเพียงไม่กี่รายที่เข้าร่วมโครงการโฮมสเตย์ การเข้าพักจะไม่พักรวมกับเจ้าของบ้าน บ้านหลังนี้เจ้าของบ้านจัดไว้สำหรับผู้มาเยือนโดยเฉพาะ ปัจจุบัน ชุมชนแห่งนี้มีสมาชิกโฮมสเตย์ประมาณ 6 หลัง กระจายไปตามหมู่บ้านใกล้เคียง และยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนัก เนื่องจากเริ่มดำเนินการประมาณเกือบ 2 ปี กลุ่มที่มาเที่ยวจะเป็นกลุ่มเฉพาะ ได้แก่ กลุ่มเดินป่าที่มักจะมาประจำทุกปี



สภาพที่พักระหว่างที่เจ้าของบ้านเตรียมไว้สำหรับผู้มาเยือน



สถานที่ท่องเที่ยวชุมชนวังศิลาวัณย์ เป็นกิจกรรมการเดินป่ารอยต่อแนวเทือกเขบรรทัด

โฮมสเตย์กงหรา จ.พัทลุง



การสัมภาษณ์แกนนำคนสำคัญ (คุณสมารถ ไชยทอง) ที่บริเวณศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวของชุมชน



ตัวอย่างบ้านของชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ โฮมสเตย์กงหรา นักท่องเที่ยวจะพักร่วมกับชาวบ้าน ปัจจุบันชุมชนกงหรามีสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ ประมาณ 10 ครอบครัว แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนัก ในการประชาสัมพันธ์ จะมีเอกสารเผยแพร่และแกนนำจะเดินทางไปร่วมประชุมเวทีต่าง ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน



สถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ การเดินป่า เทียน้ำตก และ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เนื่องจากประชากรมีอาชีพทำสวน

ภาคผนวก จ

ระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องโฮมสเตย์

ระเบียบว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

พ.ศ. 2548

โดยที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว มีภารกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในการพัฒนา มาตรฐานการบริการด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการสนับสนุนการประกอบ ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้อยู่ในระดับมาตรฐาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกอบกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ข้อ 1 (1),(3) และข้อ 3 (3) พ.ศ. 2545 ผู้อำนวยการสำนักงาน พัฒนาการท่องเที่ยว จึงวางระเบียบไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการใช้ เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548”

ข้อ 2 ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรองมาตรฐาน โฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534

ข้อ 3 ระเบียบนี้ใช้บังคับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อ 4 ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรองมาตรฐาน โฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจดทะเบียนเครื่องหมายรับรอง

ข้อ 5 ในระเบียบนี้

“เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” หมายถึง เครื่องหมายที่สำนักงานพัฒนาการ ท่องเที่ยว ออกให้โฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินมาตรฐานตามที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักงาน พัฒนาการท่องเที่ยว ว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 และได้ออก ประกาศ ให้ทราบทั่วกันแล้ว

“มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” หมายถึง โฮมสเตย์ที่มีมาตรฐานตามที่กำหนดในประกาศ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง กำหนดมาตรฐานบริการท่องเที่ยว มาตรฐานโฮมสเตย์ ไทย พ.ศ. 2548

“คุณลักษณะเครื่องหมายรับรอง” หมายถึง เครื่องหมายหรือรูปตราสัญลักษณ์ที่มีลักษณะหลังคาทรงไทยลายกลอน อยู่บนตัวอักษร Home Stay Standard Thailand ตามรูปที่ปรากฏนี้ ซึ่งมีความหมายว่า

หลังคาทรงไทยลายกลอน มีสีน้ำตาล ใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงโฮมสเตย์ที่อยู่ในชนบทของไทย

ตัวอักษร Home Stay มีสีเขียว หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะพักร่วมกับเจ้าของบ้านในบ้านหลังเดียวกัน

ตัวอักษร Standard Thailand มีสีแดง หมายถึง คำเพื่อยืนยันว่าเป็นโฮมสเตย์ที่ได้รับมาตรฐานของประเทศไทย

“สำนักงาน” หมายถึง สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

“คณะกรรมการ” หมายถึง คณะกรรมการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ตามระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548

“หนังสือรับรอง” หมายถึง หนังสือรับรองที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวออกให้แก่โฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินมาตรฐาน

“ผู้อำนวยการ” หมายถึง ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

“คณะทำงาน” หมายถึง คณะบุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

ข้อ 6 เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เป็นลิขสิทธิ์ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ที่อนุญาตให้บุคคล กลุ่มบุคคล นิติบุคคล องค์กร นำไปใช้เป็นเครื่องหมายแสดงการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

ข้อ 7 การติดตั้งเครื่องหมายรับรองในโฮมสเตย์ไทย จะต้องติดตั้งในจุดที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนที่ด้านหน้าของตัวบ้าน

ข้อ 9 หากผู้ประกอบการโฮมสเตย์รายได้ใช้เครื่องหมายรับรองไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือจัดทำขึ้นเองโดยไม่ได้รับอนุญาตจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว จะมีความผิดตามกฎหมาย

ข้อ 10 ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย ซ่อนเร้น เอาไปเสีย ทำให้เสื่อมประโยชน์ ซึ่งเครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยหรือทรัพย์สินซึ่งทางราชการได้ทำขึ้น ต้องถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด เว้นแต่ได้กระทำเพื่อประโยชน์ของทางราชการเท่านั้น

ข้อ 11 ผู้ใดทำเทียม ทำปลอม เลียนแบบ หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้มีรูปร่าง รูปแบบ หรือคุณลักษณะซึ่งคล้ายเครื่องหมายรับรอง โดยไม่ได้รับอนุญาตจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวจะถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อ 12 ผู้ใดปฏิบัติฝ่าฝืนระเบียบนี้ ต้องถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อ 13 ให้ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว รักษาการตามระเบียบนี้

**ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว
ว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย
พ.ศ. 2548**

โดยที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวได้ออกประกาศเรื่อง กำหนดมาตรฐานบริการท่องเที่ยว มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เมื่อวันที่ มกราคม พ.ศ. 2548 ซึ่งมีคุณลักษณะตามดัชนีชี้วัดมาตรฐาน 8 ด้าน ประกอบด้วย ที่พัก อาหารและโภชนาการ ความปลอดภัย การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม มูลค่าเพิ่ม และการส่งเสริมการตลาด

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกอบประกาศสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง มาตรฐานบริการท่องเที่ยว มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ในฐานะหัวหน้าส่วนราชการ จึงวางระเบียบไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548”

ข้อ 2 ระเบียบจัดทำขึ้นตามประกาศสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

ข้อ 3 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” หมายถึง โฮมสเตย์ที่จัดบริการอยู่ในระดับมาตรฐาน 8 ด้าน ประกอบด้วย ที่พัก อาหารและโภชนาการ ความปลอดภัย การจัดการ กิจกรรมท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม มูลค่าเพิ่ม และการส่งเสริมการตลาด ตามประกาศสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง มาตรฐานบริการท่องเที่ยว มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548

“การประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” หมายถึง กระบวนการและวิธีการตรวจสอบและประเมินมาตรฐานการจัดการบริหารด้านต่าง ๆ ของโฮมสเตย์

“เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” หมายถึง เครื่องหมายที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ออกให้โฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินมาตรฐานตามที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 และได้ออกประกาศให้ทราบทั่วกันแล้ว

“สำนักงาน” หมายถึง สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

“คณะกรรมการ” หมายถึง คณะกรรมการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ตามระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548

“หนังสือรับรอง” หมายถึง หนังสือรับรองที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว
ออกให้แก่โฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินมาตรฐาน

“ผู้อำนวยการ” หมายถึง ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

“คณะกรรมการ” หมายถึง คณะบุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งจากสำนักงาน
พัฒนาการท่องเที่ยวหรือคณะกรรมการ

ข้อ 5 ให้มีคณะกรรมการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยระดับชาติคณะหนึ่งประ
ด้วย บุคคลทั้งภาครัฐและเอกชน มีจำนวนไม่เกิน 15 คน ตามที่ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการ
ท่องเที่ยวแต่งตั้ง

ข้อ 6 ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ตามที่ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการ
ท่องเที่ยวกำหนด

ข้อ 7 ให้มีคณะกรรมการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ระดับจังหวัดคณะหนึ่ง มี
จำนวนไม่เกิน 9 คน ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง

ข้อ 8 ให้คณะกรรมการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์จังหวัดมีอำนาจหน้าที่ตามที่
ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนด

ข้อ 9 หลักเกณฑ์และวิธีการประเมิน แบบประเมิน ใบสมัครขอรับการประเมิน
และแบบรายงานการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ให้เป็นไปตามรายละเอียดแนบท้ายนี้

ข้อ 10 ให้ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวรักษาการตามระเบียบนี้

ภาคผนวก ซ.

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. นายเทพกร ณ สงขลา

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- ปริญญาโทรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ปัจจุบันกำลังศึกษาปริญญาเอก สาขาการจัดการทรัพยากรเกษตรเขตร้อน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ประวัติการทำงาน

- 2540 – 2549 นักวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- 2550 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ ม. ราชภัฏสงขลา
-

2. นางประภาพร แสงทอง

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรีวิทยาศาสตร์ (ชีวเคมี) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ปริญญาโท วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- Ph.D Candidate in Economic; University Utara Malaysia

ประวัติการทำงาน

- 2530-2536 หัวหน้าฝ่ายตรวจสอบคุณภาพ โรงงานพื้ดอินดิคัสตรี
- 2543 เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
- 2544 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

3. นางสาวสายสวาท ณะภูมิ

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรีครุศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
- ปริญญาโทนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ประวัติการทำงาน

- 2538 - 2550 อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
- 2551 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

4. นางสาวจันทิมา จันทรเอียด

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรีการจัดการทั่วไป สถาบันราชภัฏสงขลา
- ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประวัติการทำงาน

- 2545 - 2547 อาจารย์มหาวิทยาลัยศรีโสภณ
- 2549 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

5. นางสาวภทริยา สันน้อย

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรีการจัดการทั่วไป สถาบันราชภัฏสงขลา
- ปริญญาโทบริหารธุรกิจการตลาด มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประวัติการทำงาน

- 2547 – 2548 อาจารย์วิทยาลัยอาชีวศึกษาสงขลา
- 2549 – อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา